

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Søvejene til Odense,

især den nuværende,

med stadigt Henblik paa denne Bys

Skibsfart og Handel,

ved

J. Lauritsen.

Odense.

Trykt i Svends Stiftsbogtrykkeri hos J. G. Dreyer.

1873.

Nærværende Arbejde er foranlediget ved, at Kanaludvalget for omtrent et Aar siden udtalte for mig, at det maatte have ikke liden Interesse at faa at vide, hvorledes Kanalen var bleven til, og hvilken Skæbne den siden havde haft, hvorhos man spurgte mig, om jeg ikke kunde have Lyst til at syse med et saadant Arbejde. Da nu denne — Lysten — ikke manglede, tog jeg strax fat paa Arbejdet og har dermed udfyldt det meste af min Fritid i det sidst forløbne Aar. Endstjønt Kanalens Historie er Kjernen i dette Tilbageblik, saa er der dog gjort flere Sidespring for at faa samlet Stof til Belysning af de Vilkaar, under hvilke Odense Bys Handel og Skibsfart have udviklet sig. Jeg har gjort mig Umage for at give meget paa faa Blade, og derved er Fremstillingen bleven noget sammentrængt, men dog næppe saa meget, at den derved skulde være bleven tør eller kjedelig. Den første Del af Arbejdet er bleven gennemlæst af det ærede Kanaludvalg, og den gunstige Dom, som dette fælbende over mit lille Arbejde, har i Forbindelse med et godhedsfuldt Tilfagn om Understøttelse givet mig Fortrøstning til at udgive samme, og det er derfor med Tak til Kanaludvalget og Byraadet, at jeg slutter disse Linier.

Odense i Februar 1873.

H d g i v e r e n.

I.

Søvejene til Odense, før Kanalen blev gravet.

Kilderne, hvoraf jeg har hentet Stoffet til nærværende Arbejde, ere først og fremmest de Protokoller og Dokumenter, som til Dato ere blevne opbevarede i Odense Kanalvæsens Arkiv. Af andre Hjælpe-midler skal jeg nævne: Præsten v. Havens Tale paa Kongens Fødselsdag 1757, en Artikel af Lütken i „Minerva“ for Marts Maaned 1795, gjengiven og supleret i „Almeennyttige Samlinger“ for 1796, en dito i samme Tidsskrift for 1799, en Artikel i „Tris og Hebe“ for andet Kvartal 1800, Odense daværende tvende Aviser, Biskop Engelstofts „Odense Bys Historie“ samt endelig de Regnskaber, vedrørende Kanalen, som opbevares i det herværende Soldkammers Arkiv.

Der er næppe nogen anden Del af vort Fædreland, som tydeligere vidner om, at det — Landet — efterhaanden er dukket op af Havets Skjød, end Fladefanget fra Odense Fjord og indtil denne By, samt Egnen fra denne Fjord og ned forbi Bogense — Sletten —; thi ikke blot hæver denne Egn sig endnu kun lidet over Havet, men en stor Del af dette Terræn er bevistlig i en historisk, ja end ogsaa den nyeste Tid bleven vunden fra Havet, og mere vil efterhaanden blive forvandlet fra Sø til Land.*)

Disse forandrede Naturforhold bringe Bedel Simonsen til i „Borgruinerne“, som udkom 1813, at udbryde: „Hvad som nu paa Fyens nordre Side hæver sig som Banker og Høie paa Marken var i fordums Tid kun Der og Holme i Havet, og hvad som nu er Algerland og Eng var den Tid tildækket af Nordhavets Bølger“, og Primon griber under et Ophold paa Ruinerne af Næsbyhoved Slot i Aaret 1789 i sin Lyres Strænge saaledes:

— — — „Sæler af Nar
alvældig udtørred' til græsrigge Enge
de fraadende Bølger; og sorgløse Faar
nu græsse i Kløver, hvor Snækkerne lange
stolt pløied' det vilde, det stormende Hav“.**)

Som en Følge af denne Fladvandethed har Indsejlingen til Odense i

*) Om Landvindinger i Odense Fjord og det nordlige Fyen se „Fyens Avis“ Nr. 250 og følgende Nr. for Aaret 1865, samt Hofman (Bangs) „Odense Amts Beskrivelse“.

**) Minerva fra 1789, 3 Bind, Side 387.

den historiske Tid altid været besværlig; Sagnhistorien derimod antyder, at Forholdene hare været anderledes i Oldtiden. Der fortælles saaledes om et stort Søslag i Odense Na imellem Kong Hogni af Ringsted og den norske Prins Sorle, og der siges paa flere Steder, at Odense havde en god Havn, hvortil endog saa hele Flaader søgte. Men Angivelserne ere i den Grad usikre, at det ikke kan bestemmes, om det nævnte Søslag stod i det 3die eller i det 7de Aarhundrede. Desuden veed man, at den Tids Skibe kun vare store Baade; man kan derfor af hine Meddelelser ingenlunde slutte sig til, at Vandene til Odense den Gang vare dybe og passable for større Skibe, og hvad Naen angaar, da er det mere end sandsynligt, at den i de sidste 1000 Aar ikke har forandret sit Løb og Leje synderlig mere end hvad Menneſkehaand har udført; det kan saaledes historisk bevises, at Engdraget ved Naens Bredder og Holmene i Naen vare, med Undtagelse af smaa ved Menneſkene udførte Forandringer, i det 12te Aarhundrede ligesom nu. Udtrykket „ved Odense“, der forekommer i Omtalen af det nævnte Slag, behøver man heller ikke at forstaa saaledes, som om det var tæt ved Byen; det kan godt betegne et Sted længere ude, thi Odense var sandsynligviis den eneste By i en vid Omkreds, som dengang fandtes. En anden Søvej til Odense var i Oldtiden og ogsaa noget ind i Middelalderen Baagø Strand og Næsbyhoved Sø, som stode i Forbindelse med hinanden og med Odense Fjord, eller rettere, Fjorden gif da næsten tæt op til Byen.*) Og denne Vej er ogsaa bleven benyttet. Ad denne skulde Benderne være løbne ind i Landet og paa et af disse Sørvortog have angrebet og ødelagt Næsbyhoved Slot, dog haves herom ingen historisk Visshed. Efterhaanden har formodentlig Grunden i disse Indrevige hist og her hævet sig saa meget, at dette Farvand er blevet mindre brugeligt, og da Valdemar Atterdag lod sætte Dæmningerne ved Klufet, blev Næsbyhoved Sø skilt fra Baagø Strand, og Sejladsen kunde da kun ske igjennem Stavis eller Næsby Na. Man havde saaledes i Oldtiden og noget ind i Middelalderen to Søveje til Odense: Baagø Strand med Næsbyhoved Sø og Odense Na, som dengang kaldtes Kalveaaen. Men, som bemærket, maatte man forlade den første og holde sig alene til den sidste, og nu veed man, hvor Havnen i Naen var; allerede ved Aaret 1288 angives den nemlig at have ligget lidt ovenfor Bisforup og kaldtes „Skibsmaen i Ellemoſe Na“. Stedet er nøje betegnet paa det tredie Kort i „Odense Bys Historie“. Det var imidlertid kun Skuder og Baade, som kunde komme saa langt op; større Skibe maatte løse og lade ude i Fjorden ved en af de Havne dersteds, som senere skulde blive omtalte. Men i Aaret 1572 blev Namundingen ved en stor Vandflod betydelig tilsat med Sand og Dynd, og man kan derfor med temmelig stor Sikkerhed antage, at Skibsfarten til Odense ad denne Vej omtrent ganske ophørte ved dette Aar.

*) Den Mening, at Fladhaven skal have faaet sit Navn af, at Skibene engang her skulde have lagt an, skal jeg ikke opholde mig ved; den er næppe andet end et Foster af en levende Fantasi.

Allerede før denne Tid havde Odense Handlende dels over Kjerteminde dels over Munketo, hvor der i Kjertinge Fjord var anlagt en Løsse- og Ladeplass, søgt Havet, og det er sandsynligt, at man har benyttet disse Veje, endogsaa før der opstod en By ved „Kjerte“ Fjords „Minde“.*) Kong Frederik den anden paalagde Kjerteminde at indrette Broen i den Dæmning, hvorved Kjertinge Fjord adskilles fra den aabne Strand, til en Vindebro, forat Odense Kjøbmænds Skibe kunde føres igjennem denne Abning.**) For at forførte Veien til disse to Udskibningssteder blev der i Aaret 1578 anlagt en Vej over Nafum og en Bro over Naen dersteds; tidligere gif Vejen over Gjøby og endnu sydligere.

Ihvorvel Sejladsen paa Naen maa betragtes som ophørt med Aaret 1572, vedblev man dog ligesuldt at benytte Odense Fjord som Søvej, men i Stedet for at løbe op ad Naen, søgte man nu ind i Baagø Strand og havde Løsse- og Ladeplass der, hvor Skibhusene ligge. Et Skibs- eller Strandhus fandtes her allerede i Aaret 1639, og Kristian den fjerde tillod, at Folk maatte bo der, og at der maatte anlægges en Vej fra Odense over Gammel Ladegaards Mark derned. Da nu Kjerteminde i Svenskekrigen 1657—60 næsten blev ganske ødelagt, saa førtes snart igjen Handelen fra Kjertinge Fjord og Kjerteminde over i Odense Fjord til den nævnte Løsse- og Ladeplass i Baagø Strand.

Odense Fjord var imidlertid den Gang som endnu et vanskeligt Farvand, og den blev det endmere derved, at man ikke vidste Bæstet paa, hvor den dybeste Rende fandtes. Om man muligen tidligere har kjendt det nuværende Sejlløb og derpaa igjen glemte det, da Storhandelen kom til at gaa over Munketo og Kjerteminde, er ikke godt at sige, men saa meget er vist, at det er blevet antegnet som en stor Begivenhed, at en hollandsk Skipper i Aaret 1682, da han af Stormen blev drevet ind i Fjorden, fandt den Passage, hvorigjennem Skibene uden synderlig Vanskelighed kunne gaa til Klintebjerg. Der blev derefter i en hel Sommer anstillet Opmaalinger, og fra den Tid har Byens Vinterhavn været ved Klintebjerg, og Sommerhavnen ved Stigestrand, hvorfra Varerne igjen i Baade førtes $\frac{1}{2}$ Mil til Strandhuset, nu Skibhusene.

Saaledes vedblev Tilstanden uforandret at være, indtil Kanalen blev gravet. At denne ikke var lystelig, vil bedst kunne skjønnes af en Erklæring af 9de Marts 1793, som Kjøbmandslaget indgav til Stiftsbefalingsmand, Kammerherre Buchwald, og da denne Skrivelse, endstjønt den i stilistisk Henseende i den Grad er et Misfoster, at man paa flere Steder maa slutte sig til Meningen, giver et tro Billede af Tilstanden, skal jeg gjengive det væsentligste af dette Utskift.

„Man vil underdanigst indberette, hvorledes Odense Havn kaldet, er af Bessaffenhed, saaledes at næsten alle Vintere lide Far-

*) Munketo nævnes i Valdemar den andens Fordebog, men Kjerteminde ikke.

***) De driftige Handelsmænd Oluf Bager og hans Søn Niels Bager førte en stor Handel over Kjerteminde.

tøjerne Skade, i dette Efter- og Foraar er aldeles 5 Master brækket, andre misted, Naar, Stænger, Udlæggere, Planter, deels knuset og udrevne, 3de Galiazer aldeles kantret og lidt Skade, hvorved adskillige mistet adskilligt af sammes Dæcker, baade af flydende og synkende Ting, der er aldeles forloren; mere end de halve Pæle til Fastgjørelsen ganske afbrækket, hvorfor ingen isteden kan nedrammes førend ved stærk Tis, medens maa da Fartøjerne riide for Anker og Loug, som ved Tis og Havnens stærke Strømme kan oversfiæres og løbe paa Grunde, hvilket alt beviislig, og ifkun ansøres til Beviis paa Havnens Bestaffenhed. Skipperne som boer saa langt derfra i Stige, kan i saadan Veierlig ikke komme der til Redning, men maa overlade alt til egen Stiebne; i saa Anledning, maae Farten svækkes, da enhver af de Handlende i saa Betragtning alt mere og mere befrngter sig for at participere med nogen Skipper, saa naar ingen tør vove at tage samme under Armen, saa at sige, maa de alt mere og mere siunke, man har endog talt i Anledning af dette Forslag med fornuftige og erfarne Skipper, som alle eenstemmige forklare, hvorledes udi ermeldte Havn, befindes et Slags Orme der baade i saa Nar opæde der de behøvende Pæle til Fastgjørelse, som endog Fartøjerne selv, og i ganske 14 Dage, ja iblandt 3 Uger sine Tider ikke kan komme til Fartøjerne for at aabne alle Luger, og give den fornødne Luft, hvilket og foraarfager at de af Mogenhed tillige hastig indvending forraadner, saa at Skipper, saavel som Medreeder ere mere end i en Maade baade underkastet Frygt og Tab, derimod naar Fartøjerne havde en anden Havn, som meget giørlig, hvor samme kunne være sikker for Bræk, fri for Orme, fri for indvortes Forraadnelse, naar alle Lugerne fast daglig kunde aabnes, saa erfarne Skipper siger at Fartøjerne derved kunne blive 10 à 16 Nar ældre, hvilket alt en stor Fordeel. Densse Bye har nu endog hidindtil været nødsaget at betiene sig af de saakaldede Baadsførere, ved Ladning og Losning fra Skibbroen til og fra Lodsestedet, med et Slags Seilbare Bygninger, kaldes Ceger. Baadsførerne er et Slags Folk, der i mange Nar og endnu for Tiden ere nødvendige, disse gode Mænd ere saaledes vandte til egen Frihed, uden at vilde vide af nogen Tært; endog i Henseende, som ofte skeet er, at enten de Handlende har savnet et Stykke Gods eller og manglet baade af tørre og vaade Vare, ved saadan Losning. Har da Lauget i saa Anledning i Magistratens Overværels gjort Forsøg, og proponeret de gode Baadsførere at blive eenig om at indrette af dem et Laug med Oldermand, tillige med en Tært for alle indrette, for dog at kunne i saadan Tilfælde have en Mand at henholde sig til, men disse godt Folk har i ingen Maade villet beqvemme sig til, enten til Laug med Oldermand eller nogen slags Tært, ifkun paastaede at blive saa at sige ved den gamle Slendrian. Ingen kan eller vil nægte at de godt Folk, jo mere end i een Deel finder deres allerbedste Regning, ved at det alt bliver i den for dem fordeelagtigste Tour, som det nu er, og har da ved denne Transport enhver Handlende nu i saa mange Nar haft betydelige Følelser af Fornærmelse; Riismænd paa Caffefade — og Biin-Drehoveder, Sukkerfader ligesaa, hvoraf har manglet anseelig, istedet for et Drehoved Biin imodtaget paa Broen

med 2 Potter udi, aldrig blev oplyst, en saa betydelig undervægt paa et Caffesad, hvorom en Sag været for Høieste Ret, og dog ikke blev oplyst. Saadanne Undersøgelser paa flige Vare kan gaa meget naturligt til, ved Hielp af nogle dertil brugelige Instrumenter, som og Tid dertil; disse Baadsførere løbe ofte paa Grunde og kan ligge ganske Nætter over, paa saadan en Gege er ifkun 2 Mand, og for mesten Medreedere i samme. Naar nu en Kjøbmand endelig faaer sine Vare hjem i sit Huus, og finder saadan en Mangel baade i Undervægt som Opfyldning, hvilken en Misforstaaelse fra først, kan ikke indløbe mellem brave Folk, nemlig Affenderen og Kjøbmanden her, falder Kjøbmanden fra den Tanke og gaaer til Skipperen, for at undersøge endvidere, bliver sammes Svar: ligesom Godsjet er mig leveret fra den eller den Affendere efter mit Connossement, har jeg fra Borde igien leveret det til Baadsførerne, og længere er jeg ikke pligtig at tilsvare, ligesom endog disse Baadsførere kommer først til saadant et Lodsende Fartøj, ere de og berettigede at indtage Ladning, saa en Kjøbmand der kan have 20 à 30 Stykker Gods inde med saadan en Skipper, kan vente at faae det i Fleng til Skibbroen, fordeelte paa 5 à 7 saadanne Eger. Naar Kjøbmanden endvidere bespørger sig hos Baadsførerne om Marsagen til saadan hans Vares Fornærmelse, bliver i Almindelighed enhver deres Svar, under vældig Sømands Sed, ligesom jeg har faaet det i Egen, er det leveret paa Skibbroen." — Herefter fortælles endnu en Gang, hvor vanskeligt, for ikke at sige umuligt, det var at faae undersøgt, hvor Bedrageriet eller rettere Tyveriet var begaaet; derefter fortsættes:

„Saadan en Lodsning kan stee 3de Dage i godt Veir og i flit Veir 5 à 6 Dage, alle disse Dage møder Kjøbmanden selv eller hans visse Bud. Den, som ikke selv kan holde Heste og Bogn, men maa leie, møde ligesaa ofte forgiæves, dog ligesuldt maae betale sin Bognfragt, saadan en Mand, under saadan en kiedsommelig Lodsning, kan blive en Dag Hiemme, og selv samme Dag kan hans Vare komme, der da uden Opsigt kan blive saa og saa kastet paa Skibbroen, under heftig Storm og Regnveir, komme til Beskadigelse, derimod naar en Skipper kunde lægge lige til Skibbroen, kunde fast ingen Veirligt hindre udi bestemt Lodsningsdag. Hvilken en herlig Sag!“

Bed at læse denne Beskrivelse af, hvor vanskelig, besværlig og og tabbringende Indsejlingen, Lodsningen og den videre Transport var, kan man forstaa, at Ønsket om en Kanal tidlig maatte næres. Allerede i Frederik den fjerdes Tid skal en saadan Tanke være fremkommen. Det er dog først fra Frederik den femtes Regeringstid, at der foreligger et Projekt om en Kanal til Odense, og den Mand, som har udkastet dette, er Præsten ved Frue Kirke i Odense, Salomon von Haven, død hersteds 1777. Det, som vi vide om hans Projekt, findes som Manuskript i et Prægtbind i Katedralskolens Bibliotek, og Forlaget er fremfat i en latinsk Tale paa Gymnasiet i Anledning af Frederik den femtes Fødselsdag 1757. Efter i et rimet Foredrag i høje Talemaader al have dvælet vidt og bredt ved Kongens Dyder, kommer han endelig i den profaiske Del af Foredraget til sit Kanalprojekt. Hans Forslag gif ud paa, at dette Anlæg skulde tage sin Be-

gyndelse i Adams-Løkken, altsaa ved Enden af Pjentedam, derfra føres igjennem Kræmmermarken, østen om Ladegaards, nu Marienlunds Skov og Torder og derfra til Naen ved Seden. Han siger, at dette var en lige Vei, som kun var $\frac{1}{2}$ Mil lang, og at der paa hele Strækningen kun var een lidet høi og lang Bakke, Paaskehøien, at denne Kanal kunde graves i Løbet af 4 Aar ved, at 400 Mand arbejdede blot i 3 Uger i den bedste Tid af Sommeren, og at det hele Anlæg kunde udføres for 6000 Rbd. Det Urimelige i dette Overflag taber sig, naar man erindrer, hvilken Værdi 6000 Rbd. dengang havde, at Kanalen kun skulde være 24 Fod bred og have tre Fod Vand. Forslagsstilleren siger rigtignok, at det skulde være en Tifodskanal, men han kommer til dette Resultat ved at bemærke, at den største Gjenemgravning — Paaskehøien — var 15 Fod og den mindste kun 5 Fod, hvilke to Størrelser han saa abderer, og derpaa dividerer Summen med 2. Erstatningen for den medgaaede Grund finder han i Baagø Strand, som, siger han, da vil kunne tørlægges og mange Gange erstatte det Tab af Jord, som Kanalgravningen maatte medføre. Han vil have Arbejdet udført af de Bønder, som bo indenfor en Mils Omkreds; disse Bønder skulde nemlig skiftevis paa Kongens Befaling imod en Betaling af 1 Mk. om Dagen møde hver med en Karl. Han har dog ligesuldt størst Betænkelse med Hensyn til Tilvejebringelsen af de 6000 Rbd., som han ikke tror, at Staten vil og kan udrede; han haaber vel, at Kongen vil bekoste Anlægget af Havnen ved Kanalens Udmunding i Naen, men Byen og Landet paa Fyn maa udrede det halve af de 6000 Rbd. For at gjøre sin Plan mere anskuelig havde han formaaet en Borger i Odense ved Navn Dalin til at udarbejde to Kort over Odense og Omegn, og paa det ene af disse er den projekterede Kanal betegnet; begge Kort findes i det nævnte Exemplar i Katedralskolens Bibliotek, som indeholder Festsalen og de ved denne Lejlighed affungne Sange, hvortil Melodierne ere komponerede af den berømte Kapelmester Telemann i Hamborg og kobberstukne af en Schønmann sammesteds. For end mere at henlede Opmærksomheden paa Sagen havde v. Haven forfattet en Vise og givet den den mærkelige Overkrift: „En Oprigtig Samtale Smellem fire Fyhnboer angaaende Seylads til Odense, Hvoraf man kan faae at vide, Marsagen, hvorfor Folk nu omstunder begynder at tale derom, og hvortil det sigter. Forfattet af den, Som veed, Hvorfra*) og til det er, Og kan synges i Melodi med den Sang!

Her har ey været større Fryd,
 End da Lovise**) fuld af Dyd,
 Kom ind til os med Latter“ etc.

„Paa Vores Allernaadigste Konges Kong Friederich den femtes Fødsels-Dag den 31te Martii 1757. Da en Bonde kjørte hjem fra Odense, og bedte paa Beyen, hvor han kom i Samtale med en Soldat, og en Borger fra Odense, og med en Matros fra Stige.“

*) De tre fremhævede Bogstaver findes saaledes i den originale Text og betegne fiffigt Forbogstaverne i Forfatterne's Navne.

**) Frederik den femtes første Dronning.

Matrosen, Bonden og Soldaten have i Førstningen Betænkelig-
heder ved Sagen, men Borgeren bringer dem paa bedre Tanker, og
efter nogen Pasfiar og mange gudelige Talemaader og loyale Bevid-
nelser, istemme de til „Beslutning alle tillige“ en Sang, hvori
det hedder:

Tillad, o! Naadigste!
At bede om en Naade
For dine Tjenere;
For hvilke Gud skal raade
At sejle ud i falten Søe,
Og pløje falten Strand,
At de fra denne De
Maa fare ud fra Land.

II.

De Forhandlinger og Forarbejder, som fandt Sted, førend Kanalen blev gravet.

Endskjønt v. Haven ikke tvivler om, at Kongen maatte synes
godt om hans Forflag og bringe det til Udførelse, skete der dog intet,
og Dommen over hans Plan har vistnok omtrent lydt, ligesom den lød i
Profesor K. Nyerups Skoletid. Denne Forfatter siger nemlig i en Ar-
tikel i „Tris og Hebe“ for andet Kvartal 1800: „I min Skoletid
betragtedes v. Havens Plan som patriotisk Donkvirgotteri, ligesom det
i det Hele taget ansaaes for umuligt at lede Stranden ind til Odense.“
Og der hengik ogsaa næsten 50 Aar, inden man atter begyndte paa
at slyse med denne Tanke.

Førend jeg gaar over til at omtale den ny Plan, skal jeg for-
tælle lidt om, hvorledes Land- og Vandforholdene vare i de Egne,
som Kanalen kom til at gaa igjennem. Baagø Strand stod ved en
bred Abningovre ved Stige i umiddelbar Forbindelse med Fjorden,
Naens Munding var lidt længere imod Øst; man ser endnu i Seden
Enge, hvor den har udmundet; ved Udløbet i Fjorden fandtes et Par
Solme, som nu ere Fastland. Baagø Strand stod i næsten hele sin
Udstrækning altid under Vand og gik navnlig helt op til Skibhusene,
hvor Baadene og Prammene fra Sommer- og Vinterhavnen lossebe
og ladede. Stavis eller Næsby Na havde sit Udløb i denne Strand.
Næsbyhoved Sø omfattede da ikke blot den sidst udtørrede Del af
Søen, men ogsaa a, det Terræn, som ligger imellem Dæmningen fra
Næsbyhoved Skov til Nalykkegaard's Skov og den nuværende Bogense

Landevej, og b, de lave Strækninger, som ligge paa begge Sider af det Højdedrag, hvorpaa nu Skibsværftet er; i Arme eller Smaavige skød Søen sig nemlig længere ind i Landet dels til Henriettehøjt dels til Landstedet Tollelund. I Søen imellem Kanalen og Dæmningen laa de to Smaaholme, Brasenholmene, hvoraf den ene nu er den skovbevogtede Høj i Engen, medens den anden tildels er optagen i den nuværende Bogense Landevej, og paa Resten er det Hus bygget, som ligger ved Bejen, som fører over til Malykkegaard's Skov. Ved Enden af den Vig, som skød sig ind til Landstedet Tollelund, var der bygget en Bro af Dronning Kristine, — andre sige Dronning Margrete,*) — og over denne Bro gik Bejen til Bogense, som dengang løb der, hvor Bejen til Tollelund nu er; denne Vej kaldtes Jordbrovejen og skal være anlagt, for at Folk fra Sletten ad en nærmere Vej kunde komme til Odense; før maatte de passere vesten om Næsbøhoved Sø.**)

Den Mand, som paa ny undfangede Tanken om en Kanal til Odense og ogsaa var Hovedmanden for at gennemføre den, var Kammerherre, Stiftamtmand Frederik Buchwald. Han var født 1747 paa Gudumlund i Sjælland, hvilket Gods han senere ogsaa arvede efter sin Fader. Allerede før han blev Stiftamtmand over Jyns Stift, havde han paa det nævnte Gods ladet grave en Kanal fra et ved Gaarden værende Kalkbrud igjennem en stor Mose til Limfjorden for ad denne Vej at udfiske Kalkstenene og faa tilført Brændsel, og det første Skib, som løb helt op i Bassinet her ved Byen, kom netop fra Gudumlunds Kanal;***) — se mere derom i III. Afsnit under Stykket 1803.

Buchwald — Stiftamtmand hersteds fra 1789 til 1798, hvorefter han boede dels i Altona dels i Berlin og tilsidst købte en Landejendom ved Lucca i Italien, hvor han døde 1814 — har paa mange Maader knyttet sit Navn til Odense; han var en Fremskridtsmand, der, endstjønt han stundom handlede egenraadigt, gjerne lyttede til forstandige Mænds Raad, og dette gjorde han ogsaa i Kanalsagen. Han indhenteede saaledes her ikke blot Magistratens og de elegerede Borgeres Betænkning, men ogsaa Kjøbmandslavets Erklæring, ja tog endogsaa Notits af, hvad Pressen ytrede, noget, som den Gang ikke var almindeligt iblandt Embedsmændene. Kunne vi nu end ikke bilige alle de Reformer og Foretagender, som han gennemførte, og heller ikke give ham den Ros, at Kanal anlæget i alle Maader var heldigt, maa vi dog tilstaa, at han var en dygtig Mand, og at flere af de Ting, som han satte igjennem, vilde længe have ladet vente paa sig, naar han ikke var kommen til Odense, hvorhos man ikke maa glemme, at man bagefter sagtens kan være klog.

Efterat have modtaget den af Odense Kjøbmandslav under 9de Marts 1793 afgivne og ovenfor gjengivne Erklæring, indgik Buchwald

*) I Tollelunds Have tæt op til Kanalen havde Kr. Sverfen sat en Minde-
stavle, hvorpaa der stod: „Her laa Dronningbroen, forrige Aarhundrederes
Minde.“

***) Et godt Billede af Forholdene, som de vare, før Kanalen blev gravet, faa
man af det tredie Kort i Odense Bys Historie.

****) Denne Begivenhed var saa stor, at Klokker Rosengaard har optegnet den
St. Hans Kirkebog.

til Regeringen med et Forslag til et Kanalanlæg ved Odense, hvilken Indstilling havde til Følge, at Kongen ved et Reskript af 20de August 1794 befalede Nedsættelse af en Kommission, der fik Navn af „Odense Kanal Udførelses Kommission“ og kom til at bestaa af Buchwald, P. Rosenørn, Kammerherre, Deputeret i General-Toldkammer-Kollegiet og Ejer af Ulriksholm, hvor han for det meste boede,*) Kr. F. Beymann, paa den Tid Oberst, senere, da han 1807 overgav Kjøbenhavn til Englænderne, General, J. M. Ljungberg, Justitsraad og Kommitteret i General-Kommerce-Kollegiet, og Th. S. Wegener, Kaptejn i det sjællandske Jægerkorps. Beymann laa i Rendsborg og havde tilligemed Wegener havt med Anlægget af Gjærdkanalen i Tiden fra 1777 til 1783 at bestille; han kom kun en enkelt Gang til Odense, men hans Betænkning blev ved vigtigere Beslutninger altid indhentet; med Ljungberg var det samme Tilfældet. De enkelte Møders Resolutioner ere derfor i Forhandlingsprotokollen kun underskrevne af Buchwald, Rosenørn og Wegener, medens det egentlige Arbejde blev overladt til Wegener alene, der ogsaa var den eneste, som daglig fik Diæter, 3 Rd. à Dag, og Fouragepenge. Brevverlingen førtes tilbøds paa Lydst og flere Breve ere i dette Sprog indførte i Kopibogen.

Den Opgave, som Regeringen ved det nævnte Reskript gav Kommissionen at løse, indholdt i Korthed følgende Punkter:

1. Hvorvidt og hvorledes en Kende for 8 Fod dybtgaaende Skibe kunde opmudres i Fjorden og Baagø Strand saaledes, at Skibene kunde faa frit Indløb i Aaen, (der i Aktstykkerne kaldes „Susaa“.)
2. Om Aaen derefter ved at følge alle dens Krumninger kunde gjøres sejlbær for ligesaa dybtgaaende Skibe lige til Odense, eller, om der skulde graves en Kanal i en mere lige Linie af samme Dybde lige til Byen.
3. Om der ved Byen skulde indrettes en Havn, eller om man fremdeles kunde nøjes med en Havn et Sted ude ved Stige.
4. Paa hvilken Maade „Susaa“ lige fra Arrestov og Brændegaard og til Odense kunde gjøres sejlbær for 3 til 4 Fod dybtgaaende Pramme, jaa man ad denne Vej kunde bringe alle voluminøse Varer, som Tømmer, Brænde, Bark, Mur- og Tagsten fra og til det Indre af Den.
5. Hvormeget Omkostningerne, Expropriationen medregnet, i de forskjellige Tilfælde vilde beløbe sig til.
6. Forslag om, hvorfra Midlerne skulde tages, og hvorledes de kunde blive forrentede. Her bemærkedes, at Afgifterne ikke maatte beregnes saa højt, at Handelen derved trykkes, da Hensigten med Planen var at lette den.

Der skulde ogsaa indberettes om, hvormeget Land der ved Anlægget kunde vindes fra Stranden.

Den 28de September 1794 samledes for første Gang Kommissionens samtlige Medlemmer paa Odense Slot, hvorefter de toge Ter-

*) I Regnskabet figurerer bestandig Posten: „Til et Bud for at have besørget et Brev til og fra Ulriksholm.“

rænet fra Odense til Stige i Djefyn og overdroge Kaptejn Wegener at optage et Kort over Egnen imellem Baagø Strand og Næsbyhoved Sø paa den ene Side og Laen paa den anden, derpaa at affætte den eller de Linier, som maatte være at anbefale til den paatænkte Søvej, og at gjøre et Overflag over Omkostningerne. Allerede i Mødet den 24de November s. A. afgav Wegener sin Betænkning; han havde kun fundet een Linie, som egnede sig til Kanal anlæg, og da de øvrige Medlemmer sluttede sig til hans Forslag, blev dette tilstillet vedkommende Kollegium. Om Sejlbargjørelse af Odense Na dels fra Udløbet og til Odense og dels fra Odense til Brændegaards Sø er der i Referaterne af Mødernes Forhandlinger ikke Tale. Aaret 1795 hengik med Overvejelse af Sagen i de forskjellige Kollegier i Kjøbenhavn. Forslaget anbefalede den Retning, som Kanalen med nogle smaa Afvigelser senere fik, og foreslog, at den paa hele Strækningen skulde være for 10 Fod dybtgaaende Skibe, og at der ved Odense skulde være et Bassin. Under 16de Marts 1796 forlangte General-Kommerce-Kollegiet, at Kommissionen ogsaa skulde gjøre Overflag over, hvad Foretagendet vilde koste, naar Vinterhavnen blev i „Susaa“, og der derfra gravedes en Kanal for 4 Fod dybtstikkende Pramme, hvorefter Bassinet ved Odense skulde falde bort. I denne Anledning blev der rettet en Forespørgsel til Magistraten, de elegerede Mænd og Kjøbmandslavet om, hvad de vilde foretrække. Disse erklærede sig bestemt for en fuldstændig Kanal, idet der bemærkedes, at naar Løbet fra Laen og indtil Byen blot skulde være for Pramme, kunde man kun betale halvt saa stor Kanalafgift, og da Besparelsen kun beløb sig til 25,000 Rb., maatte Udførelseskommissionen fastholde sit oprindelige Forslag. Denne Retning blev derefter godkjendt af den kongelige Kanaldirektion i Kjøbenhavn, med hvilken Udførelseskommissionen hele Tiden nærmest maatte forhandle. Om andre og uberettigede Indflydelser, hvad man har sagt, skulle have gjort sig gjældende ved Fastsættelsen af Linien, har jeg ikke kunnet faa nogen Oplysning af de Kilder, som jeg har benyttet. Det er jo klart, hvad der ogsaa fremhæves i Indstillingen, at Besparelshensyn have gjort sig stærkt gjældende ved Afstikningen af denne Linie; der siges nemlig, at der paa hele Strækningen med Undtagelse af en Vindebros over Bogense Landevej ikke behøvedes et eneste Kunstværk, som Sluse, at Kanalen paa længere Strækninger vilde komme til at gaa igjennem Grund, for hvis Afstaaelse der ikke skulde betales noget, — Baagø Strand —, at det meste af den øvrige Grund, der tilbøds var Søbund og Mose, ikke havde stor Værdi — Næsbyhoved Sø og Seden Holme —, og at der ingen betydelige Gjennemføringer skulde finde Sted; det højeste Punkt var ved Bogense Landevej, men saa lavt laa dog den hele Egn, hvorigjennem Kanalen skulde trækkes, at der i Gjennemsnit kun skulde graves 14 Fod for at faae 10 Fod Vand i Kanalen. Mislighederne, som vare forbundne med at følge den Retning, som Kanalen fik, nemlig at den blev længere, end der behøvedes, at den kom til at gjøre flere tildeels meget betydelige Svingninger, som ere skadelige for Bedligholdelsen af Kanalen og for Sejladsen, og at den bløde Jord-

masse, som nu paa flere Steder kom til at danne dens Bredder, vilde have Tilbøjelighed til at skyde sig ud i Kanalen, synes det ikke, at man havde haft Dje for.

III.

Gravningen af Kanalen.

Kaptejn Wegener bestæftigede sig hele Sommeren 1796 med Opmaalinger og Overslag, men allerede paa samme Tid begyndte man med at træffe Forberedelserne til Arbejdets Udførelse. Da nu Brevverlingen, Regnskabsvæsenet og Kassererforretningerne bleve betydelige, vedtog Kommissionen, at der skulde gjøres Indstilling om, at der maatte antages en lønnet Regnskabsfører og Kasserer, og foreslog dertil med en Løn af 1 Rbd. om Dagen Stiftsfuldmægtig Dahl, som ogsaa paa disse Vilkaar blev antagen, og fra denne Tid — Marts 1796 — haves et fuldstændigt Regnskab, hvoraf en Ekstrakt hver Maaned blev indsendt til den kongelige Kanaldirktion i Kjøbenhavn. Først tænkte man paa at anstaffe Muddermaskiner, og General Peymann sendte fra Rendsborg et Overslag over, hvormeget en saadan med 6 Skeer vilde koste, hvorhos han samtidig hidskikkede en holstensk Lømmemand ved Navn Klavs Katjens, som ved Anlægget af Ejderkanalen var bleven øvet i at bygge disse Maskiner; lidt senere skrev Buchwald til England om at faa en Dampmuddermaskine, hvilken dog ingensinde ankom. Foruden den store Muddermaskine, lod Wegener bygge 3 mindre med 2 Skeer. Samtidig med Muddermaskinerne lavedes der Hjulbøre, og dertil antoges en Mand, der under Navn af „Hjulbørmager“ figurerer i Regnskabet den meste Tid, som medgik til Kanalens Gravning. Grev Reventlow til Bræhetrolleborg leverede af Interesse for Sagen Egetømmeret til 300 Hjulbøre og til Muddermaskinerne fra sine Skove for en meget billig Betaling, derimod kunde Udførelseskommissionen ikke modtage de Bud, som af Odense Kjøbmænd ved Licitationen paa Odense Raadhus den 10de Maj 1796 gjordes paa Leverancen af Fyrtømmer til den store Muddermaskine, fordi „Priserne vare aldeles overdreven høje“, men kjøbte dette Lømmet og 1600 Brætter til at trille Hjulbørene paa hos en Kjøbmand Holler i Rendsborg, hvor man baade fik „bedre Varer og bedre Kjøb“; endogaa Søm lod man komme fra Rendsborg og senere fra Aalborg; i Strømtold ved Nyborg og Told ved Odense, samt i Fragt betaltes betydelige Summer, men desuagtet, hedder det, fik man det 600 Rbd. billigere, end det kunde faas for i Odense. Den første lille Muddermaskine blev færdig i Slutningen af Juni 1796, de to andre i Løbet af Sommeren og Efteraaret, men den store først i September 1797.

Allerede i Juli Maaned f. A. begyndte Opmudringsarbejdet, og det foran i Namundingen. Mange af de Folk, som brugtes saavel til Jordarbejdet som til Opmudringen, vare Lyfere, især Sydslesvigere og Holstenere, og de første — ialt 5 — ankom allerede hertil i Maj Maaned, men bleve indtil videre benyttede til andet Jordarbejde paa Byens Grund. I Sommeren og Efteraaret 1796 foretoges foruden Anskaffelsen af Maskiner og Materiel kun de nævnte Opmudringsarbejder, og en kort Tid i Høsten standsedes endogfaa dette Arbejde ganske, fordi man ikke kunde faa Folk. I den derpaa følgende Vinter fortsattes disse Arbejder, for saavidt Frosten ikke forbød det. Kortet over det Terræn, hvorigjennem Kanalen skulde gaa, blev forfattet af Wegener og først under 11te Marts 1797 tilstillet den kongelige Kanaldirktion i Kjøbenhavn.

1797.

Den 2den Marts 1797 afholdtes efter Bekjendtgjørelse i de i Odense, Kjøbenhavn, Altona og Hamborg udkommende Blade Licitation paa Odense Raadhus over Jordarbejder m. m. ved den forestaaende Kanalgravning, men kun een Lyfthavende indfandt sig, nemlig en Mand ved Navn Tim Reber fra Tzehoe, men da han ikke kunde stille tilstrækkelig Sikkerhed, blev hans Bud ikke antaget. Efter Kaptejn Wegeners Forslag blev derfor bestemt, at man skulde opgive Entreprenørsystemet og ligesom ved Gravningen af Ejderkanalen lade Arbejdet udføre af Potmestre efter Afford; Wegener skulde forestaa Affordafflutningerne, og Ratzens skulde have med Opmaalingen og Lønningernes Udbetaling efter W.'s Anvisning at bestille. Paa denne Maade gjenoptoges i Marts Opmudringsarbejdet, og paabegyndtes Gravningen, først paa Strækningen igjennem Sedenholme, det er fra Laen til henimod Skibhusene. Det var ikke blot i Stranden, hvor kun den ene lille Muddermaskine arbejdede, men ogsaa i Laen, hvor de to andre vare beskæftigede, at der blev opmudret. I April, Maj, Juni, Juli og August vare i Gjennemsnit 60 Mand beskæftigede ved Opmudringen og 50 ved Gravningen, i September ialt kun 70 og i de sidste tre Maaneder endogfaa kun 40. Da et saa ringe Antal Arbejdere havde indfundet sig, formentlig paa Grund af, at mange vare fnysselsatte ved de store Bejanlæg igjennem Fyn, blev der under 23de Maj i alle større Aviser i Holsten, Slesvig, Sylland og dem i Odense indrykket en ny Bekjendtgjørelse om, at der kunde faas Arbejde ved Anlægget af Odense Kanal, men da heller ikke dette Skridt frugtede, fremsatte Wegener under 10de August i Kommissionen det Forslag at indgaa til Regeringen med et Andragende om, at 100 „National-Rekruter“ fra Holsten næste Aar maatte blive kommanderede til at indfinde sig i Odense i Marts 1798 til Kanalgravning og derfor faa en Betaling af 24 β . daglig. De skulde indkvarteres i Seden og Stige. Det hedder i Forslaget: „Holstenerne ere dueligere og villigere end de Danske.“ Dette Forslag gif ikke igjennem.

Smød Wegeners oprindelige Plan, kun at opføre een Kanal-

dæmning fra Stige og til Ankerpladsen ude i Fjorden rejstes Betænk-
ligheder, og i den herom paa Lyff førte Brevverling anbefaler Pey-
mann, hvis Midlerne kunde flaa til, at opføre en Dæmning paa
hver Side. I denne Korrespondance udvikler W. ogsaa, hvorledes
den Opgave, som fra først af ogsaa var stillet Kommissionen, at der
ved Kanalanlægget kunde indvindes en Strækning af Fjorden, kunde
løses. Han gjør nemlig gjældende, at det kun ved at lægge en Dæm-
ning paa den vestre Side vilde blive muligt at afdæmme en 200
Tønder Land af bedste Beskaffenhed ude ved Stige, hvilket Land han
ansatte til en Værdi af 150 Rd. pr. Tønde, hvorefter han igjen kom
til det Resultat, at dette Tørlægningsforetagende aarlig vilde indbringe
en ren Fortjeneste af 500 Rd. Peymann frygter for, at der er Rilder
i Grunden, og tror, at Foretagendet kun vil lykkes ved Anskaffelse af
en Dampmaskine. Det er saaledes mærkeligt, hvorledes man alt den
Gang havde Dje for Dampkraftens Betydning, men først langt senere
skred til dens Anvendelse. Som Hovedgrund til Opsørelse af en
Dæmning paa hver Side af Kanalen ude i Fjorden anføres, at Løbet
ellers let vilde blive tilsat med Sand og Dynd.

Arbejdet i 1797 skred paa Grund af den ringe Arbejdsstyrke
kun langsomt fremad; et Par Højvande, den 27de Juni, hvilket fyldte
det endnu ikke ganske færdige Stykke fra Naen til op imod Skibhusene,
saa at den tilbageværende Grund maatte opbringes ved Muddermas-
skiner, og den 9de September, som fyldte den ved Stige ud imod
Ankerpladsen inddæmmede, ved Bandsnegle tørlagte og tildels udgra-
vede Strækning, sinkede ogsaa noget. Sommeren 1797 var i det hele
taget meget vaad og stormfuld og særdeles uheldig for Kanalanlægget.
Følge de forskjellige Indberetninger til den kongl. Kanalkommission
i Kjøbenhavn var der fra Værkets Begyndelse og indtil Udgangen af
Aaret 1797 udført følgende Arbejder:

1. Opudbringningen af Naen paa en Strækning af c. 400 Alen.
2. Opudbringningen fra Stige til Namundingen paa en Strækning af
c. 400 Alen.
3. Udgravningen fra Naen til henimod Skibhusene paa en Strækning
af 900 Alen.
4. Kanalanlægget fra Stige ud i Fjorden var paa en Strækning af
440 Alen paabegyndt, men atter ved den 9de September ind-
trufne Bandsflood standsset og opsat til næste Aar.
5. Inddæmningen imellem Skibhusene og Fandens Krog tildels udført.
6. Udgravningen igjennem Marienlunds Eng paa en Strækning af
500 Alen paabegyndt ved en Udgravning af 4 Alen.
7. Dæmningen igjennem Næsbyhoved Sø fra Slotsbanken til Malykke-
gaard's Skov blev paabegyndt, og en Strækning af 80 Alen blev
færdig.

Den ved Opudbringningen opbragte Jord blev opkastet til en Dæm-
ning, der skulde tjene til Trækvej for Hestene. Kanalgravningen i
Fjorden gif for sig paa den Maade, at fortere Stykker fra 2 til 400
Alen paa alle 4 Sider bleve inddæmmede, Vandet derpaa udpompet
eller udmalet, hvorpaa Grunden blev udgravet, og den derved opbragte
Jord blev paa Trillebøre ført ud til Inddæmning af det næste Stykke;

Sidedæmningerne bleve staaende og udgjøre de endnu forhaanden-
værende Kanal-dæmninger. Paa Peymanns Forslag om at sætte Dæm-
ning paa begge Sider har den kongl. Kanal-direktion næppe nogen-
sinde svaret, thi i en Indberetning i Sommeren 1798 siger Wegener,
at han, uagtet Direktionen ikke havde svaret, havde tilladt sig paa
 eget Ansvar at sætte Dæmning paa begge Sider.

For at beskytte den opkastede løse Jord imod Bølgeflag blev der
opført et Bolværk, hvis Bygning i 1797 udførtes af de Lømmersfolk,
som arbejdede paa Forsærdigelsen af den store Muddermaskine, og
dette var Grunden til, at det varede saa længe, inden denne Maskine
blev færdig. Et Par Fod i Bund i Strækningen ud i Fjorden
blev ikke udgravet, men opmudret, efterat Vandet var indladet.

Endnu maa om Aaret 1797 bemærkes, at Klavs Ratzens, der
synes at have været en meget betroet, men ogsaa meget stridbar
Mand, forlangte en højere Løn, og at han ogsaa efter Brevvevling
med Peymann, der raadede til at true ham med Afsted, fik et Tillæg
af 2 Mk. om Dagen, hvorefter han havde frit Logis og 8 Mk.
om Dagen.

1798.

I 1798 havde Arbejdet bedre Fremgang end i 1797. I Ja-
nuar og Februar blev der med et Antal Arbejdere af 40 til 70 væ-
sentlig kun arbejdet paa Opførelsen af Dæmningen igjennem Næsby-
hoved Sø og Afgravningen i Linie med Vandets Overflade ved Bogense
Landevej, hvor Terrænet var højest, og Arbejdet derfor kunde udføres
uden Hindring af Vandet. Ved dette sidste Arbejdes Begyndelse blev
Bejen, den saakaldte Jordbrovej, midlertidigt forlagt længere imod
Øst over Sømosegaard's Grund. I Marts skete igjennem tykke og
danske Aviser Opdraab til Jordarbejdere om at indfinde sig, og dette
Opdraab havde ogsaa nogen Virkning, thi i den meste Tid af Som-
meren vare imellem 180 og 200 Arbejdere beskæftigede ved Kanal-
anlægget. I Sommermaanederne var Kraften koncentreret ved Kanal-
gravningen i Fjorden, hvor en Strækning paa 1120 Alen næsten
blev helt færdig og en anden paa 500 Alen inddæmnet. Den 26de
August satte en Stormflod Arbejdet under Vand, fordi Endedæmning-
erne, der igjen skulde borttages, kun vare opførte til en Højde af 3
til 4 Fod over Dagligvande. At saa det indstrømmede Vand bort
kostede 120 Rd. Der klages over, at Grunden var saa fast Ler, at
den maatte hugges op med Jernstænger og Sækker. Hele Tiden fra
Marts Maaned's Begyndelse til Arets Udgang blev der ogsaa arbejdet
paa Inddæmninger og Gravning af Kanalen fra Skibhusene til Fan-
dens Krog og derfra videre imod Syd. Omtrent $\frac{1}{3}$ af Arbejdet var
færdigt ved Udgangen af 1798. I December Maaned gjenoptoges
Inddæmningsarbejdet gennem Næsbyhoved Sø med 30 Mand. Den
kongelige Kanal-direktion afsæfede Udførelseskommissionens Betænk-
ning over, om der ikke skulde foretages Forandringer i den oprindelige
Plan for Anlægget, og hvorvidt den i Overslaget opførte Sum vilde

flaa til. Under 17de Maj besvarede Wegener og Rosengørn denne Forespørgsel derhen, 1, at Planen af 1794, med Undtagelse af at der i Fjorden blev gravet i Stedet for i Strømløbet at opmudre en Kanal, at der ikke blev sat een, men to Dæmninger, og at Kanalen paa denne Strækning, for at faa tilstrækkelig Jord til Dæmningerne, blev 40 Fod i Bunden og Straaningerne 3 Fod paa 1 Fod i Højden, vilde blive fulgt, og at den allerede indvundne Erfaring havde viist, at man deri havde handlet rigtig, efter som den i Fjorden tilvejebragte Kende slet ikke var bleven tilsat med Sand og Dynd, 2, at Omkostningerne formedelst Vandflod, Gravning istedetfor Opudring og daarligt Vejr rimeligviis vilde overskride det Beløb, som var opført i Overslaget, med 17,000 Rd. Dog kunde denne Sum vistnok rigelig tilvejebringes ved den Jord, som vilde faas ved Stige Strands Inddæmning. For at faa større Sikkerhed om, hvorledes det hele vilde stille sig, blev Peymann anmodet om at komme hertil for at tage Forholdene i Ojesyn; dette Besøg afslagde han i November.

For at spare ved Materialers Anskaffelse skrev man til „Opføynskommisjonen“ ved Ejderkanalen og bad om at laane en Del Tallier, Blokke og Skiver, som vare blevne brugte ved denne Kanals Anlæg; disse Gjenstande ankom ogsaa med en Skipper til Faaborg, hvorfra de paa en Vogn med 4 Heste for ad den forfærdelig daarlige Vej bleve transporterede dertil. Af andet, som fortjener at bemærkes, skal jeg nævne, at der i Stige og Seden udbrød Koldfeber, som afskrækkede Arbejderne fra at bo der, at Arbejderne fik daarlig Forplejning hos disse Beboere, hvorfor Wegener udvirkede, at der blev ansat en Marktender, at Wegener i dette Aar avancerede fra Kaptejn til Major, og at de Mænd i Odense, som havde mest Fortjeneste ved Kanal anlæget, vare Kjøbmand Lotterup, som leverede endel Tømmer, og Tømmermester Barth, som leverede Tømmerstænde.

1799.

I Januar, Februar og Marts blev der med kun 30 Mand arbejdet paa Opførelsen af Dæmningen igjennem Næsbyhoved Sø; Tømmerfolkene og Hjulbørmageren fyslede med Istandsættelsen af Muddermaskinerne og Hjulbørene samt med at sætte Skafter paa Spaderne, som Kommisjonen imod Afdrag i Lønnen leverede Arbejderne. Først den 19de April gjenoptoges Kanalgravningen i Fjorden, men Arbejderne indfandt dette Aar sig i betydeligt større Antal, end de havde gjort i de to foregaaende; deres Antal steg til 250, hvoraf indtil 200 vare beskæftigede med Gravningen paa den nævnte Strækning, Resten paa to Muddermaskiner, hvoraf den ene arbejdede i Laen, og den anden paa Strækningen fra Namundingen til Stige, og paa Dæmningen igjennem Næsbyhoved Sø; den sidst nævnte Kende blev i denne Sommer ved dette Opudringsarbejde gjort 8 Alen bredere. I sine Indberetninger fra de første Sommermaaneder til den kongelige Kanaldirektion fremhæver Wegener, at Arbejdet havde en betydelig større Fremgang end i de tidligere Aar, men da Høsten kom, gif

mange hjem, og flere Høstenerne, hvoraf der denne Sommer var imellem 130 og 150, gik til Herregaardene, hvor de tjente mere; fra denne Tid var Arbejdernes Antal kun 130 til 150. Dertil kom, at Vejret blev meget regn- og stormfuldt, hvilket ikke blot standsede Arbejdet, men ogsaa fyldte ikke fuldbendte Stykker med Vand, som derefter med stor Besvær og ikke ringe Bekostning maatte udmales; dette var saaledes Tilfældet i Begyndelsen af August. Wegener siger saaledes i en af sine Indberetninger, at dette Udmalingsarbejde næsten oversteg menneskelige Kræfter, thi der maatte arbejdes baade Dag og Nat, og man havde kun Haandsnegle til dette Arbejde. Den 17de November indgav Rosenørn og Wegener en Beretning om, hvad der til denne Dag var udrettet, hvilken Indberetning var ledsaget af et Kort, som nøjagtig viste, hvad der var helt færdig, og hvad der var paabegyndt. Fra Stige til Ankerpladsen var med Undtagelse af 400 Alen, hvoraf dog de 200 Alen vare inddæmmede, og nogle Mellemdæmninger, som skulde opmudres, Kanalen helt færdig; Kanalen havde her i Bunden en Brede af 40 Fod, en Dybde, som helt igjennem, af 10 og en Skraaning paa hver Side af 3 Fod paa een Fod i Højden: Dæmningerne vare satte saa højt, at ikke den højeste Vandstand vilde kunne gaa op over dem, og da de vare opførte af det faste Ler fra Kanalen, vilde de, saasnart de vare blevne begroede med Græs, kunne modstaa Bølgeslaget; fra Stige til Namundingen var der opmudret en Kende fra 32 til 48 Fods Brede i Bunden; den Deel af Laen, som ligger i Kanallinien, var for største Delen opmudret til 32 Fods Brede; fra Laen og til Skibhusene var Kanalen gravet til 24 Fods Brede i Bunden, og Skraaning paa Siderne havde her 2 Fod i Bredden til 1 Fod i Højden; paa Strækningen fra Skibhusene til Gaarden „Fandens Krog“ vare de til Udgravningen fornødne Foddæmninger satte og et Stykke paa samme Brede og Skraaning som det nærmest foregaaende udgravet; ved Bogense Landevej var der afgravet flere Fod, men der var endnu 10 Fod tilbage; Dæmningen igjennem Næsbyhoved Sø var næsten fuldendt.

Under 19de December indgav Wegener en ny Beretning om, hvormeget Kanal anlæget vilde overskride det i Overslaget opførte Beløb, 75,201 Rd.; men medens han i Betænkning af 17de Maj 1798 anslog denne Merudgift til 17,000 Rd., kommer han nu til det Resultat, at den vil blive 61,660 Rd., saa hele Foretagendet vilde komme til at koste 136,861 Rd. Han undersøger derpaa, hvorledes denne Kapital kunde blive forrentet. Han ansætter Renten til 3 $\frac{3}{4}$ pCt., hvorefter den aarlig vilde blive 5,132 Rd., og fortsætter derefter saaledes: „Odense Røjbmænd have i deres Betænkning erklæret, at naar der betales 3 Mk. for hver Kommercelæst af ind- og udgaaende Skibe, som vare ladede, som og 3 Mk. for hver ladet Baad, og 2 p. for hver Person, som passerede Kanalen, vilde der aarlig indkomme en Sum af 2,695 Rd.“ Han foreslaar derefter at ansætte denne Betaling til det dobbelte og paaviser, at denne Afgift endda vil være betydelig mindre end den, som nu erlægges dels i Transport fra Ankerpladsen til Skibhusene, og dels derfra til Byen, ja han godtgjør, at den ikke vilde blive højere end den første alene. Han slutter saaledes:

„Da det derefter er indlysende, at den fgl. Kasse ikke kan faae noget Tab ved Tilskyndelse af disse 61,660 Rdl., men at dette Anlæg vil blive til stor Binding saavel for Landet som og i Fremtiden for de fgl. Intrader ved Handelens Tilvært; saa anmoder Udførelseskommissionen ærbødigt den fgl. Kanaldirektion med det Snarreste at bevirke en allernaadigst fgl. Resolution til Bevilling af fornævnte Sum. Efter Pligt skal Udførelseskommissionen som hidtil anvende al mulig Flid for Omkostningers Besparelse ved Arbeidet i alle mulige Grene.“ Som Grunde til, at Overlagssummen saa meget maatte overskrides, nævner han foruden de tidligere anførte: Daglønnens Stigen, — ved den holstenske Kanals Gravning var den fra 2 $\frac{1}{2}$ til 3 Mk., her fra 4 til 5 Mk. daglig —, og det ringe Antal Arbejdere — ved den holstenske Kanals Gravning var der i de 3 sidste Aar altid imellem 3 og 4000 Mand, her højst 250.

Af mindre væsentlige Bemærkninger skal jeg fremhæve, at den ny Stiftamtmand Gersdorff indtraadte i Kanalcommissionen, at Kattens gjorde sig opstætlig og blev affkediget, men atter antaget, at nogle Kanalgravere den 25de Januar i Kræmmergynnen bleve overfaldne af 2 Dragoner og nogle Civile, at der afgaves en ny Betænkning om Stige Strands Tørlægning, ifølge hvilken dette Forelagende ikke vilde kunne betale sig, naar der kun kunde vindes 200 Tønder Land, men der maatte kunne vindes fra 6 til 700 Tønder Land, naar man tog Baagø Strand med, at der fra Overlods, Kommandørkaptejn Løvenørn, fremkom et Forslag om en ny Ordning af Lodsriet i Odense Fjord, og at der skulde ansættes en fast Lods, til hvem der paa Hindsholm skulde bygges et Hus, som efter Overflag vilde koste 500 Rdl., hvilken Sum Kanalassen skulde udrede.

1800.

I Januar, Februar og Marts blev, forsaavidt den haarde Frost tillod det, med 20 til 30 Mand arbeidet paa Opførelsen af Dæmningen igjennem Næsbyhoved Sø, som i de følgende to Maaneder blev helt færdig. Der blev derpaa anskaffet et Flodmaal til at angive, hvor højt Mølleren maatte holde Vandet i den tilbageblevne Del af Søen. I April, Maj og Juni var Arbejdernes Antal imellem 220 og 230, hvoraf omtrent $\frac{1}{3}$ var beskæftiget ved Udgravningen igjennem Fjorden, og denne Strækning af Kanalen blev med Undtagelse af 150 Alen nærmest ved Ankerpladsen helt færdig i disse Maaneder. Disse 150 Alen kunde paa Grund af Vandets større Dybde og den bløde Grund ikke inddæmnes, hvorfor Løbet her maatte gives den tilbørlige Dybde ved Opudring. Paa samme Tid toges hele den tilbageværende Strækning fra Skibhusene til Fandens Krog under Arbejde, og Udgravningsarbejdet ved Bogense Landevej gjenoptoges, hvorved der vandtes en Mængde Løv, som ved Auktion folgtes til Fordel for Kanalassen; Opudringen i Aaen og paa Strækningen fra dennes Munding til henimod Stige fortsattes, og da man var færdig dermed, gif den ene Muddermaffine til den nævnte Strækning ved Ankerpladsen, og den

anden ind i den gravede Kanal for at borttage Mellemdæmningerne. Storm og Regnvejr i Juni Maaned sinkede dette Aar Arbejdet.

I Juli, August og September var Arbejdernes Antal en Tidlang over 300, og der brugtes da ugentlig omtrent 2000 Rd. Kanaldirektionen i Kjøbenhavn var som sædvanlig sendrægtig med at anwise Pengene til Udbetaling paa Amtsstuen, og det hedder i et af de mange Breve, som Udførelseskommissionen maatte skrive i den Anledning: „Naar Kammerraad Willemoes“ — daværende Amtsforsvalter og Fader til Peter Willemoes — „ikke var en søjelig og til Befordring af den fgl. Tjeneste velfindet Mand, saa havde Arbejdet til stort Tab helt maattet ophøre, men han forstrakte os paa eget Ansvar med 4000 Rd.“ Levnetsmidlerne vare i dette Aar endnu dyrere end i de nærmest foregaaende, og Arbejdslønnen højere.

Grunden igjennem og langs med Baagø Strand var saa blød, at ingen Jordopfyldning til Dæmningerne vilde forslaa, og Bunden dreves af Vandet i Vejret, hvorfor de sidste 4 til 5 Fod maatte opmudres. I Oktober, November og December arbejdede 100 til 150 Mand, og en Strækning paa 600 Alen syd for Bogenfse Landevej blev helt færdig.

1801.

Ved Frostens Begyndelse optoges alle fire Muddermaskiner for med det øvrige Materiel at istandsættes. I Midten af Marts blev Major Wegener beordret til Sjælland og ansat ved Landsforsvaret dertil, hvorefter Gersdorff og Rosenørn under 29de Marts til Kanaldirektionen i Kjøbenhavn indstillede, at Kanalarbejdet indtil videre standsedes, og at der kun blev draget Omsorg for, at det udførte ikke forfaldt; Tilsynet hermed overdroges til Lømmermester Ratjens og Kanalskriver, Stiftsfuldmægtig Dall. Der bemærkes ogsaa i Indstillingen, at man ikke kunde faa Folk, fordi saa meget Mandskab var indkaldt til Krigstjeneste. I Maj kom Wegener herover for nogle Dage, og blev det da bestemt, at alle fire Muddermaskiner igjen skulde bringes i Virksomhed til Opudringen af de endnu tilbageværende Rester af Tværdæmningerne og det Dynd, som endnu var tilbage ved Ankerpladsen, for at Skibene kunde sejle helt op til Skibhusene. Dette Arbejde blev ogsaa ved Hjælp af 70 til 80 Mand udført i Sommerens Løb. Under Wegeners Fraværelse gjorde Ratjens sig atter opsættig og blev da for bestandig afflediget, hvorefter Kommandersergent Flury, som havde været Opsynsmand ved Kanal anlæget ved Gudumlund og deltaget i Slaget den 2den April, blev antaget til Opsynsmand. I Juni kom Wegener tilbage, og han søgte strax at samle de ved Krigens Udbrud spredte Arbejdere; Hølstenerne vare rejste hjem og indfandt sig senere saa godt som slet ikke mere, af Danske var det næsten kun Folk, som boede i Nærheden, der toge Arbejde ved Kanalen. I August, September og Oktober var Arbejdernes Antal imellem 120 og 150, hvoraf 40 arbejdede paa to Muddermaskiner og Resten ved Udgravningen af det Stykke ved Fandens Kro eller Rosenlund,

(hvilket Navn denne Gaard nu havde faaet), som i Maret 1800 blev begyndt, men paa Grund af Højvande igjen maatte forlades. Paa samme Tid begyndtes med Kanalgravningen igjennem Næsbyhoved Sø, hvis inddæmmede Del var nogenlunde tørlagt. Med Opnudringen af Tværdæmningerne kom man saa vidt, at det første Skib, som ad den ny Vandvej løb op til Skibhusene, ankom dertil den 4de September; det var en Sagt, tilhørende Jens Nielsen i Skibhusene, ført af Skipper Hans Andresen, kommende fra Kjøbenhavn med Styfgods. Fra den nævnte Dag og til den 2den November, da Skibsfarten for dette Aar ophørte, ankom ad Kanalen til Skibhusene ialt 39 Fartøjer, hvoraf enkelte stak $8\frac{3}{4}$ Fod. I Vinterens Løb skulde Opnudringen og Dæmnings Borttagelse paa Strækningen fra Skibhusene og til Jordbrovejen eller Bogense Vej iværksættes, hvorefter man haabede ved næste Sommers Begyndelse at kunne lade Skibene gaa til det sidste Sted. Der paavises, at Transporten fra Ankerpladsen til Odense af de Varer, som fandtes i de 16 fuldt ladede Fartøjer, tidligere vilde have kostet 455 Rd., hvoraf igjen fulgte, at naar man bestemte Kanalafgiften til 1 Rd. 1 Mk. pr. Kommercelæst, vilde man ad Kanalen have faaet disse Skibsladninger til Odense for 225 Rd. Der gjøres derefter et nyt Overflag over den forventede Kanalindtægt, hvilket slutter med, at den fgl. Kasse uden Tab kunde anvende 166,500 paa Kanal anlæget. Som for at berolige Myndighederne i Kjøbenhavn fortælles paa ny, hvor megen Umage Udførelseskommissionen havde gjort sig for at faa alt udført paa den billigste Maade, „men“, slutter Indstillingen, „imod Umuligheder kan man ikke kæmpe“, hvorefter de anførte Vanskeligheder som samlede i een Sum igjen opregnes. Det resterende Arbejde ansloges til at ville koste 29,663 Rd.

1802.

I April toges igjen fat paa Kanalgravningen igjennem Næsbyhoved Sø, og i denne og de følgende Maaneder indtil Høsten vare inddæmmede 200 og 250 Mand beftjættede dermed, men i Høstens Tid kun 40, derefter i Oktober og November omtrent 70 Mand. Anlæget af den ny Bogense Landevej paabegyndtes af „General-Bej-Kommissionen“ i Juli Maaned, men skred dette Aar kun langsomt fremad; med dette Bej anlæg havde Kanaludførelseskommissionen intet at bestille, uden forsaavidt den gjentagne Gange maatte minde den fgl. Kanaldirektion om at skynde paa General-Bej-Kommissionen, efter som Jordbrovejen ikke kunde aflægges, førend den ny Bej var færdig. Man nærede i Førstningen Haab om, at Bejen kunde blive færdig samtidig med Kanalen, hvorved man vilde have kunnet spare Anlæget af en Flydebro over Kanalen ved Tollelund, men da dette ikke lod sig gjøre, forhandles der i Efterommeren om, hvorledes denne Flydebro skulde bygges. En Oberstløjtnant Rosenberg i Kjøbenhavn havde af den fgl. Kanal-direktion faaet det Hverv at gjøre Tegning og Overflag over en saadan Bro, hvilke Arbejder bleve tilfillede Wegener, som igjen overgav dem til Tømmermester Langhoffs Bedømmelse — Tømmermester Barth,

som hidtil havde været Kommissionens Raadgiver og Lømmermester var død —; Langhoff og ligesaa Wegener fandt saavel Tegningen som Overlaget uantagelige og udarbejdede ny, efter hvilke der paa hver Side af Kanalen skulde være et Brohoved og i Midten en Flydebro, som kunde stige og synke, eftersom det var Høj- eller Lavvande; denne Flydebro skulde kunne skydes til Side, naar et Skib skulde passere Kanalen; deres Overslag var paa 717 Rd. Der havde tidligere gjentagne Gange været Tale om en lignende Bro ved Marienlund, over hvilken Hoveribønderne i Lumby Sogn bekvemt kunde komme til denne Gaard, men i den forløbne Tid havde disse Fæstebønder kjøbt deres Gaarde, og dette Broanlæg blev saaledes overflødigt. Fra Midten af Juni til Begyndelsen af August var det næsten Regnvejr hver Dag og da dertil kom, at Straaningerne gløde ned, og Bunden slog op i den tildels af Mose bestaaende Grund, hvorigjennem Kanalen og Bassinet i den udtørrede Del af Næsbyhoved Sø bleve gravede, maatte man holde op med Gravningen, da der endnu var fra 3 til 7 Fod Grund at udgrave; denne Grund maatte altsaa senere opmudres. Det fremhæves i Indberetningen, at Bassinet blev 320 Alen langt, 48 Alen bredt i Grunden, og at 477 Alen bleve indfattede med Træbolværk. Med Undtagelse af nogle Opnudringsarbejder, Borttagelse af 5 Tværdæmninger og Kanalgravningen ved Jordbrovejen, som man for Bassinets Skyld opfatte saa længe som muligt, var selve Kanalrenden tilvejebragt ved Aarets Udgang. — Af uindre væsentlige Ting skal jeg fremhæve: Lømmermester Kavs Katjens, nu i Solsten, vedblev at gjøre store Efterkrav gjældende, som Kommissionen ikke vilde godkjende; han indsendte saaledes en Regning paa ialt 289 Rd., hvoraf Kommissionen kun vilde betale 73 Rd. 3 Mk. og bad den kgl. Kanaldirektion i Kjøbenhavn om at maatte blive forstaaet for hans nærgaaende Besværginger; Omkostningerne ved sin Hjemrejse havde han opført med 100 Rd. og truede med at ville lade holde Auktion over en Del Redskaber, som han paastod at have Part i. Der blev dog ikke taget videre Notits af hans Breve. I 14 Dage midt i Sommeren var Wegener i Fladstrand for at gjøre Forslag til Befæstningsarbejder dersteds; i denne Tid havde Dall Overopsynet. Den kgl. Kanaldirektion i Kjøbenhavn sendte nu og da et af sine Medlemmer hertil for at tage Anlægget i Ojesyn; den første, som i dette Ojemed var beordret hertil, var Statsraad Lawåg, derefter kom hans Søn, og i Slutningen af Aaret 1802 gjæstedes Udsørelseskommissionen af Kammerjunker Harbo.

1803.

De i forrige Aar førte Forhandlinger om en Flydebro over Kanalen endte med, at Langhoff fik det Hverv at lave en saadan, med hvilket Anlæg der begyndtes i Marts Maaned, hvorpaa man tog fat paa Udgravningen til tæt ind paa begge Sider af selve Vejen, men her var 20 Fod at udgrave, og kun saa kunde komme til at arbejde. Den kgl. Kanaldirektion i Kjøbenhavn trængte paa for at saa An-

Læget gjort færdbig, og under 6te Febr. svarede Udførelseskommissionen, at den tilbageværende Grund og de endnu staaende Dæmninger kunde, naar Jydebroen i Løbet af et Par Uger kunde blive udlagt, ved Hjælp af 100 Mand optages i 8 Uger. Men saaledes gif det ikke; hele Sommeren hengif dermed og først den 7de Oktober løb den forhen omtalte Sagt med Kalksten fra Gudumlund helt op i Bassinet. Om denne Begivenhed læses i „Fyens Avis“ for 7de Oktober 1803 følgende Beretning:

„Uagtet de mange Umuligheder man af Fordomme og muelig andre Aarsager har spaaet, og uagtet, formedelst den vanskelige Løvegrund i Bassinet, Canalarbeidet endnu ikke er fuldendt, havdes dog imorges den Glæde her ved Odense at see det første Skib passere op ad Canalen, uden mindste Hindring, med hastig Fart lige til det for Bassinet værende Bolværk, med en heel Ladning Steenkalk, som af C. Sversen var forstrevet fra Gudumlunds Fabrik ved Aalborg til den Lahnste Stiftelses Bygning. Det var Sagten Neptunus af Kjøbenhavn som stikker imellem 7 til 8 Fod dyb. Den brave Skipper, der vovede at seire over alle ham mødende Fordomme, hedder Svend Pedersen Gandrup, og da Lootsen havde sat ham paa Grund mellem Indløbet og Skibhuusbroen, styrede han uden Loots herop mod Byen, blot ved Canalmeester Flurys Ledfagelse. Adskillige af Egnens Beboere vare som Passagerer ombord og seilede med op til Bollverket. Ved begge Canalens Bredder tilraabtes det slagende Skib et vedholdende Hurrah! og fra Flagbatteriet, Marienborg, saluteret det med 9 Kanonstod. Held være den første Skipper, der banede Odenseerne Veien til en beqvemere Losning! At det var Neptunus, Havets Gud selv, der aabnede Canalen, maae sikkerligen spaae gode Følger for den kommende Tid. — Mærkeligt er det, og tillige til ikke liden Satisfaction for vor forrige Stiftsamtmand Buchwald, at dette første Skib kom fra Gudumlunds Canal og Fabrik, som var hans private Anlæg, og til Odense Canal, hvortil hans Virksomhed gav Ideen. Gud velsigne Kongen, som bifaldt den! Den vil, næst Guds Hjælp! befordre Byens Flor, naar den letter Handelens Drixt, og naar, som der haabes, de paabudne Lastpenge (som skal svares naar Canalen er fuld-færdbig) maatte blive nedsatte til en mindre, eller i det højeste den halve Afgift, at Varepriserne ikke skulde af Nødvendighed forhøjes imod de andre Fyenske Kjøbstæders, som Byens Næring ellers vilde tabe ved. Enhver Skipper seer nu af dette, at der er ingen Hindring, naar de kun holde Midten af Canalen, og til Trækning udfordres kun een eeneste Hest. Med jevnlig Vandhøide have 10 Fods Vand, 9 er det laveste og med Nordvest og Nordost Storm stiger det til 13 Fod og derover. Der er i Canalen regulair Ebbe og Flod, ligesom paa Elben hver 6te Time; men oven for Fandensfrog ingen kiendelig Strøm mere, der kan hindre Farten. Idag havdes 10 til 10½ Fods Vand.“

Med Bassinet havde man det Uheld, at den til det ny Vejanlæg opfæstede Jord trykkede Kanalens vestre Side med dens Bolværk

ud i Kanalen, saa at det kun var den østre Side, at man kunde lægge til. At udbedre denne Skade blev opfat, indtil Jorden var sunken sammen. Den 13de Juni gif den første Bogn over Flydebroen, til hvis Pasning der var bygget et Fjællekur tæt ved Broen, hvori to Opsynsmænd havde deres Ophold. Hele Sommeren arbejdedes ogsaa, dog ikke med megen Kraft, paa at opfylde Losse- og Ladepladsen paa Kanalens østre Side og ved Enden, hvor man allerede den Gang tænkte paa at opføre en Told- og Vejerbod; den halve Brede bestemtes til Losse- og Ladeplads, den anden halve Brede af Pladsen til Tømmeroplagspladser. Opfyldningen skete ved et Lag Ler og oven derpaa et Lag Grus, hvilket sidst førtes i Pramme fra Tollelund. Enkelte Firmaer, som Sukkerraffinaderiet, havde tidligere anlagt Tømmerpladser og Varestur ved Skibhusene; de ønskede nu at afstaa denne Grund til Kanalen imod en tilsvarende ved Bassinet. Dette Mageskifte kom dog først senere i Stand.

Imod Udførelseskommissionens Forslag bestemte den egl. Kanal-direktion, at der slet ingen Kanalafgift skulde erlægges, førend Skibene kunde gaa helt op i Bassinet, altsaa vare de fritagne for denne betydelige Afgift, saalænge de kun kunde gaa til Skibhusene. Arbejdernes Antal oversteg denne Sommer ingensinde 80 Mand, men Udgifterne oversteg ligesuldt bestandig mere og mere endogsaa det sidst kalkulerede Beløb, dog forstod Wegener hver Gang ypperlig at faa den utaalmodige egl. Kanal-direktion til at slaa sig til Taals, snart ved Udsigten til det store Opsving, som Handelen og Industrien vilde tage i Odense, og hvorved ogsaa den egl. Kasse vilde faa gode Renter af den anvendte Kapital, og snart ved at henvise til det meget Land, som vilde vindes i Næsbøhoved Sø og i Stige Strand, hvorhos han ogsaa nævner, at de opførte Dæmninger og Kanalbredderne indeholdt 10 Tønder Land, som, naar de først vare bevorede med Græs, kunde give nogen Indtægt; han foreslaar ikke blot at saa Græsfrø, som kunde binde Jorden, men ogsaa i Udkanten af Dæmningerne at plante Pile, der kunde bruges til Kurvearbejde. Allerede under 10de Marts foreslaar Udførelseskommissionen, at den maatte blive afløst af en „Opsigtskommission“, der skulde bestaa af egl. Embedsmænd i Odense, og hvori Toldinspektøren maatte være selvskrevet Medlem, medens dog Toldkassereren skulde oppebære Kanalafgiften og derfor have et Vederlag af 1 pCt. af Indtægten. Under denne „Opsigtskommission“ skulde med en Løn af 200 Rd. ansættes en „Opsigtsfører“, der tillige skulde være Havnefoged; til denne Post foreslaar Kommissionen med det samme daværende „Opsigtsfører“ Flurn. I samme Skrivelse udtales, i Modsatning til hvad der tidligere er blevet foreslaaet, at det maa anses for rigtigst at lægge Kanalafgiften, som nu til Forrentning af Kapitalen opføres med 7245 Rd., halvt paa Kommercelæsterne, halvt paa Varerne. — Den 13de og 14de September var det en nordlig Stormflod, hvorved Vandet steg $3\frac{1}{2}$ Fod over Dagligvande, og ved denne Lejlighed gjenembrødes Dæmningerne paa flere Steder, navnlig flød ved Skibhusene, hvor der endnu var en Åbning i Dæmningen, igjennem hvilken Baadene gif fra de Skibe, som paa gammel Vis losjede ude i Fjorden, og ved Tollelund fra Sømosen en Mængde

Jord og Sand ud i Kanalen. Foruden den endnu tilbageværende Opmudring af Grund og Mellemdæmninger maatte her paa ny opmudres, ligesom ogsaa de synkende og bortskyllede Dæmninger igjen maatte opføres og udbedres. Nabningen ved Skibhusene blev med det samme lukket, og Dæmningen paa den udvendige Side gjort stærkere ved indlagte Sten. Noget Sand og Jord var ogsaa kommen i Kanalen derved, at Skibene indtog Ballast; der blev derpaa ved en Plakat paalagt alle Skibe, som i Kanalen vilde indtage Ballast, at søge ind i den Havn, som dertil var indrettet tæt nedenfor Skibhusene. Det meste Arbejde denne Sommer bestod i Opmudringer.

Som vi have set, kunde Skibene i Oktober løbe op i Bassinet, og dermed maa det egentlige Kanal anlæg betragtes som færdig; men da der endnu var ikke saa lidet at gøre, som Sætningen af et nyt Bolværk paa den vestre Side, hvilket ansloges til at vilde koste 1000 Rbd., at opmudre de hist og her nedfaldte Skraaninger, at istandsætte Trottoirvejen osv., og Udførelseskommissionen først i Juli 1804 afløstes af Opjynskommissionen; skal jeg dog ikke her standse med Oversigten over selve Anlæggets Tilblivelse.

af mindre Bemærkninger ved Arbejdet i Maret 1803 skal jeg anføre, at en Kanalarbejder fik sit ene Ben brækket, (han fik imidlertid i den Tid, han ikke kunde arbejde, en lille ugentlig Understøttelse af Kanal-kassen), at Oberst Wegener med sit sjællandske Jægerkorps blev kommanderet til Holsten, hvor han opholdt sig i en 3 Maanedes, i hvilken Tid Joh. Dall forestod det daglige Tilsyn, medens Rosenørn fra Ulriksholm en enkelt Gang kom hertil, — Wegener kom kun tilbage efter Ansøgning af de to andre Kommissionsmedlemmer — Gersdorff og Rosenørn —, at Flydebroen sank i Midten og var farlig at passere, at Gaardmand Steffen Langgaard i Hauge af Stige Skipperlav anbefales til at faa Eneret paa Trækningen af Skibe ved Hjælp af Hestekraft.

Til den 1ste Juli 1804.

Under 29de Januar indgav efter Forlangende Udførelseskommissionen en Beskrivelse over hele Kanal anlæget til den kgl. Kanal-direktion i Kjøbenhavn. Naar man har læst foranstaaende, meddeler denne Oversigt dog intet nyt, ja den er endogsaa i Dmtalen af Gangen i Arbejdet mindre fyldig end min; jeg skal derfor kun gjengive et og andet, der mere har Interesse ved det Bidrag, som derved leveres til Bedømmelse af vedkommendes subjektive Opfattelse, end ved det ny, der meddeles. Det hedder saaledes: „Med Rette kan man vente, at dette velgjørende Anlæg vil have den fordeelagtigste Indflydelse paa Odense Byes Handel og Industri. Nu da Leiligheden er given, ville ogsaa de, som fortjene Navn af Riksmænd, indfinde sig for at betjene sig deraf; Lyst til Binding og Efterlignelse vil udvikle sig, hos Andre Eyrer og Forstandskræfter, som hidtil laae i Dvale. Hvilke nye Industriegrene der med Tiden vil udvikle sig, er ligesaa vanskeligt at forudsee, som det er umuligt at beregne de Fordele, som deraf vil flyde

for Staten og Individet. Men at det vil skee, tør man haabe, lige-
 laa sikkert, som det er skeet ved den Slesvig-Holstenske Kanal, et af
 de største Værker af den Slags i Verden." Der fantaseres paa ny
 over, at Aaen ved Bramfart skal blive en Handelsvej fra det Indre
 af Fyn til Odense. Denne Beskrivelse var ledsaget af et Kort, som
 tillige ved Farver viste, hvad der var Kanalens Ejendom; ifølge Be-
 skrivelsen er ikke blot selve Kanalen i hele sin Brede og Udstrækning,
 men ogsaa Dæmningerne og 4 Aen paa den anden Side Kanalens
 Ejendom. I April, Maj og Juni Maaned var et Antal af 40 til
 50 Arbejdere beskæftigede dels med Opudring ved Gammellade-
 gaard og paa Strækningen imellem Stige og Skibhusene, paa første
 Sted var den bløde Lørvejord skudt ud i Kanalen, paa det sidste
 havde endel Sand og Jord sat sig i Bunden, dels med Stenbrolæg-
 ning paa Kjørevejen langs med Bassinet, Gruspaalægning paa den
 øvrige Lade- og Løseplads, Udjævning af Lømmerspladsen og Udbe-
 dring af Trottoiret.

Digeinspektør, Kaptejn Kristensen af Glückstadt opholdt sig her
 i nogen Tid i 1802 for at tage den Del af Stige Strand i Djebyn,
 som formentes at kunne inddæmnes, nemlig „den Vig, som ligger
 imellem Lumbj, Stige og den ydre Strækning af Kanalen". Han
 indgav sine Forslag til den egl. Kanaldirektion i Kjøbenhavn, og denne
 sendte dem igjen til Udførelseskommissionen, som skarpt kritiserede dem.
 Kristensen foreslog at hente Jorden til Dæmningen fra den faste
 Grund og at transportere den paa Vogne ud i Stranden; Kommis-
 sionen paaviser, at paa denne Maade vilde Arbejdet vare meget længe,
 eftersom der da kun kunde arbejdes i den tørre Aarstid, at man ikke
 vilde kunne faa passende Befordringer, eftersom kun de fattige Bønder
 vilde paatage sig saadan Kjørsel, men deres daarlige smaa Heste kunde
 ikke trække større Læs, end hvad der kunde være paa 4 Hjulbøer, der-
 næst, at hans Overslag var forkert, og at det til Digearbejdet opførte
 Beløb af 55,291 Rd. var meget for lille. Det var foreslaaet at ud-
 føre Arbejdet i to Aar og at anvende Fachiner, hvilke slet ikke vare
 blevne brugte ved Kanalgravningen. Kommissionen henholder sig der-
 paa til sine Forslag af 30te November 1800, hvorefter Jorden til
 Dæmningen skulde tages paa Stedet fra Grunden i Stranden paa
 samme Maade, som Kanalen fra Stige til Mundingen blev fuldført.
 Kommissionen kommer herved til at omtale, hvor taabelig denne Frem-
 gangsmaade i Begyndelsen blev anset for at være, men hvor rigtig
 den siden havde viist sig at være, og roser den egl. Kanaldirektion,
 fordi den havde ladet Udførelseskommissionen i dette som i andre Til-
 fælde have fri Hænder.

Et foreløbigt Reglement for Sejladsen paa Kanalen samt Los-
 ningen og Ladningen blev udarbejdet af Udførelseskommissionen og
 var det sidste større Aktstykke, som denne Kommission, hvori Wegener
 næsten hele Tiden havde været den ledende Tanke, udarbejdede. Under
 27de Juni nedsattes ved en Skrivelse fra den egl. Kanaldirektion den
 afløsende „Opsynskommission".

IV.

Expropriationen og Godtgjørelsen.

Under 30te Marts 1797 ansøgte Udførelseskommissionen den kgl. Kanaldirektion om at udvirke en Resolution for, at Godtgjørelserne til dem, som lede Tab ved Kanalanlægget, maatte bestemmes efter de samme Regler, som Vejforordningen af 13de December 1793, for Fyns Vedkommende nærmere bestemt ved Rentekammer-Skrivelse af 15de August 1795, fastsætter for Tab ved Vejanlæg. En saadan Resolution blev derefter ogsaa given under 28de April 1797, hvorefter de Grundejere, som enten for bestandig ved Grundsmistelse eller midlertidig under Gravningen ved Henlægelse af Jord og Materialer paa deres Ejendom maatte have lidt Tab, bleve indkaldte til at opgive, hvor stor Erstatning de maatte fordr. Sagen stod dermed hen til 1801, da Udførelseskommissionen androg paa, at der maatte blive nedsat en Godtgjørelseskommission, som efter Ansøgnernes Forslag ved kgl. Befaling af 2den Januar 1802 blev sammensat af Baron Holsten til Holstenshus og Langevej, Statsraad Landsdommer Roefoed i Odense, Major Wegener og Stiftslandinspektør Berg. Den sidste meldte imidlertid, at uopsættelige Forretninger indtil videre ikke tillod ham at deltage i Møderne, og da han saa efter et Par Maaneders Forløb vendte hjem, var han dødsyg og afgik kort efter ved Døden. Landmaaler Rasmussen fik nu det Hverv at indtræde i Kommissionen. De to andre Herrer havde dog forinden igjennem Ravnebjergs Herredsting og Odense Bything faaet udnævnt 2 kyndige og paalidelige Mænd af hver Jurisdiktion til at forestaa Taxationen, for Ravnebjerg Herred Sognefoged Mads Madsen i Sanderum og Selvejer Morten Sjørgensen i Munkerød, og for Odense By Mølsbrugerne Lars Theilgaard og Rasmus Mortensen Møllegaard. Dette sammensatte Apparat begyndte i Efteraaret 1802 at holde Møder paa Aastederne, hvor da ogsaa Grundejerne mødte. Af Reglerne, der bleve fulgte ved Taxationen, skal jeg gjengive: 1, alt skulde taxeres og ansættes i Forhold til den bedste Agerjord, af hvilken der, for at bringe alt under en fattelig Bencævnelse, skulde regnes 8 Skjæpper til en Tønde; al Grund, enten det var Ager eller Eng, skulde ansættes i Forhold dertil og benævnes med Tal, f. Ex. 9, 10, 12, 14, 16, hvilket vil sige, at dette eller hint Antal Skjæpper Land var ligt med 8 Skjæpper Land af bedste Agerland; 2) den Grund, der saavel til Kanalens Løb som til dens bestandige Afbetjening og Brug, efter nærmere Paavisning af Major Wegener, behøvedes, skulde bedømmes efter den ved Siden af samme værende Grunds Bestaaffenhed; 3) det midlertidige Affavn maatte nærmest blive en Skjønssag. — I Reskriptet af 15de August

1795 var hver Tønde Land af bedste Slags anfat til en Værdi af 100 Rd.; Priserne paa Landejendomme vare imidlertid siden stegne i den Grad, at Godtgjørelseskommissionen ved at lægge de 7 sidste Aars Kapitalstarter til Grund for Beregningen, maatte tagere efter en Pris af 147 Rd. 3 Mk. 15 Sk. pr. Tønde Land af bedste Slags, og derved kom den hele Godtgjørelse til at løbe op til lidt over 4000 Rd., hvori dog er indbefattet de 314 Rd. 56 Sk., som i Henhold til Plakat af 6te August 1800 af Kanalkassen skulde udredes til den kgl. Kasse eller, som det hedder, til den synkende Fond som Erstatning for den Afgang i Hartkornskat, som fremkom ved Kanalens Gravning.

Forhandlingerne med de enkelte Grundejere om Skadeserstatning indtager en meget stor Plads i Kopi- og Forhandlingsbøgerne. For Vandformindskelsen i Næsbyhoved Sø gjorde Kaarup i Næsbyhoved Mølle kun Krav paa, at der gaves ham Bevilling til at opføre en Vejrmølle, og at den Told, som maatte erlægges for de Materialer, som han brugte til dette Byggeforetagende, maatte tilbagegives ham, til hvilke to Villigheders Erholdelse Kommissionen med Fornøjelse anbefalede ham. Iblandt dem, som gjorde Vanskeligheder og endog saa bekostede en egen Synsforretning, maa især nævnes Teglværksejer Lars Mejer, der ejede en lille Lykke med Teglværk ved Skibhusene, og hvoraf der ved Kanalgravningen var bortskaaet saa megen Grund, som blev tageret til 1 Tønde Land af bedste Bestaffenhed, desuden havde han lidt nogle midlertidige Affavn. „For at opoffre Noget for det Almindelige“ nedsatte han den først forlangte Godtgjørelse til 3000 Rd., medens Tabet var anfat til 260 Rd. 66 Sk., og dermed maatte han ogsaa lade sig nøje. Vanskeligheder, der havde større Betydning, gjordes af daværende Ejer af Malykkegaard, Kammerraad Leth, og af executores testamenti i det eilichowske Dødsbo for Marienlunds Bedkommende; Forhandlingerne i sidste Tilfælde førte først til et endeligt Resultat, da Justitsraad Hansen blev Ejer af Gaarden. Kammerraad Leth forlangte først 5000 Rd. som Erstatning for Afjavn af Fiskeri og Gærdsel, samt det Tab, som han havde lidt ved Anlægget af Vejen til Kanalen, senere slog han af til 2000 Rd., men da Kommissionen vedblivende paastod, at han ved de c. 20 Tønder Land, som han havde vundet ved den delvise Udtørring af Søen, havde vundet mere, end han havde tabt, fandt han sig endelig i at modtage en Godtgjørelse af en 300 Rd. Vanskelighederne ved Affindelsen med Kammerraad Hansen laa ikke saa meget i den Erstatning, som han forlangte for mistet Grund og midlertidige Affavn, som i, at der var Hoveribønder til Marienlund i Lumbj og Nisted, og disse ved Kanal anlægget havde mistet deres Vej til Hovedgaarden; der forlangtes derfor, at der enten skulde anlægges en Flydebro over Kanalen ved Marienlund eller gives en Erstatning af 5000 Rd. Hertil kom, at naar Jordbrovejen ogsaa skulde aflægges, mistede Gaarden sin hidtil hafte nærmeste Vej til Odense over Tversens Lykker; men naar Tversen kunde faa denne Vej aflagt og Tilladelse til at inddrage denne Grund under sin Grund, vilde han gjøre Afkald paa Erstatning for mistet Grund, hvilken Erstatning var anfat til 254 Rd. Disse Underhandlinger affluttedes den 10de Februar 1803

med et for Kanalkassen og Kanalen meget heldigt Udfald, idet Bønderne købte deres Gaarde, hvorefter en Flydebro over Kanalen paa det nævnte Sted blev overflødig, og Jordbrovejen over Tversens Lykke kunde affkaffes. Justitsraad Hansen lod sig derefter nøje med en Erstatning af 450 Rd., og Tversen med slet ingen. Tversen viste megen Interessje for Kanal anlæget og tilbød uden Bederlag at ville føre et Overtilsyn med Kanalen. Dette Tilbud blev dog næppe nogensinde benyttet, og Grunden til hans levende Interessje kan man vel ogsaa nok søge i den Beliggenhed, som hans Eyststed, Tollelund, havde.*)

V.

Hvormeget har Kanal anlæget kostet, og hvorledes ere Midlerne blevne tilbejbragte?

Det var en af de Opgaver, som stilledes Udførelseskommissionen, at indgive Overslag over, hvormeget Anlæget vilde koste, hvorledes Midlerne kunde skaffes tilveje af offentlige Fonds, og hvorledes Gjælden ved en Kanalafgift kunde forrentes og om muligen efterhaanden afbetales. Om det sidste Punkt har der været talt i det foregaaende. — Overslaget lød paa 75,201 Rd., i hvilken Sum ogsaa Expropriationsomkostningerne vare indeholdte. At denne Sum langtfra slog til, er vel fremgaaet af det foregaaende, men hvormeget Anlæget fra Begyndelsen, og indtil Udførelseskommissionen nedlagde sit Hverv, har kostet, er ikke nøjagtig angivet, endnu mindre, hvorledes Udgifterne have været fordelte paa de forskjellige Aar, og da begge Dele maa have en ikke ringe Interessje, har jeg udtaget en saadan Oversigt af de til den fgl. Kanaldirektion, snart fjerdingaarsvis, snart maanedsvis, indgivne Extrakter af Regnskabet. Efter Overslaget vilde Kanalen kunne graves i 3 Aar, men, som vi have set, varede Arbejdet fra Foraaret 1796 til Efteraaret 1803, ja, naar man vilde gaa til den Tid, da Udførelseskommissionen erklærede, at nu havde den endt sit Hverv, da til 1ste Juli 1804, altsaa næsten 8½ Aar. Pengene bleve efter „Finanskasse-Direktionen“s Anvisning udbetalte paa Odense Amtstue i Beløb fra 1 til 4000 Rd.

*) Som et Minde om denne Interessje staar endnu ved Tollelund den saakaldte Buchwalds Støtte, der bærer følgende Indskrift: „Friderich Buchwald forstjønede Egnen ved sin patriotiske Tde til Canalen.“

Udgifterne til 1ste Juli 1804 have været:	
1796.....	7,000 Rb.
1797.....	17,000 —
1798.....	22,000 —
1799.....	30,000 —
1800.....	40,000 —
1801.....	14,000 —
1802.....	22,000 —
1803.....	13,000 —
1804.....	4,000 —
	169,000 Rb.

Det var ogsaa opgivet Kommissionen at paavise, hvorledes Midlerne kunde skaffes tilveje af offentlige Fonds. Der findes i Kopi- og Forhandlingsbøgerne intet Spor af, at man har gjort noget Forslag i saa Henseende, men Kristian Iversen meddeler dog noget derom i „Almeennyttige Samlinger“ for 1796 i en Artikel med Overskrift: „Om Canaler i Almindelighed og den Odenseer i Særdeleshed.“ Ifølge denne Artikel skulde 66,711 Rb. tages af de Provinsens Stiftelser tilhørende Midler, imod at Staten udstedte Obligationer til et lignende Beløb. Resten, 8,490 Rb., skulde laanes af Odense Kommunitetsmidler. Om man ogsaa er gaaet denne Vej for at tilvejebringe den oprindelig kalkulerede Sum, 75,201 Rb., skal jeg lade være usagt; thi der er intet i Bøgerne, som viser dette, medens disse derimod udvise, at alle Summer efter Rekvifition af Kanaludførelseskommissionen til den fgl. Kanaldirektion udbetaltes paa den Maade, som ovenfor er nævnt.

VI.

Fra 1ste Juli 1804 til 1807.

Den ved Reskript af 27de Juni 1804 nedsatte Oplynskommission blev sammensat af Stiftamtmand Gersdorff, Kammerherre Rosenørn til Ulriksholm — den samme, som havde været Medlem af Udførelseskommissionen —, Toldforvalter Kragh, Borgermester Lindved og Major, senere Generalmajor Wegener — den sidste dog kun som korresponderende Medlem, da han med sin Afdeling laa i Solsten. Klunz blev ansat som „Oplynsfører med en Løn af 200 Rd., en Kas mussen som Inspektør med 100 Rd., Dall som Kanalskriver og Kasserer med 265 Rd. og senere en gammel Mand ved Navn Kristian Hansen som Kanalbud med 52 Rd. Strax efterat Kommissionen havde tiltraadt sin Virksomhed, modtog den fra Kjøbmændene Berg, Holmstedt og Nees en Bepværing over Kanalens utilstrækkelige Dybde. Et Skib, tilhørende disse Kjøbmænd, var nemlig løbet fast paa to Steder i Kanalen, og nu forlangte disse Redere, at Kanalassen skulde erstatte dem det derved lidte Tab. Endstjønt Kommissionen maatte indrømme, at der ved Skibhusene kun var 8 Fod Vand og ved Sammelladegaard, hvor et Stykke af en Tværdæmning var blevet fiddende, endogsaa kun 5½ Fod, saa maatte man dog fraraade at tilstaa dem den forlangte Godtgjørelse, „da andre Skippere ellers kunde finde paa at lade deres Skibe løbe paa Grund og saa forlange Erstatning af Kanalkommissionen.“ Til denne Betænkning knyttede Kragh en Meddelelse om, at næsten ingen Skibe med Lømmer og andre voluminøse Varer løb op i Kanalen, men lossede paa gammel Vis ude i Fjorden, hvorefter Varerne enten flydende paa Vandet eller i Baade førtes til Skibhusene, hvor de optoges i Kjøbmændenes der endnu havende Pakhuse. I Genhold til Rentekammerets Resolution af 2den Juni s. A. betaltes der i saa Fald ingen Kanalafgift. Han foreslaar derfor at nedsette Afgiften af Skibe med saadanne Varer til det halve af det, som var bestemt ved Plakat af 8de Juni 1803, hvilket ogsaa skete ved Resolution af 22de April 1805. Under 31te August 1806 indgav Oplynskommissionen en „Relation“ om alt det Arbejde, som siden denne Kommissions Tiltrædelse var udført, og da paa denne Tid det resterende Arbejde ved det oprindelige Anlæg var udført, indtrufne Uhelds Følger afhjulpne og en betydelig Udvidelse af Bassinet fuldført, skal jeg give et Uddrag af denne „Relation“. Efterat den vestlige Side af Bassinet formedelst Trykning af den langs med Kanalen løbende ny Bogense Landevejs Oplyldning Tid efter anden til ligemed Bolværket var udfødt omtrent 14 Alen i Bassinet, indtraf den 5te August 1804 det Uheld, at en Strækning paa 48 Alen tæt

ovenfor Stenfistev over Afløbet fra den udtørrede Søgrund under et Jordensfyn i en Brede af 10 Alen sank ned i Kanalen, hvorved denne blev opfyldt med Mudder og Jord. Opudring blev strax foretagen, men da Vejen vedblev at synke, maatte man 3 Gange foretage Opudring. Trækbanen og Dæmningerne bleve i Vinteren 1803 og 1804 meget beskadigede, og dette gjentog sig næsten hver Vinter i flere Aar, indtil den løse Jord var bleven noget fast; disse Udbedringer, hvorved Volden ogsaa blev gjort højere, kostede meget. For at modstaa Bølgebruddet i Baagø Strand, blev der senere sat to Rækker lavt Risgærde og plantet Vidier ved Foden af Volden, ligesom der i Kanten af Kanalen blev plantet Rør; Mellemrummet mellem Gærderne opfyldtes med Sten og Tang; noget lignende skete ved Dæmningen igjennem Næsbyhoved Sø. Der arbejdedes fremdeles paa Løssjælsens Istandsættelse ved Paaførelse af Grus og Lægning af Stenbro til Rjørebane. Opudringen dreves i disse Aar med ikke ringe Kraft, især ved Gammelladegaard, hvor Lørvejorden bestandig flød ud, og hvor det næsten ikke var muligt at opføre en Trækbane. I Juli Maaned 1805 blev det gamle Sejløb eller Abningen imellem Seden Holme og Trottoiret ved Stige, hvorigjennem Baadsførerne haade havt deres Fart, i sin hele Udstrækning — 284 Alen — aflukket med et Bolværk, men da man i den følgende Vinter erfarede, at dette Fjællbolværk ikke kunde modstaa Strøm og Isgang, saa bleve Fjællene atter optagne, hvorefter man, for at forhindre Sejlads derigjennem, nedrammede Pæle i Stranden. I Sommeren 1806 mudredes især den Del af Kanalen, som tidligere havde været Aa; her samlede let Mudder, fordi Siderne vare uden Skraaning, og der tilførtes en Mængde Dynd fra Aaen. — Vedligeholdelsesarbejderne ved Kanalen fra Juli 1804 til August 1806 kostede 2,332 Rd., men heri er ikke indbefattet, hvad det ny Bassin kostede, hvilket beløb sig til det dobbelte af den nævnte Sum. Tegning og Overflag til Bassinets Istandsættelse og Udvidelse bleve gjort af Generaladjutant Løvenørn og Major Recke, men de elegerede Borgere, Magistraten og Opsynskommissionen fik dog Lov til at afgive Betænkning derover, og derved blev Forslaget betydelig modificeret. Udvidelsen var meget betydelig, idet Bassinet blev gjort bredere ved Udgravning imod Ost, og der blev anlagt en „Lømmehavn“ med Slæbested eller en Havn for Skibe med Lømmer. Der blev ved denne Lejlighed expropriert en Del af Borgermester Bendz's Lykke. Der blev sat et nyt Bolværk rundt om Bassinet, ialt 397½ Alen. Opsynskommissionen slutter med den Bemærkning, at der for Fremtiden aarlig kun vil medgaa 10 til 1200 Rd. til Kanalens Vedligeholdelse, men det skal senere vises, at denne Regning var gjort uden Bæret.

Allerede i denne Periode begyndte man at forhandle om Opførelse af en Bolig til Kanalfogden og et Skur til Opbevaring af Materialerne, men da Sagerne kun gik Sneglegang, bleve disse Arbejder ikke udførte i denne Periode.

Af andre mere eller mindre væsentlige Ting skal jeg fremhæve: i December 1804 aabnedes den ny Bogenfæ Landevej, hvorefter Flydebroen borttoges; Vejen skulde vedligeholdes af Amtet og et mu-

ligt Overflud af Kanalen, fordi den — Vejen — ogsaa blev brugt som Trækbane. Kanalen blev henlagt under Odense Bys Jurisdiktion. Alt Fiskeri i Kanalen blev strengelig forbudt, og da de søindrullerede mente, at de havde særlig Ret til Fiskeri, henvendte man sig til Udskrivningschefen, for at han paa Sessjonen skulde betyde dem, at Kanalen ikke hørte til de Bunde, som Loven gav dem Ret til at fiske i; en Fisker Vikkelsø ansøgte om Eneret imod at overlade Kommissionen det halve Antal af de fangede Fisk, men fik Afslag. Det forbødes Lodssejerne at pløje og sætte Gærde paa de tidt nævnte 4 Aen. Der gaves Skipperne Kristian Ritz og Jeppe Hansen Tilladelse til at sætte Folt over ved Skibhusene imod en Betaling af 1 à 2 Sk. à persona. Der klages over Langsomhed i Forretningerne, der efter deres Art fandt Afgjørelse af den egl. Kanaldirktion, der havde Kanal-, Havne- og Fyrvesenet under sig, af Admiralitetet, Told- og Kommercekollegiet og Overlodsen. En Fisker i Stige forlangte en Godtgjørelse af 100 Rd., fordi han nu maatte bære sine Redskaber ned til Fjorden, medens han før fra sit Hus kunde sejle ud i den; Andragendet affloges. Flury eftergaves en Gjæld til Kanalassén af 75 Rd. under den Forudsætning, at „han nøje opfyldte sine Pligter“. Kammerjunker Suel til Svørringe byggede efter Overenskomst med vedkommende paa Hindsholm en Bolig for Lodsén paa Odense Fjord for en Betaling af 600 Rd. I Betragtning af, at det maatte anses for et patriotisk Foretagende, eftersom der i en vid Omtreds af Odense ingen Teglværker og Kalkbrænderier fandtes, tilstodes Lars Mejer en betydelig Nedsættelse i Kanalafgift for de raa Materialer, som han brugte til sit Teglværk og Kalkbrænderi ved Skibhusene. Baade, som førte Sten til den almindelige Landevej igjennem Fyn, fritoges for Kanalafgift. Det fremhæves som noget overordentligt, at der i Slutningen af September i Aaret 1805 paa een Gang laa 12 Skibe i Bassinet. Det første Reglement for Sejladsen paa Kanalen er af 7de Juli 1804. Der klages over, at man, siden Krigsfolket gik til Holsten, ikke kunde faa den tilstrækkelige Arbejdskraft. I en Stormflod af Nordøst den 3die og 4de Febr. 1806 strandede 4 Skibe i Kanalen; Skipperne forlangte Erstatning, fordi Fortøjningspælene ikke havde været stærke nok, men der svarede nej med den Tilføjelse, at de ikke burde have forladt deres Skibe. En Skipper Brag fra Sønderborg sejlede 1805 ud af Kanalen uden at betale Lods og Kanalafgift. 5 Bandsnegle og mange andre Redskaber, som havde været brugte ved Anlæget, bleve bortsolgte ved Auktion i 1806. I 1805 løsfede 118 Skibe i Bassinet. I en Beskrivelse af Kanalens Tilstand til Wegener i 1806 betegnes Kanalen som endelig færdig. Kjøbmand Jens Nielsen vilde ikke belåne Vinterhavnspenge af sine to Skibe, som overvintrede ved Skibhusene, fordi de laa i et lille Bassin, som han selv havde bekostet; Andragendet affloges denne Gang, men bevilgedes senere. Der førtes lange Forhandlinger med Ejeren af Østergaard om, hvorledes han skulde faa Høet fra de Enge, som ved Kanalen vare blevne affkaarne, ført over Kanalen; Resultatet blev, at Kanalkommissionen forpligtede sig til af Pramme og Fjælle at lægge en Bro over Kanalen, hvorpaa der kunde kjøres, men denne Bro maatte kun ligge een Dag; denne

Ordnung viste sig senere meget uheldig, idet Høet ikke altid blev hentet paa den bestemte Dag, hvorved Farten paa Kanalen standsedes længere, end det ellers vilde være nødvendigt, ligesom ogsaa dette Broanlæg kostede meget, saaledes et Aar endog saa 320 Rd. Til Bestridelse af Kanaludgifterne udbetaltes paa Amtstuen i 1804 2000 Rd., i 1805 3000 Rd. og i 1806 4000 Rd. Ved kongelig Resolution af 1807 befaledes, at der hvert Aar i December Maaned skulde indsendes en Beretning om Kanalens Tilstand og Forslag til Arbejderne næste Aar, samt Regnskabet.

VII.

Fra 1807 til 1813, begge medregnede.

I denne ulykkelige Krigsperiode laa Handelen som allevegne i Danmark ogsaa stille i Odense, medens de danske Skibe enten bleve ødelagte eller tagne af Englænderne, saa Odense efter Krigen kun ejede et Par Skuder. Der var saadan en Mangel paa Fjælle, at man maatte begrave Vigen i Salmkister, og for at faa Tømmer til en aldeles nødvendig Istandsættelse af Holværket i Bassinet, maatte man ophugge et Par gamle Mudderpramme. Allerede før Krigen i 1807 udbrød, klagedes over, at Handelen her var i Tilbagegang, og at der ikke fandtes drifstige og formuende Kjøbmænd, hvorfor Kanalen heller ikke stiftede den tilsigtede Nytte. Som Bevis herpaa anføres, at to norske Skipper med Trælast lode ved Klintehjerg holde Auktion over deres Ladninger, fordi ingen Kjøbmænd i Odense vilde eller kunde betale dem. I 1807 blev for omtrent 1500 Rd. Kanalsogeboligen opført; Stiftsbygningsskonduktør Adjunkt Hand leverede en Tegning dertil, men denne blev forkastet, hvorefter en af Kammerjunger Harbo udført Skitse blev fulgt.

Der førtes lange Forhandlinger om at faa Oplagsstederne og Skurene ved Skibhusene endelig afslagde og de Handlende henviste til Ladeplassen ved Bassinet, og da dette Forhold blev ordnet ved fgl. Resolution af 4de Januar 1813 saaledes, at Plassen skulde tilhøre Kanalvæsenet, imod at de Handlende anvistes Frioplagssted ved Bassinet, gjorde flere, tilbels i Genhold til at Plassen i 1652 af Kristian den fjerde var skænket de handlende, Krav paa den, hvilket dog ikke ændredes, og Kanaldirektionen lod begge Plasser opmaale og afpæle af en Landinspektør og derefter Plassen ved Skibhusene bortforpagte paa 6 Aar imod en aarlig Betaling af 16 Rd. 4 Mk. i Sølvs eller 100 Rd i Sedler. Kommissionen udtaler selv sin Forundring over, at der ikke blev budt mere. — Ved en Skrivelse af 28de April 1812 forlangte Direktionen en nøjagtig Beskrivelse af Kanalens Grund og Rettigheder, og da man ikke var paa det rene med, hvormeget der

hørte til Kanalen paa Vestfiden, blev der brevverlet med Wegener, Dall og flere, men ingen kunde give de forønskede Oplysninger, og Bøgerne indeholdt ikke noget afgjørende derom; man opnaaede ikke andet, end at faa et af Wegener i sin Tid forfattet Kort over Kanalen udleveret, men ved Hjælp deraf og af Aastedsmøder med tilgrændsende Lodsejere optog Landinspektør Bondesen i Maret 1812 et nyt Kort over Kanalen og betegnede Grænsen med Pæle. Dette Arbejde rofes meget, og paa Grund af, at Bondesen ikke vilde have Betaling, indstillede Kanalkommissionen ham til at blive „dekoreret for dette patriotiske Arbejde“. — Vinteren 1808 og 1809 var meget streng, og de synkende Ismasser reve ved Bruddet den bløde Jord fra Siderne ned i Kanalen, saa det om Foraaret ved Undersøgelse viste sig, at der var tilfat 2 til 3 Fod Mudder i Bunden; der blev derefter i Sommeren 1809 mudret paa Strækningen fra Stige til Byen, paa den øvrige Strækning kunde „Rjølen nok gennemskjære Mudderet“. I 1810 blev der kun mudret lidt og i 1811 slet ikke, hvorfor Kanalens Tilstand blev maadelig. Da man paa Grund af de høje Priser paa alle Livsfornödenheder kun for en høj Betaling kunde faa Arbejdere, hvoraf der paa en af de da brugelige Muddermaskiner maatte være 12, gjenoptog man Tanken om at faa Soldater kommanderet til dette Arbejde. Paa en Ansøgning derom svarede Kongen, at der kunde rekvireres Slaver fra Nyborg; dette Tilbud afflog man dog, fordi ingen vilde arbejde sammen med Slaver, hvorpaa man henvendte sig til Gouvernøren over Fyn, Prins Kristian af Slesfen, en Broder til Frederik den sjettes Dronning — han døde her 1814 og blev begravet i St. Hans Kirke, hvor hans Kiste henstod til 1862, da den overførtes til Familiebegravelsen i Slesvig By — og virkelig opnaaede man, at der i 1812 blev kommanderet 20 Mand og en Underofficer til Opudringsarbejder, men efter et Par Maaneders Forløb bleve de pludselig kommanderede derfra. De udrettede heller ikke meget; thi det hedder, at de ikke vare vante til dette Arbejde og ikke havde Lyst til at bestille noget, fordi deres Lønning var saa ringe, at de ikke kunde leve deraf. Der opstod imidlertid bagefter Strid om Lønningen, idet deres Kaptejn forlangte Undermunderingspenge udbetalt af Kanalkassen for den Tid, de havde været i Kanalens Tjeneste. Man indankede Sagen for „Hans Durchlautighed“, som gav Kaptejns Forbring Medhold. Et senere Forsøg paa at faa Soldater mislykkedes, hvorefter Arbejdet blev bortliciteret, men til meget høje Priser. Kanalkommissionen havde bragt i Erfaring, at der var opfundet et nyt Slags Muddermaskiner, hvor Spandene hisjedes op og ned ved et Spilværk og udtømte sig selv. Man fik endelig Tegning over en saadan Muddermaskine fra Rjøbenhavn, hvilken derefter blev bygget af Skibsbygmester Bonnesen i Nyborg for 2260 Rd. — Trækbanen blev i 1810 belagt med Græstørv. Paa Grund af, at Kanalindtægterne vare saa ringe, foresloges i 1812 at forhøje Tærterne for Korn til à Kommercelæst 3 Rd. 72 St., Stykgods 4 Rd., Tømmer og Bræder 1 Rd. 24 St., Mur- og Tagsten 90 St., Brænde og Sand 72 St., Stenful 3 Rd. 72 St., alt pr. Kommercelæst, men dette Forslag blev ikke vedtaget. — Tidernes Usjælfhed mærkes ikke blot ved den Vanste

lighed, man havde ved at faa Pengene anviste til Udbetaling paa Amtstuen, thi dette havde altid gaaet langsomt, heller ikke faa meget derved, at Kommissionen maatte ansøge Direktionen om, at Amtsforsvalteren altid maatte have „en 5 Rd. i klingende Smaaamønt“, for at Potmestrene om Lørdag kunde betale deres Arbejdere, hvilket Amtsforsvalteren dog ikke kunde gaae ind paa, som meget mere ved de mange Stridigheder og den megen Smaalighed, som viste sig i alle Retninger, saa man uvilkaarlig kommer til at mindes Ordsproget; „Naar Krybben er tom, bides Hestene“. Jeg skal fremføre nogle Træk som Exempler derpaa. Bogtrykker Zversen gjorde Fordring paa de Rør, som voxede i Kanalen ligesom hans Ejendom, Løllelund; Kanal-kommissionen gjorde ogsaa Fordring paa dem, og den fgl. Kanal-direktion gav den Medhold. Justitsraad Leth til Malykkegaard vilde ikke for nogen Pris tillade, at der imod Godtgjørelse toges Opfyldningsjord paa hans Grund; først da højere Vedkommende betydede ham, at han ifølge Loven ikke kunde forhindre det, fandt han sig deri; han brød sig dernæst ikke om Kanal-kommissionens Auke over, at hans Kreatur fra den udtørrede Søggrund gik over Dæmningen for at drikke i Næsbyhoved Sø, og vilde ikke deltage i Dæmningens Bedligholdelse og Gravningen af en Grøft for at forhindre Kreaturerne i at komme op paa Dæmningen. Beboerne i Skibhusene vilde ikke give Møde ved Afstiftningen af den Grund, som af Opplagspladsen skulde udlægges til Vej og Fortov, og Kjøbmandslavet gjorde Fordring paa, at Pladsen skulde sælges til Fordel for deres Kasse. Folk stjal Hjællene af det Bolværk, som var anbragt i Dæmningen igjennem Næsbyhoved Sø. Herredsfoged Falbe i Odense Herred anførte 1811 over, at Borgmesteren i Odense havde afholdt en Auktion over Græs-lodder, tilhørende Kanalen; Sagen gik til Rancelliet, som resolverede, at Auktioner og Licitationer, vedkommende Kanalen, skulde afholdes af Herredsfogden i Odense Herred. Kanal-foged Schübeler ansøgte om, at han, da Kanalbudet havde faaet Lønningen for sidste Halvdel af Aaret 1813 udbetalt i Sølv, og altsaa i Tal faaet færre Penge, end han ellers skulde have havt, maatte faa det overskydende Beløb, eftersom han gjorde Arbejdet for den gamle svage Kristian Hansen, men Andragendet affloges. Da Schübeler ikke havde stillet nogen Kavtion, blev ham kun udbetalt højst 500 Rd. ad Gangen, Resten gjemtes i et paa Raadhuset staaende Skrin, hvortil hvert Medlem af Kommissionen havde en Nøgle.

Bolværket i Bassinet var i 1812 saa raadent, at det truede med at styrte ud i Løbet, men man kunde ikke skaffe Tømmer til Istandsættelsen, og da Wegener paa en Gjennemrejse i 1813 erklærede, at det nok kunde staa lidt endnu, naar det blev støttet med Pæle, lod man Schübeler kjøbe Tømmer dertil paa Skovauktioner. Der siges i Beretningen herom, at en Favn Brænde kostede 200 Rd., naturligtvis i Sedler.

Udgifterne til Kanalen, Lønningerne iberegne, vare i 1807 1004 Rd. foruden det, som Kanal-foged-boligen kostede, i 1808 1329 Rd., i 1809 1139 Rd., i 1810 1121 Rd., i 1811 642 Rd., i 1812 5628 Rd. og i 1813 4124 Rd.

Med Hensyn til Personalet er at bemærke: Flury løb i 1807 bort fra Rone og Børn, og ingen vidste, hvor han var bleven af, han kom vel senere igjen, og gjorde Fordring paa Løn, men Inspektør Rasmussen var imidlertid bleven ansat ogsaa som Kanalfoged. En Lømmemand Rasmus Rasmussen blev i denne Periode som Materialforvalter og Lømrer tagen i Kanalens Tjeneste, og det var ham, som byggede Kanalfogedboligen. Kanalfoged Rasmussen døde den 24de Juli 1811, og en Grønwald blev konstitueret, men allerede den 11te September s. A. blev Schübeler ansat som Foged, og da Dall var bleven befordret til Toldkasserer i Hjerting, tillige som Kasserer og Skriver.

Endnu denne Notits: Da Franskmændene laa i Odense i 1808 laante Magistraten dem 4 Hjulbøre, som man fik af Kanalvæsenet; disse Hjulbøre forsvandt med Laantagerne, og Magistraten maatte betale dem med 6 Rd. 4 Mk. I 1810 byggede Lømmersmand Rasmussen et Værtshus ved Væsinet paa Kanalens Grund og skulde for Grunden betale en aarlig Afgift af 12 Rd.

VIII.

Fra 1814 til 1830, begge medregnede.

Harde Handelen i det forrige Tidsaffnit været lammet af Kri-gen, saa var den det nu af det flette Pengevæsen, og da dette i 1818 blev noget bedre, fulgte en Række af Aar, hvor der var Stilstand i Handelen overalt, og Priserne paa alle Udførsels-gjenstande saa lave, at der intet Opsving i det almindelige Velvære kunde ske; først i Slutningen af denne Periode sporer man en større Foretagelsesaaend.

Da jeg her omtaler en længere Aarrække paa een Gang, anser jeg det for rigtigst for Oversigtens og Tydelighedens Skyld at samle Enkelthederne i færskilte Affnit og skal da først begynde med:

De Arbejder, Forandringer og Bestemmelser, som bleve udførte og truffet med Hensyn til selve Kanalen, dens Dæmninger og Baags Strand, samt de Stridigheder, som disse Projekter og Foretagender medførte. For at undgaa den idelige Tilfætning med Mudder i Kanalen paa den Strækning, som er nedefor Aaens Udløb, foresloges i 1818 at grave en ny Kanal igjennem Baags Strand fra Fandens Krog til Stige. Da man dog senere fandt, at dette vilde blive altfor bekosteligt, tænkte man paa at udelukke Aaen fra Kanalen ved at grave et nyt Udløb for den igjennem Seden Enge. Denne Plan fandt Bifald hos kyndige og formaaende. Ved en Skrivelse af

31te December 1822 fra Generaltoldkammeret var Kaptejn Stockfleth som teknisk kyndigt Medlem indtraadt i Kanalcommissionen, og han udkastede i 1823, efterat Kollegiet ved Skrivelse af 8de Januar 1822 havde henledt Opmærksomheden paa Sagen, en Plan til Kanalens Forbedring, Løsepladsens Brolægning og Baagø Strands Inddæmning og Udtørring. I denne Plan var ogsaa Naens Udeluffelse optagen, og Prins-Gouvernøren interesserede sig meget for dette Projekt og udvirkede, at der af Finantserne maatte anvendes 1400 Rd. til at kjøbe Grund af Seden By og Østergaard til et nyt Udløb for Naen. Planen blev derefter forelagt og godkjendt af Kaptejn, Havneinspektør Henne, der allerede tidligere havde undersøgt Forholdene, hvorefter der fulgte en egl. Bevilling af 5te Juni 1824 til Baagø Strands Inddæmning og Udtørring.

Landinspektør, Justitsraad Arndrup blev anmodet om at opmaale Terrænet og affætte Grænsen, men han undskyldte sig med svagt Helbred, hvorefter man henvendte sig til Bondesen i Skaarup, som i 1812 havde optaget Kort over Kanalen og dens Tilliggende. Efterat han til dette Svær havde faaet en Bestikkelse af Rentekammeret, begyndte han strax Opmaalingen, og der blev uden Banstelig-
hed opnaaet en Overenskomst med de tilgrænsende Løbsejere med Hensyn til Grænselinien. Underledes stillede det sig derimod med Hensyn til det Tab af formentlige Rettigheder, som vilde fremkomme ved Strandens Udtørring. Tilgrænsende Beboere opløstede nemlig et Kamastrig over Undergang og Ruin: de vilde miste det indbringende Fiskeri i Stranden, den lette Afgang til deres Skibe i Fjorden og den Baadhavn, som de havde i Stranden, og man vilde i Stige faa Mangel paa Vand i Ildbrandstilfælde. Efter nogle skarpe Bemærkninger om, at Indsigelsen kun vidnede om Egoisme og Mangel paa Patriotisme, afvistes den første Besværing med, at det noksom havde viist sig, at der kun fandtes nogle faa af Mudder smagende Mal, samt Gjbyggjedder, der ikke duede noget. Med Hensyn til Afgangen til Fjorden svarede, at Stranden ikke ejedes af Beboerne, hvorfor de heller ikke kunde gjøre Krav paa at beholde den og derved Afgangen til Fjorden, desuden gif Kanalen jo lige forbi Stige. Baadhavnen vilde blive erstattet ved en ny, som Staten vilde bekoste. Vandmangelen vilde ikke blive følelig, da der skulde graves en Hovedrende for at aflede Vandet til Slusen i Dæmningen, og der derfra kunde graves Stikrender. Smidlertid blev man ved at klage over, at Vandet var blevet dem berøvet, hvorfor Branddirektør Købke i 1826 foreslog at grave et Vandsted ved Byen, hvilket faa ogsaa Kanalvæsenet bekostede. De øvrige Tab, som Beboerne lide ved Udtørringen, bleve siden tagerebe. Beskrivelse af de Inddæmnings- og Udtørringsarbejder, som i 1824 bleve udførte, findes beskrevne af S. Hempel i Stiftstidenden. Da denne Beskrivelse, endstjønt den er nedskreven med altfor sangvinste Forhaabninger, og de Arbejder, som den omtaler, tildels kun vare paabegyndte, er meget oplysende, skal den her gjengives. Den findes i Nr. 135 af Aargangen 1824:

„I forrige Uge aabnedes Slusen paa den nye Dæmning ved Obense Kanal, hvorigjennem Vandet skal uledes fra den saa-

kalbte Stige eller Baagø Strand, imellem Risted, Hauge, Stige og Kanalen, til hvilken Ende i Sommer er opført en Dæmning for Gabet eller Udløbet ved Stige Bye over Sluget, hvor Fjorden løb ind i Baagø Strand, til det lige overfor liggende Kanalhoved. og al Forbindelse med Havet saaledes affkaaret.

En simpel Fremstilling af dette for Byen høist vigtige Foretagende haabes at ville interessere Flere.

Sidst i Juni Maaned blev det egentlige Arbeide begyndt under Hr. Kapitain v. Stockfleth's nidkjære Tilsyn og Bestyrelse. Jorden til Dæmningen er tagen af Stranden ved Stige, der imidlertid maatte inddæmnes ved en midlertidig Fangdam. Det saaledes udgravede Bassin kommer siden til at tjene til en Haven for Stige Beboere, der baade i Henseende til dens fortrinlige Beliggenhed, Størrelse og Dybde maa blive disse Beboere en usfatteelig Fordeel, som de forhen saaned. Den egentlige Dæmning, der havde Vanskeligheder at opføre over den rivende Strøm fra Seden til Stige Strand, blev indfattet med dobbelte Rader Pæle og Fletværk, hvorved dannedes Kasser, der siden udfyldtes med Faschiner. Slusen til at aftappe Vandet fra det inddæmmede Areal er opført paa den østre Ende af Dæmningen. I samme Hensigt er og den saakaldte Kluse-Aae, der kommer fra Næsbnehoved Sø, og har havt sit Udløb i Baagø Strand, afledet fra denne ved en batardeau eller Vanddæmning, hvori anbringes en liden Sluse, og givet Udløb igjennem en opført Broe over Trællebanean i Kanalen. Da Grunden, hvorpaa denne Broe blev opført, i en meget stor Dybde bestod allene af løs Tørve- muld, var det at befrygte, at Vandet fra Kluseaaen vilde føre dette ud i Kanalen, som derved maatte tilflammes; men for at forebygge saadant, er Grunden belagt med Faschiner, hvorigjennem Pæle og Fletninger anbragtes, der siden blev belagt med Leer, Gruus og Stene, saa at Grunden nu ikke staaer Fare for at bortskyldes. Ligeledes ere Siderne forsynede med Fletværk, og for ganske at forhindre enhver Tilflamning, er foran Broens nordre Side anbragt en Fletning, der opfanger alt Mudder eller andet, som Aaen ellers kunde føre ud i Kanalen. Den betydelige Broe har kun een Abning, hvilket var nødvendigt formedelst Tisgangen og udført ved de paa en egen Maade understøttede lange Sidebjelker.

Fremdeles er, for at forebygge Kanalens Tilflamning ud for Stige Bye ved nordøstlig Storm, der fører Mudder og Sand fra den lave Grund i Seden Strand med sig, begyndt paa en Steenmole tværs over fra det østre Kanalhoved til Seden Præsteng, hvis Fuldførelse lover de bedste Følger for Kanalen paa dette Sted, der af bemeldte Marsag stedse har kostet meget med Opvuddring, som endda ofte næppe har været tilstrækkelig til at holde den i feilbar Stand.

Endelig er og de yderste Kanalhoveder med Dæmningen, der enten ganske eller for en Deel Tid efter anden vare bortskyldede, under Arbeide, og vil inden Vinteren, i det mindste paa

de farligste Steder, blive istandsatte, saaledes at Man tør haabe det hele Kanal-Anlæg reddet fra den Undergang, det syntes at være meget nær.

Nytten af disse Foranstaltninger er dobbelt; baade for det Offentlige og Kanalen. Ved Udtørringen af Baagø Strand, hvori Grunden er saa lav, at undertiden endog smaae Baade ei kunne flyde der, haaber Man at vinde et Areal af omtrent 140 Tdr. Land geometrisk, der formedelst sin fede og mersktagige Beskaffenhed vil afgive saa fortrinlig Engbund (og i Tiden muligt Bløieland), at der af Høe allene om nogle Aar kan ventes avlet saa meget, at det kunde svare Rente af en Kapital af 40,000 Rbd., medens Udgifterne ikke vilde overstige 6000, altsaa en reen succesiv Gevinst af omtrent 34,000 Rbd. Densynlig er ogsaa den gavnlige Indflydelse, Arbeidet saavel i teknisk som økonomisk Henseende vil have paa Kanalen, da der, ved at virke til dens bedre Indretning og varigere Tilstand, tillige spares en stor Deel af de nu medgaaende bekostelige Reparationer, hvoraf Man da med Grund kan vente Nedsættelse i de uforholdsmæssig høie Kanalafgifter, der vistnok for Tiden synes at modarbejde den ellers saa velgjørende Hensigt med Kanalens Anlæg. Ikke mindre vigtig til dette Diemeds Opnaaelse vil være den ligeledes forestaaende Afsondring af Seden Aae fra Kanalen, ved at give denne et andet Løb fra Stige, efter Nyttet, til Vinterhavnen Norden for Skibhønsene, og lade Aaen faae sit gamle Løb Østen om Seden Præste-Eng, da derved vilde spares den aarlige Op- muddring af det Muddet og Slam, Seden Aae fører med sig, og som ikke sjelden saaledes sætter til, at vanskelig andre end smaae tomme Fartøjer kunne flyde ud om Foraaret, hvilket ofte er de Handlende til stort Tab og Skade. Den vanskelige Op- seiling igjennem denne Deel af Kanalen, der udgjør en Part af Aaen, undgik man da ganske, og de Søfarende den Risiko at sætte Stænger og Loug til ved Opseilingen for ofte lige saa meget, som Rejsen har indbragt. Som øieblikkelig Virkning af den omhandlede Baagø Strands Inddæmning, ville Søfolk alle- rede have bemærket, at der nu er en Fod mere Vand i Kanalen end forhen, da den Vandmasse, som ved Flodtiden føres ind i Odense Fjord, nu allene presses ind i Kanalen, hvorimod den forhen fordeelt imellem denne og den nu inddæmmede Baagø Strand. Som end en Fordeel maa det ansees, at Trællebanelen, der før var udsat for Vandets Bryden, nu er bestandig sikret, og derved en aarlig Afgift sparet for Kanalassen. Ikke heller kan Grunden herefter befrygtes at ville udflyde. Endelig behøve Trækhestene nu ikke, som hidtil, at spømme over Gabet ved Stige, for at fortsætte Farten videre ud efter Kanalen, hvorved saamange Heste ere ødelagte; men Farten kan nu uafbrudt fortsættes."

Inddæmningsarbejderne fortsattes i de følgende Aar. Ligesom Beboerne vestfor Baagø og Kanalen gjorde Indsigelser imod Inddæmningerne, saaledes fremkom ogsaa Beboerne i Seden med Modforestillinger imod at grave et nyt Løb for Aaen igjennem deres Enge.

Dette Aktstykke fik imidlertid ingen Betydning, da dette Projekt blev opgivet af andre Grunde.

I en Indberetning af 13de Oktober 1826 til General-Loldkammer- og Kommercekollegiet hedder det: „Bandet er ganske ude af Baagø, og de større og mindre Vandgrøfter ere gravede“, hvorefter der andrages paa, at der maatte blive sat Hegn om Terrænet. Heri vilde de tilstødende Lodsejere ikke tage Del, idet de paastode, at Hegnet skulde sættes paa selve Strandens Grund. Proprietær Schmidt til Østergaard gjorde ogsaa Vanskeligheder, idet han mente at have Ret til en Del af den tørlagte Grund og ikke vilde afgive Grund til Opførelse af det Hus paa Dæmningen, som blev opført i 1827, men efter nogle Forhandlinger blev man dog enig om et Magelæg, medens der for anden afstaaet Grund betaltes havi i 1828 efter Taxation af uwillige Mænd 33 Rd. 45 Sk. At Stranden ingenlunde blev ud-tørret hverken i 1824 eller de følgende Aar, ville vi siden faa at se.

Indsigelser og Stridigheder rejstes endvidere af Rancelliraad Strøbeck til Underupgaard og Møller Faaborg i Næsbøhoved Mølle. Den første ankede over, at Dæmningen igjennem Bispens Eng over til Nisted, som blev sat i 1825 i Anledning af Strandens Inddæmning, stemmede Bandet op i hans Eng, kaldet „Munkemaen“. Da man ikke vilde gaa ind paa hans Fordringer, gif han med sin Klage til Prins-Gouvernøren, der igjen sendte den til Kommissionen, hvorefter man gjorde ham Indrømmelser ved at tilbyde at ville anbringe en Sluse i Klusebroen og at ville træffe andre Forebyggelsesmidler, naar han vilde bidrage noget dertil. Da han ikke vilde indgaa herpaa, blev hans gjentagne Klage afvist som uberettiget, og Svaret sluttede med: „Det er upassende for Kommissionen videre at indlade sig med Dem.“

Med Faaborg førtes dog de længste Forhandlinger, thi de varede med korte Afbrydelser i hele den Periode, hvorom her er Tale. Da Landinspektør Bondesen i 1812 optog et Kort over Kanalen og dens Liggende, standsede han ved Møllerens Ejendom. Da i Vinteren 1815 Kanaldæmningen omtrent lige over for Sammeladegaard (o: det Sted, hvor denne Gaard havde ligget), blev bortffyllet, vilde man, for at Dæmningen kunde blive gjort bredere, have Faaborg til at rykke Grænseskjælet længere tilbage, idet man paastod, at der tilhørte Kanalen 10 Alen af den Grund, som han brugte; efter Wegeners Kort skulde der nemlig overalt være 32 Alen til Kanalen og lige saa mange til Trækbanen, men saa mange fandtes her ikke. Bondesen fik derfor i 1817 det Sverv at fortsætte Opmaalingen og affatte ogsaa en ny Grænselinie; men da man i 1822 vilde gjøre Alvor af Sagen med Dæmningens Forstørrelse, vare Grænseløbene borte, og først i 1824 blev der til Kanalgrund af Koffeløkken indtaget $2\frac{1}{2}$ Tdr. Land. De øvrige Stridigheder drejede sig om Godtgjørelse for afgravet Jord, om Gærdselhugst samt om Hegn omkring hans Skov og Eng, hvilket han forlangte, at Kommissionen skulde bekoste; dog Klageren opnaede i Regelen intet. Han henvendte sig ogsaa til General-Loldkammeret og androg her paa Nedsættelse af en Landvæsenkommission, men dette indhentede Kommissionens Erklæring, og til denne holdt man sig med

Tilføjelſe af, at han -- Faaborg — godt kunde faa en Landvæſenskommiſſion nedſat, men han ſkulde ſelv afholde Udgifterne derved, og dermed hændøde Striden i dette Tidsaffnit.

Bolværket omkring Baſſinet var raaddent, men man havde i 1814 og 1815 ikke Raad til at ſætte et nyt; først i 1816 blev der ſat 200 Alen, hvilken Indhegning blev anbragt inden for det gamle Bolværk, ſom altsaa blev ſtaaende. Arbejdet blev udført af Tømmermeſter Langhoff og koſtede 2250 Rd. Han kunde imidlertid ikke faa ſine Penge i rette Tid, og man greb til den Udvej, at bede Amtsforvalter Andrefen om paa eget Anſvar at forſtrække Kommiſſionen med 1000 Rd.

Bolværket blev atter iſtandsſat i 1828.

I 1815 reves i en Stormflod et Hul af 40 Alens Længde i Dæmningen tæt Norden for det Sted, hvor Landevejen til Bogenſe drejer af, altsaa lige overfor Gammelladegaard. I et Par Aar tilvejebragtes Paſſagen over dette Sted ved en Bro, ſom blev lagt af Fjællene til Høbroen, men da i et Løbbrug den 16de Marts 1816 en lignende Abning dannedes i Dæmningen lige over for Skibhuſene, blev i 1817 og 1818 taget fat paa Dæmningernes Iſtandsſættelſe paa diſſe Steder. Den ſenere Iſtandsſættelſe af Dæmningerne ved Stige og derfra til Enden ſes af Hempels ovenfor gjengivne Beſkrivelſe.

Der klagedes over, at Dæmningerne bleve ødelagte af løsgaaende Svin fra Stige, hvorfor det ſtrængt blev paalagt Underopſynsmændene at optage ſaadanne.

I 1829 anvendtes 520 Rd. til Niſted Dæmningens Forhøjelſe. Der var i den Strækning af Kanalen, ſom før havde været Aa, ſamt ved Gammelladegaard hvert Foraar i Regelen kun 6 Fod Vand; denne Mangel blev først ret afhjulpen i Aarene fra 1820 til 1831.

Et Forſøg med at bortlicitere Mudringen efter Pramme blev ſnart opgivet, hvorefter man vendte tilbage til Rodemaalet.

Man havde endnu beſtandig Vanſkelighed ved at faa Folk til Opnudringen og i 1821 ſkreves til Nyborg efter ſaadanne, men der ſvaredeſ, at man ikke havde for mange. Til Gjengjæld afflog Kommiſſionen et Andragende fra Poſtvæſenet om at ublaane nogle Mudderpramme til Nyborg.

I 1822 ſattes efter lange Forhandlinger et Bolværk ved Stige. Beboerne androge paa ſelv at maatte ſætte et ſaadant imod at hæve Bropenge, men dette Andragende affloges.

Der forſattes med at forſyne Kanalbredderne med „Rørgunger“ og Riſgærder.

I 1826 byggedes to Møller til Udmaling af Vandet i Baagø Strand, og i 1827 ankom i ſamme Djemed to Sugepumper fra Kjøbenhavn.

Den øſtre Dæmning ude i Fjorden, ſom var bleven aldeles forſømt, blev i Tyverne noget udbedret og forhøjet.

Toldbodbygningen. Før Kanalen blev gravet og endnu nogle Aar efter denne Tid havde Odene ingen offentlig Toldbodbygning, men Varerne bleve transporterede til Toldforvalterens Bolig oppe i

Byen; en Tid var dette Fortoldningssted i Raadhusets nederste Etage, senere i den Agent Bang tilhørende Gaard paa Dvergade. Da Kanalen var blevet gravet, rejstes ogsaa snart Spørgsmaalet om en ny Told- og Vejrbod ved Bassinet, og en saadan blev ogsaa bygget nogle Aar derefter. Bygningen var meget uanselig, en lille, lav, firkantet, eenetages Bygning, meget lig et Krudttaarn, der laa paa samme Sted, hvor den nuværende Toldbodbygning ligger og var paa alle Sider omgivet af en Grønning; imellem denne Bod og Kanal- fogdens Bolig var der plantet en Pilerække, som gik fra Landevejen til Bassinet; det Træ, som endnu staar der paa Hjørnet, er en Leving af Ræffen. I 1830 blev det skuragtige Hus nedrevet, og i dets Sted opført en længere ogsaa eenetages Bygning, som er den underste Etage i den nuværende Bygning. Da ogsaa denne Bygning viste sig at være for lille, blev den i 1847 og 48 udvidet ved Udbygningen imod Syd og den øverste Etage, hvor nu Kontorerne findes.

Uvejr, Oversvømmelser og Beskadigelser af Dæmningerne.

Foruden de to i 1815 og 1816 i ovenstaaende omtalte Højvande og Digebrud var det den 30te November 1825 en saadan Stormflod, at Vandet steg 6 Fod over Dagligvande og ødelagde de nylig opførte Dæmninger ved Stige og videre ud ad. Et andet Højvande, som indtraf den 1ste November 1827, var dog 3 Fod højere og gjennebrød Nisteddæmningen. Skaden ansloges til 3000 Rd. Endelig havde man Natten imellem den 13de og 14de December 1829 et Højvande, som beskadigede Dæmningerne ude i Fjorden. Der siges i denne Anledning, at Dæmningerne ved Stige ikke kunde holde sig, saalænge de bestode af løs Jord.

Inddæmning hinsides Stige. I 1822 fik Gaardmand Lars Paulsen i Stige af Rentekammeret Tilladelse til under visse opgivne Betingelser at inddæmme Vigen ved Stige. Paulsen lagde vel Grunden til Dæmningen, men Lørlægningen skete dog først af en senere Ejer. Der vandtes 7 Tønder Land af ypperlig Bessaffenhed.

Bygninger. For bedre at have Opsyn med Sejladsen og Dæmningerne, navnlig i Tilfælde af Storm, foreslog Stockfleth, at der skulde ansættes Underopsynsmænd, der skulde have Friholig og nogen Græsning paa Dæmningerne. I dette Djemed opførtes i 1825 Huset i Nærheden af Klusebroen og i 1827 det, som ligger inellem Skibhusene og Stige; paa sidste Sted skulde ogsaa en Del Materialer og Redskaber til Kanalarbejderne opbevares. I 1820 oprejstes ved Bassinet et Fjællestur til Opbevaring af Kjølhalingsredskaberne, et lignende opførtes i Plantagen ved Skibhusene. Derimod blev Færgemandens Hus lige over for Skibhusene endnu ikke opført i disse Aar, thi 1821 fik den ny Færgemand, Skipper Hans Møller, Tilladelse til at bygge Vagthus til Ophold om et Natten.

Lossepladsen blev flere Gange istandsat med Belægning af Grus, men dette ligesom ogsaa nogen Stenbro sank bestandig i den bløde Jord, hvorfor Stockfleth i 1823 gjør Overslag og Tegning til en Belægning enten af Bræder eller Sten. Man kom imidlertid til det Resultat, at baade det ene og det anden Slags Brolægning vilde blive for dyr, og man nøjedes derfor med at paaføre Pladsen et Lag Kullesten og at grave en dyb Grøft langs med Pladsens østlige Side.

Da Oplagspladsen ved Bassinet var anvist Kjøbmandslavet som Erstatning for den tidligere Losse- og Lømmerplads ved Skibhusene, gjorde det Fordring paa at faa Fæstebrev paa Pladsen, samt paa, at den Græsning, som der fandtes, tilhørte det. Disse Fordringer afvistes imidlertid med den Betsked, at Lavet kun havde Brugret til Losning og Oplag, og at, hvis man vilde have Græsningen, maatte man betale en aarlig Afgift af Pladsen, ja man truede endogsaa med, hvis man ikke frafaldt Fordringen om Græsning, at gjøre Efterkrav gjældende. Man lod heller ikke Kanalvæsenet, som nu stundom kaldes Kanalinstitutet, i rolig Besiddelse af den nævnte Plads ved Stige; forskjellige Beboere gjorde nemlig Krav paa større og mindre Dele af den; en belagde den med Lømmer og satte Kornhæs paa den, en anden pløjede noget af den; Lejeren, en fattig Smed, gjorde derfor gjældende, at han ikke kunde betale Lejen, og han slap ogsaa, men maatte flytte. Da Sagen indmeldtes til Kommercekollegiet, fik man det Svar, at, inden der anlagdes Sag for de grove Krænkelser af Ejendomsretten, burde man skaffe de Dokumenter tilstede, hvorpaa man grundede Retten til Pladsen. Det tidligere omtalte Gavebrev af Kristian den fjerde er der nu ikke længere Tale om, men uan støtter sin Ret paa Gavebreve af 14de Maj 1739 og 13de Maj 1752 og tilskriver Bysskriver Lange om at oplede disse Dokumenter i Raadstuearkivet, men Lange svarede, at Arkivet var i en saadan Orden, at der godt kunde bruges 1/2 Aar til at gennemse det; han havde ikke kunnet finde dem. Man nøjedes derefter med at godgjøre Retten til Pladsen ved en Erklæring fra Kjøbmandslavet om, at Pladsen i over 40 Aar uan- tastet og udelukkende havde været afbenyttet af de handlende i Odense. Den ny Lejer, ligeledes en Smed, kunde heller ikke betale, hvorfor man til Medrivning bortsolgte to af ham paa Pladsen opførte Hytter, samt hans Værktøj, og tillod ham kun paa Forbøn af Kammerherre Jens Benzon, der dengang var Formand i Fattigkommissionen i Odense, at blive boende til April Flyttedag under den Betingelse, at hverken hans Familie eller hans store Hund fornærmede den ny Lejer.

En Kjølhalingsplads ved Bassinet blev indrettet i 1817, og den gamle ved Skibhusene, som ingensinde var bleven benyttet, blev nedlagt; en privat Kjølhalingsplads, ligeledes ved Skibhusene, tilhørende Kjøbmand Jens Nielsen, havde derimod nu og da været benyttet, men da den ny Plads ved Bassinet blev anlagt, blev det forbudt Jens Nielsen at benytte sin Plads til andre end hans egne Skibe. Et Andragende fra Kjøbmand S. Leisen om Tilladelse til at turde anlægge en lignende Anstalt ved Bassinet til Istandsættelse af hans egne

Skibe, medens Kanalvæsenet maatte have Indtægten af de fremmede, som benyttede Pladsen, afflog Kommercekollegiet. Rjæbmand S. Teisen fremkom i denne Periode med flere andre Forslag, sigtende til at befordre Sejladsen paa Odense, men han fik i Regelen Afslag. Det private Initiativ synes i det hele taget ikke at have fundet god Modtagelse hos de styrende. I Forbindelse med Rjælhalingsindretningen ved Skibhusene havde J. Nielsen i 1800 gravet en lille Havn til Vinterleje for sine egne Skibe, hvor de da laa frit; man saa skjævt til denne Frihed, men han og hans Broder Hans Nielsen beholdt den dog for deres Levetid under de Betingelser, at de ligesuldt betalte Kanalafgifter af Sejladsen paa Kanalen, at ingen fremmede Skibe løb ind i denne Havn, og at de holdt den forsvarlig opmudret.

Fiskeriet i Kanalen. For at forsøge Kanalindtægterne foreslog Kommissionen at bortforpagte Fiskeriet i Kanalen, hvilket man nu, i Modsætning til tidligere, troede ikke vilde skade Kanalen, naar der blot blev fisket med Baad, og virkelig blev i 1814 Fiskeriet ogsaa bortforpagtet for en aarlig Afgift af 91 Rd., men der blev alligevel ikke noget af Sagen, thi paa Stedet nedlagde de tilgrænsende Lodsere Protest imod Forretningen, idet de gjorde gjældende, at Ret til Fiskeri tilkom dem, og Budet blev heller ikke godkjendt af Kanaldirektionen. For at faa dette Forhold oplyst, opfordredes de protesterende til at fremkomme med de Bevisligheder, hvorpaa de støttede deres Paastand. Kun Proprietær Schmidt indgav saadanne, hvori han gjorde gjældende, at Kanalen havde afløst Aaen paa Strækningen igjennem hans Eng, og da han havde haft Ret til Fiskeri i denne, maatte han ogsaa have en lignende Ret med Hensyn til hin. Denne Slutning syntes man vel strax at have fundet rigtig, men den blev dog senere af Retten underkjendt, thi da baade Schmidt og de andre protesterende vedbleve at fiske, bleve de indkaldte for Forligelseskommissionen. Her opnaaedes intet Forlig, hvorefter Kammeradvokatens Betænkning indhentedes, og denne lød paa, at Fiskeriet alene tilhørte Kanalvæsenet; da Schmidt, Marienlunds Ejer og Sverfen vedbleve at fiske, faggaves de, og de tabte deres Sag. I Aaret 1829 overdroges Fiskeriet til Proprietær Wedel til Marienlund imod en aarlig Afgift af 8 Rd., men han maatte ikke bruge Garn. I dette Tidsrum bleve flere mulkterede for ulovligt Fiskeri.

Kanalafgifterne, Lodspenge, Bropenge og endnu flere Afgifter. Som vi have set, havde de høje Kanalafgifter tidligere været Gjenstand for Klage; en saadan rejstes ogsaa i nærværende Periode. I 1820 fremkom S. Teisen saaledes med Klage over, at der ikke engang var de 7 Fod Vand i Kanalen, som Kommissionen hvert Foraar i en offentlig Bekjendtgjørelse fortalte om, samt at Afgifterne vare for høje. Den første Anke afviste man med en Erklæring fra Lodsene, hvori der sagdes, at der var mindst 8 Fod, men efter den Maade, hvorpaa denne Erklæring fremkom, er der Grund til at tvivle

om, at det forholdt sig saaledes. Den anden Besværing kunde man ikke tage Notits af, fordi Kanalen ved lavere Afgifter ikke kunde svare Regning. Det sidste Svar synes at have faaet sin afvisende Karakter af den Grund, at Klagen fremkom fra en enkelt, thi da Lavet i det næste Aar indgav et ligende Andragende, svarede man mere imøbe-kommende. Man erkjendte da, at de høje Afgifter, som bleve bestemte i 1803, lammede Handelen i den Grad, at næsten ingen fremmede Skibe vilde anløbe Odense, og at de burde nedsættes til det halve, at der slet ingen Afgift burde svares af de ikke bestuvede Læster, og at Vinterhavnspenge burde affaffes. I sin Substilling til General-Told-kammeret siger Kommissionen, at den var vis paa, at den forøgede Handel vilde erstatte „hans Majestæts Kasse det befrygtede Tab“. Alligevel opnaaedes kun, at der for Fremtiden ingen Afgift skulde svares af de ikke bestuvede Læster. Derimod opnaaede de Baadsførere og Skippere, som førte Sand og Sten til Odense, at faa Afgiften for deres Fartøjer nedsat til 24 Sk. pr. Kommercelæst og Bropengene til 4 Sk. I 1829 gjentoges Klagen, men da anbefalede Kommissionen ikke Andragendet, thi det hedder i Erklæringen: „Anstiller man en Sammenligning imellem de Bekostninger, den Ulejlighed, Tidsspilde og det Refiko, som før Kanalens Anlæg var forbunden med Søfarten til Odense, og de Udgifter, som denne Trafik nu medfører, da kunde sandeligen ingen være mindre besjøede til Klage over Kanalens Afgifter end Odense Handlende og Søfarende.“ Endvidere hedder det: „Kanaltrafikken er i de senere Aaringer endog ikke ubetydelig tiltagen.“ Endskjønt der saaledes denne Gang ikke opnaaedes nogen Nedsættelse i de egentlige Kanalafgifter, blev dog den Bestemmelse truffen, at tom Emballage skulde betragtes som Ballast, ligesom ogsaa Rjølhalingsafgiften blev nedsat til 4 Sk. for Døgnet, og at der ved Resolution af 29de Septbr. 1829 blev givet nogle forandrede Bestemmelser for Afgiften af Stykgods. Der søgtes flere Gange om Fritagelse for Vinterhavnspenge, men i Stedet for at opnaa dette blev det endogfaa bestemt, at denne Afgift skulde svares af Baade, selv om de en kort Tid vare trukne paa Land; derimod fritoges Stigebeboerne for denne Afgift af de Baade, som de havde liggende i deres egen Havn. I 1830 resol-vered. s. at der af ankommende Varer, som uløsfede igjen afgik herfra, kun skulde betales Afgift for Indgaaende. Der var ogsaa Tale om Nedsættelse af Lødspengene og navnlig om, at det skulde være en frivillig Sag, om der skulde tages Løds, eller ikke. Af Omsorg for Kanalen fraraadede Kommissionen imidlertid at give nogen Fritagelse for fremmede Skippere, men foreslog derimod at nedsætte Betalingen med en Trediedel, hvilket dog ikke blev flaaet fast, da det oplystes, at Lødsen i 1828 kun havde haft en Indtægt af 350 Rd. Ejeren af Viftelsø ansøgte om fri Sejlads til Odense, men fik Afslag.

Trællingen (saaledes kaldes Trækningen af Skibene ved Hestekraft). Gaardmand Lars Jørgensen af Stige ansøgte og fik i 1826 Eneret paa Trællingen i 3 Aar; Betalingen blev fastsat til 1 Rd. fra Kanalmundingen til Bassinet, og 4 Mk. fra Aaen til Bassinet. Bols-

mand Anders Mathiasen nedlægger Protest imod denne Bevilling, idet han paastaar, at han har haft denne Forretning i 20 Aar, men Kommissionen afviser Protesten.

Græsningen paa Kanal-dæmningen var bestandig meget søgt og indbragte 100 Rd. og derover aarlig. Den Mand, som passede Leddet ved Stige, ved hvilket Dæmningen ude i Fjorden var aflukket, havde Græsningen derude for 13 Rd. om Aaret. (Mere om Græsningen findes i Stykket „Ladepladsen“.

Træplantningen. Ved Aaret 1826 begyndte man at anlægge Planteskoler og at opelske Træer paa Kanalens Grund; Forslaget dertil udgik fra Gartner Peter Jensen og fandt god Modtagelse hos alle vedkommende Myndigheder. I Foraaret 1826 ankom fra Kjøbenhavn ikke færre end 26,000 og i 1826 4,600 Stiklinger og Planter af flere Træsorter samt noget Frø. I Aaret 1826 anvendtes 172 Rd. paa Anlæg af Planteskoler.

Kanalens Bestyrelse. Ved Resolution af 26de Febr. 1816 henlagdes Kanalen under General-Toldkammer- og Kommercekollegiet, saa der ikke længere er Tale om den fgl. Kanal-direktion. Som bemærket indtraadte Kaptejn Stockfleth i 1822 som teknisk kyndigt Medlem i Kanal-kommissionen, og vedblev han til sin Død i 1831 at have den egentlige Ledelse af alle Arbejder; fra ham udgik derfor hvert Aar Forslagene til de Arbejder, som skulde foretages, Overslagene og Tegningerne, ligesom han ogsaa udarbejdede et helt nyt Kort over Kanalen. Han fik ikke nogen bestemt aarlig Løn, men i Aaret 1829 udbetaltes ham i Diæter og Rejseomkostninger 1608 Rd. 87 St. Hans Enke fik desuden i Aaret 1833 721 Rd. efter allerhøjeste Resolution. Næsten hvert Aar inspiceredes Kanalen af en fra Kjøbenhavn hidsendt Mand, og i nogle Aar var denne Kaptejn Ridder Henne, derefter Kaptejn-Løjtnant Leth. Fra Begyndelsen var det lutter fgl. Embedsmænd, som havde Sæde i Kanal-kommissionen, og det var først i 1824, at en af Byens Borgere optoges; den første var Stadshauptmand Andrup. Der blev overdraget ham adskillige særlige Hverv, saaledes indkjøbte han i 1827 en Del Træ i Ulriksholms Skove, hvoraf noget blev anvendt til Istandsættelse af Bassinet, andet til Opførelse af Bygningen paa Dæmningen skraas over for Skibhusene og til Skuret i Plantagen.

Schübeler var Kanal-foged indtil Nytaar 1827. Han var i bestandig Pengesforlegenhed og paadrog sig flere Gange Trettesættelser af sine Foresatte. Vi have set, hvorledes han ansøgte om at maatte faa det Differentsebeløb, som fremkom ved Omstriivningen af Kanalbudets Løn fra Sedler til Sølv. Han androg senere paa, at faae 4 pCt. af de Indtægter, som han hævede, nemlig Græsningsspenge, Betalingen for Rør, Kjøhalingssafgiften og Betalingen for Ballast, og denne Begun-

stigelte tilstodes ham ogsaa. Samme Begunstigelse tilstodes Soldkassereren med Hensyn til de egentlige Kanalafgifter. I et Par Aar fik Schübeler ligesom alle Embedsmænd paa Grund af Pengenes Slethed et Tillæg af 50 pCt. Anden særlig Indtægt havde han af Bøder for ulovlig Jagt og Fiskeri, af hvilke han fik det halve, og det var ikke saa sjældent, at han greb nogen. Endelig fik han i 1818 et rentefrit Laan af 400 Rd., som han skulde afbetale med 50 Rd. aarlig, hvilken Byrde forøgedes derved, at han i 1817 anvendte 490 Rd. mere paa en Istandsættelse af sin Bolig — „Sans Majestæt Kongens Hus“ — end Overslaget var paa, og dette Beløb forlangte man, at han skulde tilbagebetale; dette kunde han imidlertid ikke, og saaledes stod Sagen hen, indtil han afgik, da Summen blev nedsat til 200 Rd. Sølv med en aarlig Afbetaling af 50 Rd. Trettesættelser paadrog han sig ved en Gang at indsende Aarsregnskabet til Kollegiet, inden det var gjen-nemset af Kommissionen, fremdeles ved ikke om Lørdag at indfinde sig paa Arbejdsstedet og udbetale Arbejderne deres Løn, ved en Tvist med Kjøbmand S. Leisen og ved i Avisen at give Svar paa S. Hempels Beskrivelse af Arbejderne i 1824. Han følte sig nemlig som „kongelig Embedsmand“ fornærmet ved denne Dmtale af Stockfleths Fortjenester, men dette Indlæg af „en underordnet Betjent, som kun har at udføre sine Forefatters Befalinger“, blev taget ham meget ilde op. Bøgerne og Regnskaberne fra Schübeler's Tid ere imidlertid førte med megen Orden og vidne om Forretningsdygtighed. Efter Schübeler blev Vagtmester Sørensen ansat som Kanalfoged. Da Lønnermand Rasmus Rasmussen paa Grund af Alderdom og Svaghed ikke kunde varetage alle de Forretninger, som vare overdragne til ham, blev hans Forretninger delte imellem ham og Lønnermand Peter Terkildsen; Rasmussen døde i Oktober 1830. I 1815 blev Reglementet af 1805 for Benyttelsen af Kanalen afløst af et nyt, hvori Bolværks- og Broengene fastsattes til 8 Sk. pr. Kommercelæst. Underopsynsbetjente bleve ansatte og anviste Bolig i de ny Huse paa Dæmningen.

Regnskabet. Indtægterne, som Staten havde af Kanalafgifterne, Broengene, Græsningen, Kjølhalingen o. s. v., bleve ikke anvendte til Kanalens Vedligeholdelse, Lønningerne o. s. v., men indgik i Statskassen, hvoraf, (i Regelen efter gjentagen Anmodning), mindre Beløb udbetaltes til Kommissionen, som igjen gjemte dem i Tærnskrinet med de tre Laase for paa Raadhuset.

I Kommissionens aarlige Indberetning findes (med Undtagelse af 1825) i en Anmærkning ogsaa angivet, hvor meget Kanalens samtlige Indtægter havde beløbet sig til, og skulle derfor her baade Indtægt og Udgift nævnes. At de i de første Aar vare lige saa høje og højere, end de siden bleve, da Handelen tiltog, og der blev anvendt mere paa Kanalen og dens Tilliggende, hidrører fra den flette Tilstand, hvori Pengevæsenet da befandt sig, og de fleste Summer ere opførte i Navneværði.

Indtægt:		Udgift:	
Kanalafgifterne og de andre smaa Indtægter, som hidrørte fra Græsningen, Kørvalg osv.		Svad der anvendtes paa Kanalens Vebligeholdelse, Dæmningerne, Baagø Strand, Lønningerne osv.	
1814.....	8,620 Rb.	3,116 Rb.
1815.....	8,270 —	3,053 —
1816.....	7,782 —	15,570 —
1817.....	9,107 —	9,130 —
1818.....	7,442 —	4,898 —
1819.....	3,584 —	1,813 —
1820.....	4,993 —	2,922 —
1821.....	5,637 —	2,416 —
1822.....	5,488 —	2,786 —
1823.....	5,306 —	964 —
1824.....	5,808 —	5,361 —*)
1825.....	**).	6,302 —
1826.....	6,203 —	4,622 —
1827.....	6,272 —	6,070 —
1828.....	7,479 —	4,821 —
1829.....	5,809 —	3,111 —
1830.....	6,353 —	3,766 —

Mindre væsentlige Ting. Der førtes lange Forhandlinger med Proprietær Schmidt til Østergaard om at faa den saakaldte Høbro afføffet. Man gjorde ham forgjæves flere Forslag, som at sælge Seden Holme til Kanalvæsenet, at bidrage til Anskaffelse af en stor Pram, hvori Heste og Vogn kunde føres over Kanalen. Man androg endogsaa hos Rancelliet paa, at han maatte tvinges til at sælge, men dette vilde ikke indlade sig derpaa, men raadede til at forsøge en mindelig Overenskomst. Forholdet blev derefter uforandret. Den store Pram vilde man desuden bruge til Transport af Korn for de Skibe, som ikke kunde indtage deres fulde Ladning ved Bassinet. — Stridighederne med Justitsraad Leth til Aalhyklegaard med Hensyn til Dæmningen igjennem Næsbyhoved Sø og Gravningen af en Grøft foran Dæmningen forfattes ind i denne Periode, og Forholdet blev først endelig ordnet ved en Landvæsenkommissions Mægling i 1816.

Sæbejyder Niels Møller fik i 1824 Lov til fra det nærmeste Sted i Kanalen at løsse Materialerne til sin nylig anlagte Kalkovn ude ved Gammelladegaard. Teglværksejer Mejer bekendtgjorde i 1814, at han vilde sælge sin Lykke med Teglværk i ved Skibhusene, og anbefalede den ved at fremhæve, at der var Losse- og Ladeplass til Bærket i Kanalen; deraf tog Kanalkommissionen Anledning til at tilskrive Herredsfogden, at Mejer slet ingen Ejendomsret havde til et saadant Ud- og Indskibningssted.

*) Deraf medgik 3,491 Rb. til Arbejderne i Anledning af Baagø Strands Inddæmning og Udtørring.

**) Hvor stor Indtægten i dette Aar har været, er hverken opført i Kanalvæsenets eller i Landvæsenets Regnskaber.

Ved en Ildebrand i Seden den 4de August 1825 mistede Kanalarbejder Niels Madsen alt, hvad han ejede, hvorfor Kommissionen indstillede ham til at faa en Understøttelse af 20 Rd. i fem Aar. Ved en Licitation gjorde Kanalarbejderne paa en Maade Skrue, idet de havde vedtaget ikke at underbyde hinanden, hvilket i Kopibogen udtrykkes med, at de havde dannet et Lav.

Ved en Regeringskrivelse blev bestemt, i hvilken Orden Kommissionens Medlemmer skulde tage Sæde og underskrive, hvilket tyder paa en Rangstrib.

IX.

Fra 1830 til Kanalen den 1ste April 1858 overgik til Odense Kommune.

I denne Periode er Handelen og Søfarten i stærk Opkomst, og da dette bedst ses af, hvorledes Kanalafgifterne og Bropengene Aar for Aar stege, skal jeg begynde dette Afsnit med en Tabel, som dels under a angiver de Indtægter, af Kanalen, som Toldkasseren opkrævede — Kanalafgifterne og Bropengene — og dels under b de, som Kanalvogden førte Regnskabet over, nemlig det, som indkom ved Udlejen af Græsningen paa Kanalens Grund — Dæmningerne — og Tilliggende — Baagø Strand —, ved Kjølhalingen og Kjørsalg, og dels viser, hvormeget der aarlig blev betoftet paa Kanalens Vedligeholdelse, Dæmningerne, Baagø Strand o. s. v., i hvilke Beløb ogsaa Lønningerne ere indeholdte. Indtil 1837 findes alle Kanalindtægter opførte i Kanalvæsenets Bøger, men efter den Tid kun dem, som Kanalvogden oppebar, de andre Indtægter, navnlig dem, som Toldvæsenet oppebar, ere derfor for de følgende Aar uddragne af Regnskaberne i det herværende Toldarkiv. Med Hensyn til Udgiftsiden skal bemærkes, at Summerne for Aarene 1848 til 1858 ikke ere nøjagtige; dog er Unøjagtigheden næppe større, end at den virkelige Udgift kan have været et Par hundrede Rd. mere eller mindre. Denne Unøjagtighed hidrører fra, at Regnskaberne for disse Aar dels ere førte mindre tydelig, dels derfra, at de Indtægter, som Kanalvogden oppebar, og som han maatte indbetale til Toldvæsenet, ere opførte baade som Indtægt og Udgift, og denne Omstændighed havde gjort det vanskeligt for mig at finde den virkelige Indtægt.

	Indtægt. Rb.	Udgift. Rb.		Indtægt. Rb.	Udgift. Rb.
1831	a) 5,129 b) 186 <u>5,315</u>	4,338	1844	a) 9,002 b) 823 <u>9,825</u>	5,003
1832	a) 5,618 b) 196 <u>5,814</u>	3,949	1845	a) 8,499 b) 818 <u>9,317</u>	3,599
1833	a) 6,653 b) 216 <u>6,869</u>	4,369	1846	a) 9,941 b) 826 <u>10,767</u>	3,795
1834	a) 7,814 b) 284 <u>8,098</u>	4,047	1847	a) 10,300 b) 744 <u>11,044</u>	3,247
1835	a) 7,304 b) 390 <u>7,694</u>	3,434	1848	a) 10,235 b) 681 <u>10,916</u>	3,550
1836	a) 5,541 b) 326 <u>5,867</u>	3,289	1849-50*)	a) 13,701 b) 562 <u>14,263</u>	9,044
1837	a) 5,481 b) 386 <u>5,867</u>	2,414	1850-51	a) 12,364 b) 596 <u>12,960</u>	5,379(?)
1838	a) 5,733 b) 471 <u>6,224</u>	2,038	1851-52	a) 12,275 b) 560 <u>12,835</u>	15,500**)
1839	a) 5,447 b) 474 <u>5,921</u>	3,048	1852-53	a) 12,864 b) 709 <u>13,573</u>	9,283
1840	a) 7,534 b) 579 <u>8,113</u>	2,395	1853-54	a) 13,758 b) 786 <u>14,544</u>	8,000
1841	a) 8,227 b) 634 <u>8,861</u>	3,560	1854-55	a) 12,365 b) 787 <u>13,152</u>	10,000
1842	a) 8,231 b) 642 <u>8,873</u>	4,646			
1843	a) 8,218 b) 768 <u>8,986</u>	5,064			

*) Regnskabsaaret blev forandret, saa det fra nu af gaar fra 1ste April til 31te Marts, her altsaa hele 1849 og første Kvartal af 1850.

***) Derat gik over Halvdelen til Anstiftelsen af Søbaggen.

	Indtægt. Rd.	Udgift. Rd.		Indtægt. Rd.	Udgift. Rd.
1855-56	a) 17,486 b) 900 <hr/> 18,386	10,000	1857-58	a) 14,946 b) 1,219 <hr/> 16,165	10,500
1856-57	a) 15,804 b) 1,042 <hr/> 16,846	9,200			

Fra Aaret 1846 tilstilledes de nødvendige Summer, som Kanal-kommissionen behøvede, ikke længere igjennem Amtstuen, men udbetaltes af Toldkammeret. I Trediverne gjorde man Forsøg paa at indføre et Normalbudget, men det viste sig snart, at det normerede Beløb, som kun var et Par tusinde Rd., ikke slog til, hvorpaa man androg om at faa et Tillæg af mindst 1,000 Rd. I Trediverne skulde desuden en Gjæld paa 2,800 Rd. afdrages, eller rettere, der skulde aarlig anvendes saa meget mindre, at dette Beløb kunde blive betalt; som en Følge deraf blev der i Aarene 1836, 37, 38, 39 og 40 anvendt forholdsvis lidt paa Kanalen. Efter denne Tid mærker man ikke synderlig til det Kniberi, som kommer til Syne i Forhandlingerne lige fra 1796. Paa Grund af, at Kanalafgifterne i 1831 og 1832 sank ned under det, som de havde beløbet sig til i Slutningen af Tyverne, foreslog Generaltoldkammeret at forhøje Kanalafgifterne, hvilket Kanal-kommissionen dog bestemt modsatte sig, idet den bemærkede, at en Forhøjelse vilde skade Handelen, og at Nedgangen hidrørte fra, at mange Manufakturvarer og grove Varer nu hidkom over Land fra Kiel, medens de tidligere vare gaaede ad Søvejen. I 1837 bleve Tarterne derimod forandrede og tildels nedsatte for 2 Mar, men i 1840 bleve Afgifterne forhøjede med 1 Sk. for hver Lønne Korn, som udførtes. I 1838 ansøgte baade Rjøbmands- og Skipperlavet om en Nedsættelse i Vinterhavnsafgiften, og man opnaaede ogsaa nogen Lettelse. Ved Skrivelse af 27de Februar 1841 bestemtes, at Vinterhavnspenge kun skulde erlægges i Tiden fra 15de December til 15de Marts. I en anden Skrivelse bestemtes, at denne Afgift ogsaa skulde svares af Skibe, som havde udklareret, men lige fuldt bleve liggende. Et nyt Tærtreglement udkom under 23de April 1844, og dette vedblev med uvæsentlige Forandringer at gjælde i den øvrige Tid, Kanalen tilhørte Staten; rigtignok forespurgte i 1854 Indenrigsministeriet Kanal-kommissionen om, hvorvidt en Revision af Kanaltarterne var ønskelig, men dette førte, saavidt Forhandlingsprotokollen melder, kun til en Erklæring om, at den vistnok var ønskelig, og at der i dette Djemed burde nedsættes et Udvalg, hvori Statsraad Blom maatte have Sæde. Derimod opnaaede Sæbefynder Valentin, mærkeligt nok, en Nedsættelse i Kanalafgifterne for sine Fabrikata, Olie og grøn Sæbe; Kommissionen erklærede, at denne Nedsættelse ikke vilde have nogen kjendelig Indflydelse paa Afgifterne, medens den derimod kunde bidrage til at opbjelpe denne Industri.

Bestyrelsen. Kanalfoged Sørensen døde i Juni 1846. Han synes at have ført sit Embede med megen Trofskab, hvorfor han ogsaa lønnedes med et aarligt Gratiale, der i de sidste Aar var 50 Rd. Endskjønt han ikke havde Pennen i sin Magt, ere dog Bøgerne fra hans Tid førte saaledes, at man lettere finder sig til Rette i dem end i hans Eftermands Regnskaber. Efter hans Død var en Fuldmægtig With et Aars Tid konstitueret, hvorefter Danebrogsmand Peterfen i Seben ansattes i denne Post, som han beklædte i den øvrige Tid, Kanalen tilhørte Staten. I 1842 indtraadte Kjøbmand P. Rasmussen i Kanalkommissionen i Stedet for afgangne Major Andrup, og han havde ligesom Andrup det mere umiddelbare Tilsyn. Efter Stodfleth's Død lededes Arbejderne i nogen Tid af Andrup efter Samraad med Generalkrigskommissær, Havne- og Fyrinspektør Leth, som aarlig i hele nærværende Periode inspicerede Kanalen; men i 1832 indtraadte atter et teknisk kyndigt Medlem i Kommissionen, nemlig Kaptejn af Veikorpset P. B. Recke. Han kom snart i Strid med Andrup derved, at Kanalfoged Sørensen klagede over, at han fik modstridende Ordre fra disse to Medlemmer. Sagen gik til Generaltoldkammeret, som resolverede, at Andrup skulde give Ordre. Recke synes ikke at have taget Initiativet til betydeligere Foretagender, men han maa dog have udfyldt sin Plads til Tilfredshed, thi efter hans Død udbetaltes hans Enke i 1847 et Gratiale af 500 Rd. Efter den Tid talte Kommissionen ikke noget teknisk kyndigt Medlem i sin Midte, og det lader til, at man har følt Savnet af et saadant, thi da en Del handlende og Skibsredere ved Skrivelse af 16de Februar 1846 androge paa nogle Forbedringer i og ved Kanalen, erkjendte Kommissionen ikke blot, at at disse vare paatrængende, men tillige, at man her savnede et teknisk kyndigt Medlem. De øvrige Medlemmer verlede, eftersom de afgik ved Døden eller bleve forflyttede, og andre kom i Stedet; iblandt de ny havde især Statsraad Blom en heldig Indflydelse paa Sagernes Gang.

Arbejderne. Kanalfoged Sørensen har som til sin egen Fornøjelse paa et løst Blad, som jeg fandt i en af Bøgerne, givet en kort Oversigt over de betydeligste Arbejder, som ere blevne udførte i hans Tid til 1845, og endskjønt enkelte af disse Arbejder ere blevne omtalte i det foregaaende eller ville blive det i det efterfølgende, finder jeg det dog rigtig at gjengive dette kort fattede, men dog ret fylldige Overblik: „1) I 1825 opførtes den Dæmning, som afdæmmer Baagø Strand fra Fjorden; 2) i 1826 opførtes Risteddæmningen for første Gang, anden Gang 1828; 3) i 1827 blev Lømmemandens og i 1828 Plantagekarlens Hus bygget; 4) i 1829 og 1830 blev Dæmningen ved Aaen belagt med Sten; 5) i 1831 byggedes den store Mølle til at udmale Vandet af Baagø; 6) i 1832, 33 og 34 opførtes Stenmolen; 7) i 1832 blev Dæmningen ved Stige belagt med Sten; 8) fra 1828 til 1837 fattedes et nyt Bolværk i den største Del af Bassinet; 9) fra 1836 til 1841 fattedes Bolværket ved Landevejsiden; 10) i 1837 istandsattes det ydre vestre Kanalhoved; 12) i 1838 oprensedes

Grøften omkring Lømmerpladsen og Plantagen; 13) i 1837 optoges et Nivellement af Terrænet inellem Næsbyhoved Mølle og Kanalen; 14) i 1835 byggedes en ny Sluse ved Stige; 15) i 1839 byggedes Færgehuset ved Skibhusene, og i 1838 Smedien sammesteds; 16) i 1840 anskaffedes den ny Kjølhalingsslaade; 17) i 1839 og 1840 fattes et nyt Bolværk omkring Lømmerhavnen; 18) i 1842 byggedes Vindebroen i Dæmningen ved Stige, fattes 110 Alen nyt Bolværk ved Skibhusene, og endelig byggedes den store Baad, „Vandningsmanden“, til Kanalens Brug; 19) i 1843 ombyggedes det gamle Bolværk ved Skibhusene; 20) i 1844 ombyggedes Muddermaskinen og fattes Bolværket nedenfor Lømmerhavnen.“

Denne Oversigt skal jeg supplere med følgende:

Da man tog fat paa Baagø Strands Inddæmning, byggedes to smaa Vandmøller; disse bleve i 1832 afløste af een stor Mølle, men denne udrettede heller ikke det tilføjede, og det er først, efter at man har begyndt at anvende Dampkraft, at Vandet er kommet helt ud af Baagø. Endnu i 1853 klagede Beboerne i Stige og Omegn over de usunde Dunster, som opsteg fra Moradserne derude, og dette foranledigede, at Kommissionen med Stiftsfysikus og Distriktslægen den 8de August besaa Forholdene derude og besluttede at foretage enkelte Forholdsregler imod dette Onde, men der erkjendtes tillige, at det ikke vilde blive godt, forinden Stranden blev helt udtørret, hvorefter der indgaves en Forestilling til Indenrigsministeriet om at gjøre Skridt i denne Retning. Da den gamle, i 1844 ombyggede Muddermaskine ikke havde Kraft nok til at arbejde udenfor Kanalen, og man derhos erkjendte, at Kanalen nu, da der kom større Stibe op ad den, i det hele taget maatte fordybes; saa blev det i 1850 besluttet at bygge en ny og stor Muddermaskine — Søbagge — til 3 Heste. Bygningen af Skroget overdroges til Skibsbygger Hans Lind Hansen i Skibhusene, medens Maskineriet kom fra Kjøbenhavn. Med Maskiner og Pramme kostede denne Søbagge 10,000 Rbd. Der forhandles først om Anskaffelse af en Dampmuddermaskine, men man opgav Planen af Hensyn til Kanalens ringe Bredde. Til Bestyrer af den ny Søbagge ansattes en Formand, hvortil valgtes Skibstømrer J. Mikkelsen af Seden, som imidlertid tillige med Kanalfogden først maatte gjøre en Rejse til Stubbekjøbing for at gjøre sig bekendt med Brugen af en saadan Maskine. I 1846 androg Overlobsen paa, at der, for at forhindre den opfaste Ballast fra at flyde ud i Sejløbet, maatte ved Klintebjerg, hvilket Handels-etablissements første Bygning rejstes i 1843 og den anden i 1846, sættes et Bolværk; Kommissionen erklærede først, at denne Sag ikke angik den, da den — Kommissionen — kun havde med Kanalen og ikke med Fjorden at bestille, men da Generaltoldkammeret var af en anden Mening, og Handels-huset Ploug & Richard meget interesserede sig for dette Anliggende, gik man dog ind paa at række Haand til, at dette betydelige Foretagende blev udført. Ved den nærmere Forhandling blev det bestemt, at der med det samme skulde anlægges en Havn derude. Overslaget var paa 15,000 Rbd., og Arbejdet udførtes i 1847 og 1848.

Endelig blev efter den sluttede Overenskomst med Trolle i 1849

en Bro bygget i Kanalbæmningen ude ved Ristedbæmningen og i Løbet under samme anbragt Stigbord; Kanalbæmningen ved Kalkbrænderiet blev gjort højere. Disse udførte Forandringer bleve synde den 8de August 1849, og af alle vedkommende Parter fundne tilfredsstillende.

Det Hus paa Kanalbæmningen, som Kanalens Tømmermand iboede, samt de der til Høbroens Lægning opbevarede Materialer brændte den 9de April 1852, og samme Skæbne havde det ny opførte Hus den 12te December 1853. Det, som anden Gang opførtes, blev tækket med Tagsten.

I 1855 og følgende Aar blev der foretaget betydelige Arbejder ved Bolværket i Bassinet. I Fyrgetyverne opførtes et Kogehus ved Bassinet, og blev det paalagt Skipperne at bruge det.

Træplantningen blev i denne Periode mere og mere forfåmt, den ansatte Plantør blev affædiget, og i 1860 magelagdes Plantagen ved Skibhusene med en Strimmel af Skipper S. Nielsens Eng tæt norden for Skibsværftet.

Stridighederne med tilgrænsende Lodsejere, navnlig med Møller Trolle. Den ene Slægt hengik efter den anden, men Striden blev staaende; fra Møller Faaborg gif den som en Arvelod over til Møller Trolle, og endskjønt ogsaa han kæmpede for sin Sag hele Tiden, fra 1831 til sin Død i 1848, og det synes næsten, som om det var Dødens Nærmelse, der bragte ham til at slaa saa meget af i sine Fordringer, at et Forlig kunde komme i Stand, saa var det dog først hans Enke, som kom til at nyde Frufterne af hans Ihærdighed, og ligesaa gif det i Sagen med Rancelliraad Strøbeck til Anderupgaard, ogsaa han luffede sine Dine inden de Ulemper bleve afhjulpne, som han anføde over; hans Enke fortsatte Forhandlingerne med Kommissionen, men heller ikke hun fik dem tilendebragte; dette opnaaedes først af Eftermanden, Proprietær Schmidth. Derimod affluttedes allerede i 1834 en lignende Sag med Gaardmændene i Risted, hvilke fik en Godtgjørelse for de Tab, som de havde lidt ved Baagø Strands Inddæmning og Afgrænsning, og senere i 1844 blev der ogsaa sluttet Forlig med to af Gaardmændene i Anderup. Kjærnen i Striden med Trolle, Strøbeck og nogle Gaardmænd i Andrup og Ejeren af Hedevigslund var, at ved Ristedbæmningens Opførelse og Stavis Aas Indledelse i Kanalen bleve de nævnte Ejeres Enge forulempede af Vand, idet det nye Udløb i Kanalen ikke kunde aflede det, ligesom ogsaa Højvande i Kanalen satte Vand ind over de tilgrænsende Enge, og endelig havde de trufne Foranstaltninger en skadelig Indflydelse paa Driften af Møllen. Forholdet til Møller Trolle var det vanskeligste, da her var Tale om en betydelig Godtgjørelse for lidt Tab. Da Striden ikke kunde udjævnes ved Forligelseskommissionen og en Landvæsenkommission, gif Sagen til Proces, som paa Kommissionens Begne først førtes af Procurator Fick hersteds og senere af Kasferer Hansen

og i Kjøbenhavn af Højesteretsadvokat Blechingberg. Dommen i Højesteret faldt i 1835 og tillod, at der foretoges en Skjønnsforretning, som Kommissionen derefter androg paa og anmodede Blechingberg om at tage herover for ogsaa ad denne Vej at føre Sagen til et for Staten gunstigt Resultat, men han afflog Dpfordringen. I 1836 udnævntes Medlemmerne af Skjønnen, hvis vigtigste Medlem var Landinspektør Fløe, som optog et Kort over Terrænet for at paavise, hvilken Indflydelse Baagø Strands Fradæmning maatte have havt paa Vandforholdene ved Næsbyhoved Mølle. Denne Skjønnsforretning affluttedes i 1843, men dens Resultat godkjendtes ikke af Kommissionen, som forlangte et Overskjøn, og dermed slæbte Sagen sig hen til 1848, da Forligelseskommissær, Boghandler Helm-Petersen den 19de April mødte i Kanalkommissionen og afgav en Fuldmagt fra Møller Trolle til at afslutte Sagen under visse opgivne Betingelser, hvoraf de vigtigste vare: der bygges en Bro i Kanaldæmningen ved Nisted, Udløbet der gjøres bredere og forsynes med et Sluseværk, hvorigjennem Vandet fra det gamle Aløb kan faa frit og tilstrækkeligt Afløb til Kanalen, og Kanalvandet hindres i at løbe ind i Aaen og derfra oversvømme Engene, at Dæmningen ved Kalkbrænderiet forhøjes, og at der gives Trolle en Stadeserstatning af 7,770 Rd. Forslaget indsendtes til Generaltoldkammeret, som gif ind paa Betingelserne, dog vilde det kun betale 4,000 Rd. Trolle slog nu af til 4,500 Rd., og derpaa modtoges Tilbudet. De i Overenskomsten fastsatte Arbejder bleve udførte samme og næste Aar, og dermed vare ogsaa de andre Klageres Anker bortfaldne. Derefter blev Grænsen imellem Kanalens og de tilliggende Lodsjeeres Ejendomme paany affat. Det vigtigste Medlem af Oversskjønnen var Major Schlegel af Ingeniørkorpsen.

Fiskeriet i Kanalen spillede i denne Periode ikke nogen Rolle; Ejeren af Marienlund vedblev at være Forpagter deraf paa den største Strækning, og i 1833 overdroges Fiskeriet i Kanalen fra Peter Terkildsens Hus og til Udløbet til Jens Hermann af Stige for en aarlig Afgift af 4 Rd. Mulktering for ulovlig Jagt og Fiskeri forekommer kun to Gange.

Trællingen blev flere Gange bortforpagtet, i Førstningen lige som tidligere til Enkeltmand, men i 1844 androge nogle Mænd i Stige om, at denne Forretning maatte blive overdraget til dem, og ved at lade deres Andragende gaa igjennem Gouvernementet, en Bagdør, som ikke saa fjælden blev benyttet, opnaaede de ogsaa, hvad de ønskede. Betalingen blev omtrent staaende paa samme Standpunkt indtil 1856, da den blev 50 pCt. højere; tidligere havde Betalingen alene rettet sig efter Vej længden og Hesteantallet, nu kom ogsaa Læsteantallet i Betragtning.

Om Bugseringen ved Dampkraft se „Dampskibsfart“.

Andre Sager. Ved kongelig Resolution af 31te December 1834 bestemtes, at Kanalens aarlige Overskud skulde anvendes til Afbetaling af den Sum, som Anlægget havde kostet. De Summer, som medgif til Processens Førelse, vare betydelige; saaledes udbetaltes Blekingberg i 1842 et Salær paa 425 Rd., og Fløe i 1838 et paa 104 Rd. I 1840 gaves Instruxer for alle Funktionærer ved Kanalen, og i 1841 sendte Admiralitetet et nyt Reglement for Lodserne ved Odense Fjord og Kanal. Lodsernes Antal blev i 1845 forøget, og der udkom snart derefter et nyt Reglement for Farten paa Kanalen. I 1831 anlagdes to ny Plantager. I 1833 fattes 4 ny Barppæle udenfor Kanalmundingen. Striden imellem Andrup og Recke foranledigedes derved, at Recke havde givet en Mand Tilladelse til at kjøre paa Træbanen, og Andrup havde derpaa senere anholdt Manden; i Kommissionen, hvor denne Sag forhandlede, vedtoges, at et enkelt Medlem ikke maatte træffe ny Bestemmelser. Det tillodes i 1834 Gjæstgiver N. Anderfen i Stige at anlægge en Badeanstalt ved Stenmolen. I samme Aar ansøgte Kjøbmandslavet om Tilladelse til at turde lade Tømmer henligge paa Ladeplassen i 96 Timer uden Afgift, hvilket ogsaa tillodes; tidligere turde det kun henligge i 48 Timer. Slupror, Opsynsmand Nasmus Jensen var bleven blind og tilstodes af den Grund et aarligt Gratiale af 20 Rd. Der blev næsten hvert Aar anbragt Fletværk i Kanalbredderne. Paa Grund af, at Opsynsbejntene i Tiden fra 1826 til 1836 havde faaet for lidt, udbetaltes dem i sidste Aar paa en Gang 268 Rd. Samme Aar gaves P. Terkildsens Enke 12 Rd. for de Forbedringer, som hendes afdøde Mand havde udført ved Haven til det ham anviste Hus. I Trediverne var den Betaling, som gaves for Opnudringen, 22 Mk. à Rode paa Strækningen fra Bassinet til Seden Na, og 5 Rd. à Rode paa den øvrige Strækning; senere blev den lidt højere. Om Vandstanden i Kanalen hedder det i 1841, at der var flere Steder, hvor der kun var 8 Fod Vand. Der klagedes over, at Lodsejerne pløjede paa de 4 Aker Grund, som tilhørte Kanalen, navnlig var der Tvist herom med Ejeren af Rosenlundstedet. I 1843 gaves Gjæstgiver Stylsvig i Skibhusene Tilladelse til Søndag og Mandag Eftermiddag at opføre Musik i Plantagen ved Skibhusene. Nogle Kjøbmænd androge i 1852 paa at faa anvist et Kuloplagssted ved Bassinet, men fik Afslag, fordi der ikke var Plads dertil. Det tillodes derimod samme Aar, at der maatte anlægges en Vej over Kanalens Grund til Skibsbyggeriet paa P. Jørgensens Lod, og i 1855 fik Schmidth til Underupgaard en lignende Tilladelse. Der er i Forhandlingsprotokollen ikke indført noget Referat af, hvad der passerede i Kanalkommissionens Møder fra 30te Maj 1856 og til Afleveringsdagen den 13de April 1858, og da der heller ikke andensteds kan findes noget derom, maa Historien tie for dette Tidsrum. Der omtales ikke et eneste Højvande, som havde haft en skadelig Indflydelse paa Kanalbæmningerne.

Dampskibsfart paa Kanalen. Det første Dampskib i Danmark hed „Caledonia“ og ankom til Kjøbenhavn i 1819, men det varede

en god Stund, inden Ddenje fik Besøg af et saadant; det første af-
lagdes af „Kristian den Ottende“, som den 15de Juli løb helt op i
Basinet med et Selskab af Lystrejsende fra Kallundborg. Denne Be-
givenhed omtales i Stiftstidenden saaledes:

„Skaar Eftermiddags omtrent Kl. 1½ udbredte sig her den
uventede Efterretning, at Dampskibet „Christian den Ot-
tende“ var løbet op af Canalen og laae i Basinet. Utallige
Skarer af Byens Indvaanere og Markedsgjæsterne fra Landet
strømmede derfor ned til Canalen. Og her hvilede det skønne
Skib i al sin Majestæt og Storhed. Det havde landsat omtrent
169 Passagerer fra Kallundborg og Omegn. Kl. 6 forsamlede
disse sig atter og gik ombord, ledsagede af Venner og Bekjendtere.
Under Raabet „Hurra for Kallundborg!“, som besvaredes med
„Hurra for Ddenje!“, gled den stolte Snekke rolig og kraftig ud
mod Havet. Det er første Gang et Dampskib har besøgt gamle
Ddenje, men vi tør med Grund haabe, at saadanne Besøg for
Fremtiden hyppigen ville gjentages. Begyndelsen er skeet, og dens
Følger for vor gode Stad ere uberegnelige.“

Det første Forsøg, der blev gjort paa at skabe en stadig Damp-
skibsfart paa Ddenje, skete dog først i Aaret 1845, da Mægler C.
C. Svidt og Grosserer Aspegreen, begge i Kjøbenhavn, indbøde til
Aktietegning paa Jerndampskibet „l'Aigle“ paa 60 Hestes Kraft til
ugentlig Fart imellem Kjøbenhavn og Ddenje og mellem Kjøbenhavn,
Horsens og Frederiks. Planen fik ingen videre Fremgang og blev
opgivet (Oplysning herom findes i Stiftstidenden for 1845, Side 370).
Den næste Notits, som jeg har fundet om en paatænkt Dampskibsfart
til Ddenje, findes i Stiftstidendens Nr. 234 for 1845, hvor det
hedder:

„Hr. F. Hellmann fra Kjøbenhavn, der har udstædt Aktie-
tegning til en Dampskibsfart paa Ddenje, er i disse Dage her i
Byen, og der siges, at vor Byes større Handlende interessere sig
for dette Foretagende.“

Denne Interesse har dog næppe været stor, da det ikke vides,
at denne Plan blev udført. Muligen har dog dette Skridt ledet til,
at Dampskibet „Ddin“ i næste Aar ankom hertil som Bugserfartøj og
til at udføre Lystture paa Ddenje Fjord, og dette lille Dampskib
er det første, som stadig har faret paa Ddenje Kanal og Fjord. Dets
Anskaffelse blev besluttet i et Møde af Aktionærerne den 20de Juni
1846, hvor ogsaa Bestyrelsen, der kom til at bestaa af Sæbeshøj
Valentin og Kjøbmændene S. Bang og P. Richardt, blev valgt.
Dampskibet ankom hertil den 30te Juli 1846 og blev hilset med
Glæde. Efterat det havde modtaget nogle Forbedringer, gjorde det
den 30te August s. A. sin første Lystfart, hvorom det hedder i Stifts-
tidenden for 31te s. M.: .

„Skaar Morges gjorde Dampskibet „Ddin“, ombordhavende
Hs. Rgl. H. Kronprinsen med Svite, Kanalkommissionen, Ski-
bets Aktiehavere og flere Embedsmænd og Honoratiores, sin første
Tur fra Kanalbasinet til Klintehjerg, hvor Hs. Rgl. Højhed
naadigst tog dHr. Ploug & Richhards Etablissement i Djesyn,

og hvorfra det returnerede Kl. 12 og gjorde igjen om Eftermiddagen samme Tur med betalende Passagerer“.

Nogen regelmæssig Dampskibsfart paa Odense begyndte først i 1857, da „Hermes“ fattes i Fart imellem Kjøbenhavn—Odense—Flensborg; det gik i Regelen kun til Skibhusene, som det anløb første Gang den 19de Juli i det nævnte Aar. Dets Fart paa Kanalen lever i sørgelig Hukommelse derved, at en Jernsfalling ved et Sammenstød i Nærheden af Skibhusene saaledes ramte Konsul H. C. Nielsen i Hovedet, at han endnu samme Dag afgik ved Døden. Skibets Expeditører hersteds vare Halberstadt og Rasmussen.

Skibsbyggeri. Før Kanalen blev gravet, er der, saa langt den periodiske Presse gaar tilbage — 1772 —, og forsaavidt den oplyser noget derom, ikke bygget noget Skib ved Odense Fjord og Aa. Først nogen Tid efter, at denne Vandvej var bleven til, omtrent for 50 Aar siden, skal der ved Stige være blevet bygget et enkelt mindre Skib. Det er først i det Tidsrum, hvorom her er Tale, at egentlige Skibsværfter opstode ved Kanalen. Det første blev i Trediverne anlagt af Kanalens daværende Lømmemand Hansen ved det af ham iboende Hus paa Kanalbæmningen lidt nord for Færgehuset. Han byggede, saavidt jeg har kunnet faa oplyst, dog kun en Sagt og en Slup. I 1843 ansøgte en Skibsbygger Høyer fra Kjøbenhavn om at faa en Plads til Skibsbyggeri ved Kanalen anvist, samt om at faa Understøttelse til at begynde Foretagendet, men da det sidste blev ham nægtet, opgav han Planen. Det er Skibsbygmester Hans Lind Hansen, som har Æren af at have skabt et anseligt og velanset Skibsbyggeri ved dette lille Farvand. Han begyndte i 1842 i det smaa paa den af Lømmemand Hansen anlagte Plads, men allerede 1843 erhvervede han af Gæstgiveren i Skibhusene en større Plads, hvorpaa han har udfoldet sin lange og hæderlige Virksomhed. Foruden Reparationer og Forstørrelser af mange ældre Skibe har han her bygget 25 større Skibe, der alle ere bleve roste for Soliditet og hensigtsmæssig Bygning. Det første større Skib var Skonnerten „Mindet 1847“; iblandt de følgende maa især fremhæves den tremastede Skonnertbrig „Abolophine“, Barkentinen „Odense“, Skonnertbriggen „Skjælsfjøre“, Skonnertbriggen „C. C. Hornung“, Briggen „Regine“ og det nylig af Stabelen løbne Dampskib „Sif“, som er bestemt til at fare imellem Nyborg og England; dette er det første Dampskib og det største Skib, som nogensinde er bygget paa dette Værft, idet det er paa 163 Læster, medens de andre nævnte have haft en Drægtighed fra 80 til 125 Læster.

Ved Aaret 1850 anlagde en Skibsbygger Møller et Værft oppe ved Bassinet, men han virkede kun i faa Aar. Senere byggede der Skibsbygger Abel; men han havde heller ikke Lykken med sig og fik kun et nyt Skib, „Jens Benzon“, bygget. I flere Aar har nu Hr. Knudsen udfoldet en større Virksomhed paa denne Plads. Endelig er i Halotredserne et Forsøg paa at skabe et Skibsværft ved Skibhusene blevet gjort af Skibsbygger H. Olsen. Enkelte af disse Bestræbelser

falde saaledes vel i en senere Tid end den, som her er Gjenstand for Omtale, men jeg har her samlet disse Enkeltheder, da hine Virksomheder, have været uafhængige af, hvem der har ejet Kanalen.

X.

Fra 1ste April 1858 til Udgangen af 1872.

Overdragelsen. Der havde i flere Aar været Tale om, at det vilde være i Byens og Kanalens Interesse, om denne Ejendom blev overdragen til Odense Kommune. Staten, som hidtil havde haft den, havde vel i de senere Aar anvendt noget mere paa denne Domæne end tidligere, men et betydeligt Overskud indgif dog endnu i Statskassen, ligesom det ogsaa maatte antages, at Kommunen bedre end Staten vilde kunne varetage de forskjellige Interesser. Statsraad B. Petersen indledede derfor Forhandlinger med Mænd, navnlig daværende Stiftamtmand Unsgaard, som kunde bidrage til, at et Skridt blev foretaget til en saadan Overdragelse. Sagen blev derefter omtalt i Finantsudvalget for Finantsaaret 1855—56, og der kom i Betænkningen en Bemærkning om, at Staten burde forsøge en Overenskomst med Odense Kommune. Paa dette Grundlag blev der gennem Stiftamtmanden indledet Forhandlinger med Kommunen. Om Sagens videre Gang og Afslutning findes en udførlig Beretning i Departementstidenden for 1857, Side 21—25. I Rigsdagen fremkaldte Lovudkastet ingen stor Forhandling; i Folkethinget blev der nedsat et Udvalg af fem Medlemmer: A. Hage, Hasle, Schovelin, Tscherning og Luren, hvis Flertal foreslog Afhændelsen paa de af Regeringen foreslaaede Betingelser, og Mindretallet (Hasle) afveg derfra kun ved at foreslaa en Kjøbesum af 114,000 Rd. Af Udtalelserne i Rigsdagen skal jeg fremhæve: Man var enige om, at der ikke kunde og ikke burde tages videre Hensyn til, hvad selve Anlægget havde kostet, men at Kjøbesummen nærmest burde fastsættes efter Overskudet; de 170,000 Rd. Kurant, som Anlægget havde kostet, ansatte et Medlem til en Værdi af 300,000 Rd. nu om Stunder; et andet Medlem fremhævede den Hævning af Terrænet, som jeg har omtalt paa første Side, og som ifølge Forhammer vil vedblive at finde Sted og gjøre Kanalens Vedligeholdelse vanskelig; Landstingsmedlemmet Krag bemærkede: „Odense Kanal er ingen misundelsesværdig Arv fra Fortiden, da man ved et Misgreb har gravet samme i alle Kompasstreger og gennemskåret et Lørveterræn, der stadig reproducerer sig, i Stedet for at føre Kanalen igennem Odense Aas naturlige, selørensende Løb umiddelbart op til Byen.“

Loven blev vedtagen, som den var forelagt, og udkom under 15de Februar 1857. Dens Ordlyd er saaledes:

„Indenrigsministeriet bemyndiges til at søge Odense Kanal med tilhørende løse og faste Gjendele overdragen til Odense Kjøbstads Kommune imod en Godtgjørelse af 100,000 Rd. Denne Sum forrentes og afdrages i 28 Aar med 6 pCt. af Kapitalens oprindelige Beløb. Kanalens fremtidige Forhold til Regeringen og Kommunen ordnes overensstemmende med de for Kongerigets kommunale Havne gjældende Regler og Bestemmelser. Tøvrigt har Indenrigsministeriet at fastsætte de nærmere Betingelser, som maatte anses passende til at sikre Kongerigets Finantser deres af Afhændelsen flydende Fordring paa Kommunen.

Bestyrelsen. Kommunen overtog dog først den 1ste April 1858 — Skjødet er af samme Data — denne ny Ejendom, hvis Grænser sidst ere affatte paa et af Landmaaler Buchhave forfattet Kort, og den ny Kanalkommission blev sammensat af Borgermester Estrup, Toldinspektør Blom, der dog paa Grund af sin Alder afflog at indtræde i Kommissionen, hvorefter Toldkontrollør Salchow valgtes, Statsraad B. Petersen, Raadmændene K. Holbech og Urban Hansen, Byraadsmedlemmerne S. L. Helveg og Crone. Af disse Mænd ere Estrup, Salchow, Holbech og Crone afgaaede, og senere ere indtraadte Justitsraad Mourier, Grosserer Esmann, Kjøbmændene P. S. Petersen, Maegaard og Schnakenborg. I nogen Tid have ogsaa Major Sjørgensen og Gjestgiver Thomsen haft Sæde i Kommissionen. Ved den ny Kommunallov af 26de Maj 1826 kom Kanalen mere umiddelbar ind under Byraadet, der ved et Udvalg, der skal bestaa af Borgermesteren som første Medlem og som Formand, fem af Byraadets Medlemmer og to udenfor Byraadet valgte, bestyrer Kanalens Anliggender. Raadmand Urban Hansen har hele Tiden besørget Kassererforretningen og Regnskabsføringen. Det egentlige Tilsyn og den umiddelbare Ledelse af alle Arbejder er overdraget en Kanalfoged, der igjen ligesom tidligere har nogen Assistance. Da Kanalen gik fra Staten over til Kommunen, fratraadte Petersen, død 1862, og Skibskaptejn, Danebrogsmand Andersen ansattes som Kanalfoged, og det er denne Mand's store Sands for Orden og Punktlighed, der i Forbindelse med Kanaludvalgets Omsigt og Beredvillighed til at bevilge de nødvendige Midler, der har bragt mange af de tidligere Anker over dette uheldige Sejløb til at forstumme, og som har skabt en Havn, der ikke staar tilbage for ret mange af dem, som Naturen har begunstiget.

Udførte Arbejder ved Kanalen og Bassinet. Der er ikke nogen af de mange Enkeltheder, som indbefattes under Begrebet „Odense Kanal“, som ikke har modtaget store Forbedringer. Kanalen er saaledes paa sin hele Strækning ved idelig Mudring fordybet fra 8 a 9 Fod til 10 a 11 Fod, hvilken sidste Dybde nu findes i og udenfor Kanalmundingen, samt i Bassinet; flere udflydende Grunde,

over hvilke der kun stod et Par Fod Vand, ere blevne uddybede; Kanalløbet er blevet meget reguleret, idet skarpe Sjørner ere blevne afgravede, og Bugter udfyldte, for at opnaa det første ere flere mindre Arealer blevne affjøbte tilgrænsende Lods ejere; ved Mudringen er Bunden paa flere Steder gjort bredere og ved Afgravning Skraaningerne gjort mere skraa; Bassinet er blevet forlænget og paa flere Steder gjort bredere, saa endogsaa store Skibe kunne vende derinde. Næsten alle gamle Bolværker ere blevne fornyede og helt ny satte saa vel i Bassinet som ved Skibhusene, saa at Længden af samtlige Bolværker nu udgjør over tusinde Alen; paa mange Steder er i Kanalbredden sat Brædegærder, paa andre Stendoceringer, navnlig omkring Kanalhovederne, ved Stige, Skibhusene og i Bassinet, medens der paa samme Tid er blevet fortsat med Anbringelse af Fletværk og Risgærder; ved Uddybning ere et Par Stoppepladser og en Havn ved Stige til Dampbaaden „Dagmar“ blevne tilvejebragte, ligesom der er blevet truffet de nødvendige Foranstaltninger til, at Baade og mindre Fartøjer kunne ligge sikkert ved Kanalmundingen. Træbroer, hvorved Skibene kunne lægge an, ere blevne byggede paa Vestsiden af Bassinet; flere Slæbesteder ere blevne indrettede, Løsse- og Dplagspladsen er bleven forhøjet med opkastet Ballast og med Afgravning ved Jernbaneanlægget, hvilken Opfyldning især blev nødvendig, da Hestebanen i Aaret 1865 var bleven anlagt; da Grunden her endnu vedblev at synke, er dette Arbejde atter og atter blevet gjentaget, hvorved ogsaa den i dette Tidsrum anlagte smukke Stenbro og Matadamisering nu og da har maattet udbedres og fornyes; Grøften, som løb imellem Løssepladsen og Dplagspladsen, er bleven opfyldt, hvorefter der paa samme Sted er bleven anlagt en bred Gangsti; Dæmningerne, Risteddæmning medregnet, ere helt igjennem navnlig ude i Fjorden og imellem Næsbyhoved Vejrmølle og Slusebroen gjort højere og paa flere Steder ved Paaførsel af den opmudrede Jord og Ler ogsaa gjort bredere, og med det samme er ogsaa Trækbanelen baade bleven reguleret og istandsat ved Paaførsel af Grus og Slakker; Grunden er paa flere Steder bleven affivet ved Faskiner og Vandrender, og for at Dyndet fra disse Løb ikke skulde flyde ud i Kanalen, er der bygget Slamkister; en Mængde Fortøjnings- og Varpepæle ere blevne nedrammede, og Varpankere anbragte udenfor Kanalmundingen og i Sækken; de til Kanalen hørende Huse ere blevne vedligeholdte, og et Dplagskur og et Materialhus ved Bassinet opførte; en ny Kølhalingsslaade blev bygget i 1861. Stormflod har et Par Gange anrettet betydelige Odelæggelser paa Dæmningerne og Sluserne, saaledes Natten imellem den 5te og 6te November 1864, den 24de August s. A., den 13de November 1872, ligesom Isgangen i Foraaret 1867 og et Højvande i 1869 meget beskadigede Kanalhovederne og Dæmningerne i Stranden, men Skaden er altid ufortøvet og ikke som tidligere efter lang Tids Forløb bleven udbedret. Dæmningen igjennem den forhenværende Næsbyhoved Sø er bleven overdraget til Ejerne af de tilgrænsende Skove imod at holde Spaserevejen vedlige og at betale en Afgift af 2 Rd. om Aaret. Alle tre store Sluser ere flere Gange blevne istandsatte, og der er blevet sat nyt Bolværk ved Siderne.

Baagø Strand. Kanalkommissionen gjorde strax, efter at Kommunen havde overtaget Kanalen og dermed ogsaa Baagø, flere Forsøg paa ved forbedrede Mølleindretninger at faa Vandet ud af Stranden, men i Stedet for at formindskes tog det til, og da der nu samtidig atter klagedes over den skadelige Indslydelse, som Stranden havde paa de omboendes Sundhedstilstand, lod man ved Kaptejn, Landinspektør Klüwer undersøge, hvad der var Grunden hertil, om Vandet kom fra de mere højtliggende Marker eller fra en Lækage i Dæmningen. Denne Undersøgelse ledede til, at der blev foretaget nogle Forandringer i et Tilløb ved Stige, men dette hjalp ikke videre, ligesom heller ikke en ny Mølle, der blev drevet ved Hestekraft, ganske kunde udpumpe Vandet. Opmærksomheden henleledes saa paa Anvendelsen af Dampkraft, og efter at der var forhandlet ved flere om Levering af et Lokomobil, kjøbtes et saadant i 1864 af Anker Heegaard i Kjøbenhavn for 1250 Rd. Dette havde den forønskede Virkning, idet man med hvert Foraar kan udpumpe Vandet i forholdsmæssig kort Tid, saa at Stranden er tørlagt ved den Tid, da Kreaturene komme paa Græs. Paa samme Tid og senere blev der i Stranden gravet en Hovedrende og en Mængde Stikrender af flere tusinde Alens Længde, anlagt Veje og Gangstier med Broer. Ved Lavvande i Kanalen bliver først om Foraaret igjennem Slusen ved Stige aftappet saa meget Vand, at det tilbageblevne i Reglen kun staar fra 30 til 50 Tommer op i Hovedgrøften, og denne Rest er det, som Lokomobilet igjennem en lille Sluse i Kanal-dæmningen besørger over i Kanalen. Ved indtrædende vedholdende Regnvejr sættes ogsaa senere hen paa Aaret Dampkraften i Bevægelse. Et Maskin- og Kulkhus er i denne Anledning blevet opført paa Kanal-dæmningen. Alle disse Foranstaltninger saavel som Driften have kostet og koste aarlig ikke lidet, men disse Penge ere vel anvendte og bringe store Renter, hvilket man bedst vil kunne se af de forøgede Indtægter, som have af Baagø Strand. (Se Regnskabet.) Det er gjort et Forsøg med at opdyrke Stranden, og endstjønt dette ikke er mislykkedes, er det dog tvivlsomt, om det indtil videre, da Græsningen er saa fortrinlig, og Vandet endnu om Vinteren staar over en stor Del af Terrænet, vilde være rigtigt at fortsætte dermed. I 1869 lod Regeringen Stranden skylsætte, imod hvilken Forretning Byraadet lod nedlægge Protest. Sagen er derefter gaaet til Proces, ved hvilken Kommunen har tabt ved de to første Instancer; den er nu gaaet til Højesteret.

Bugseringen. Da der opkom en Tvist med de Mænd i Stige, som kontraktmæssig besørgede Bugseringen ved Hestekraft — Trællingen —, og man tillige ønskede en Bugsering paa Fjorden, førte det i længere Tid nærede Ønske om at faa en Bugserbaad paa Odense Fjord og Kanal til en Forhandling om denne Sag. Efter at man i 1862 og 63 i Kanaludvalget, Handelsforeningen og Byraadet havde drøftet dette større Spørgsmaal og henvendt sig til forskjellige for enten at leje eller at købe et til dette Brug passende Fartøj; afsluttedes i Maj 1863 en Kontrakt med Firmaet Burmeister og Baumgarten om

at bygge en Dampbaad, drægtig 63½ Tons af 20 Hestes Kraft for 20,000 Rd. Beløbet laantes af Fyns Stifts Sparekasse, og dette Laan skulde afdrages og forrentes ved en Forhøjelse af Kanalafgiften og ved et Tilskud aarlig af Kanalkassen, medens Betalingen for Benyttelsen af Baaden antoges at ville medgaa til Driften. Baaden, som blev kaldet „Dagmar“, ankom i Bassinet den 9de Oktober 1864, ført af Kaptejn Fischer i Stige, som siden bestandig har været dens Fører. Man har gjort Forsøg med i Sommermaanederne at lade Baaden gjøre Ture til Samsø, Horsens og Aarhus, men da Fortjenesten herved ikke kunde veje op imod Savnet af Baaden i Kanalen og paa Fjorden, hørte man snart op dermed. Baaden har haft en aarlig Indtægt af imellem 6 og 8000 Rd., hvoraf omtrent 2000 Rd. ere medgaaede til Afdrag og Forrentning af Gjælden; som nu er bragt ned til 8095 Rd. 68 ß. (Mere herom findes under „udsørte Arbejder“ og „andre Sager“).

Dampskibsfarten. Som vi have set, tog en regelmæssig Dampskibsfart paa Odense sin Begyndelse i 1857, men den var kun af kort Varighed. Farten gjenoptoges i 1859 af Dampskibet „Fiona“, som løb imellem Kjøbenhavn—Odense og Flensborg. Skibets Expeditør hersteds var Bankdirektør Bierfreund, og dets Fører Kaptejn Raahave. Dette Skib løb strax helt op i Bassinet, men Kanalkommissionen troede ikke at turde tillade dette, idet der gjordes gjældende, at Skibet, navnlig ved de daværende skarpe Omdrejninger, mudrede for meget i Kanalbredderne. Der blev derfor paalagt Førereren ikke at løbe op ad Renden med Dampkraft, men at lade sig trække med Heste. Dette Forbud agtedes imidlertid ikke, hvorefter man forbød Lods'en at lodsje Skibet op; da saa Skibet gik op uden Lods, rekvirerede man en Fogedforretning for at udvirke et Forbud imod denne Dampfart paa Kanalen fra Skibhusene og op i Bassinet. Da man imidlertid havde forvissat sig om, at Skibet ved at blive slæbt af Heste voldte mere Skade end ved at gaa med Dampkraft, tog man Rekviritionen tilbage, men indgik derpaa til Ministeriet med en Forestilling om det påsærede, og hvad der fremtidig var at gjøre. Ministeriet resolverede, at Skibet for hver Gang, det påsærede Kanalen paa den nævnte Strækning ved Hjælp af Dampkraft, skulde erlægge en Extraafgift af 7½ Rd., og at denne Betaling ogsaa skulde ydes for de Gange, det allerede paa denne Maade havde påsæret Kanalen, hvilket Beløb vilde blive en 3 a 400 Rd. Ved Underhandlinger af Skibets Expeditør med Kanalkommissionen blev dog en mindelig Overenskomst truffen, hvorefter der skulde anvendes baade Damp- og Hestekraft, og den påbudne Extraafgift blev ikke udredet. Denne Sag foranledigede en længere Avisfejde imellem Bankdirektør Bierfreund paa den ene og Raadmand N. Holbech og Skibskaptejn S. T. Helveg paa den anden Side, hvilke Artikler findes i „Fyns Avis“, for 8de Juli 1859 og følgende Numere. „Fiona“ afløstes af „Ydun“ fra Randers, som vedblev at fare paa Odense, indtil „St. Knud“ i 1867 blev anskaffet. Initiativet

til Anskaffelsen af dette Skib blev taget af Bankdirektør Bierfreund, og efter Forhandlinger i Handelsforeningen blev det bygget paa Aktier hos Burmeister og Wain i Kjøbenhavn. Det folgtes Aaret efter til det forenede Dampskibsselskab, men vedblev at fare paa Odense. Det har hele Tiden været ført af Kaptejn Rasmussen og hersteds expederet af Hr. P. Petersen. Enkelte Gange er Farten bleven besørget af et andet Dampskib, ligesom ogsaa et og andet af Statens mindre Dampskibe have gjæstet Odense Havn.

Regnskabet. Kanaltaxterne ere et Par Gange blevne noget forandrede, saaledes i 1862 og for ganske nylig for at kunne optage Konkurransen med Jernbanen, hvis nedsatte Taxter syntes at ville trække Trafiken mere end ønskelig fra Søvejen. Den Indflydelse, som man strax frygtede for, at Jernbanen vilde faa, har imidlertid hidtil ikke været saa stor, som man antog, og det er at haabe, at det fremdeles vil lykkes Kanaludvalget og Byraadet at bestyre Kanalvæsenet saaledes, at denne kostbare kommunale Ejendom ikke skal tabe sin Værdi. Naar jeg nu giver en Oversigt over Kanalens Indtægter og Udgifter i de Aar, den har tilhørt Kommunen, vil man se, at baade disse og hine have været betydelig større, end da Staten ejede Kanalen, samt at de i dette Tidsaffnit omtrent have holdt sig paa samme Standpunkt, dog er Hovedindtægten, Kanalafgifterne og Bropengene, — a — blevne noget formindskede, men dette er omtrent blevet erstattet ved de søgede Indtægter af Baagø Strand — b —. Til Udgifterne høre ogsaa Renterne og Afdrag af Kanalgjælden, samt Tilskudet til Bugserdamperen „Dagmar“.

	Indtægt. Rb.	Udgift. Rb.		Indtægt. Rb.	Udgift. Rb.
1858-59	a) 12,990 b) 950 <hr/> 13,940		1863-64	a) 15,686 b) 637 <hr/> 16,323	14,926
1859-60	a) 14,536 b) 991 <hr/> 15,527	10,201	1864-65	a) 16,029 b) 716 <hr/> 16,745	19,300*)
1860-61	a) 14,386 b) 969 <hr/> 15,355	13,789	1865-66	a) 21,435 b) 789 <hr/> 22,224**)	18,459
1861-62	a) 13,876 b) 774 <hr/> 14,650	15,237			
1862-63	a) 15,592 b) 642 <hr/> 16,234	13,902			
		16,138			

*) Deraf medgik der til Baagø's Udstørring 3,559 Rb.

***) At Indtægten dette Aar var saa stor, hidrører fra Anlæget af den fjerde Jernbane, da saa mange Materialer dertil kom ad Søvejen til Odense og bleve oplagte ved Kanalen.

	Indtægt. Rd.	Udgift. Rd.		Indtægt. Rd.	Udgift. Rd.
1866-67	a) 17,411 b) 937 <hr/> 18,348	17,799	1870	a) 14,184 b) 2,479 <hr/> 16,663	17,135
1867-68	a) 17,611 b) 1,192 <hr/> 18,803	23,177	1871	a) 15,222 b) 3,155 <hr/> 18,377	16,289
1868*)	a) 15,247 b) 1,423 <hr/> 16,670	18,505	1872	a) 16,639 b) 2,339 <hr/> 18,978	17,827
1869	a) 15,687 b) 2,004 <hr/> 17,691	16,957			

Aaret 1872 sluttede med en Kassebeholdning af 6417 Rd. 27 f. og ved Udgangen af Aaret var Kanalens Gjæld nedbragt til 60,530 Rd. 42 f.

Inddæmningsplaner og Inddæmningsforetagender. I 1863 ansøgte to Mænd, Bollhorn og Bjørn, om Tilladelse til at turde inddæmme Lumby og Seden Strande; Sagen kom til Byraadets Erklæring, men medens denne — Erklæringen — vel i Almindelighed anbefalede Planen, opstillede den dog af Hensyn til Kanalens Vedligeholdelse faadanne Betingelser, som vanskelig nogen Kapital turde indlade sig paa. Nu slæbte Sagen sig hen i nogle Aar, i hvilke Eneretshaverne forhandlede med forskjellige om at afkjøbe dem Ketten og med Byraadet om at faa Betingelserne lempede. Da dette sidste ikke opnaedes, maatte Bollhorn, — Bjørn var tidligere fratraadt — opgive Planen, som i 1871 gjenoptoges af Procurator Borch, Ingeniørkaptejn Brummer, og Overintendant Svendsen. Disse Herrer ansøgte imidlertid kun om Tilladelse til at turde inddæmme Lumby Stræ. Da Sagen kom for i Byraadet, rejstes der Spørgsmaal om, hvortvidt Odense Kommune selv burde overtage dette Foretagende, og da dette Forslag med en ringe Stemme flethed blev forkastet, opstilledes og vedtoges de Betingelser, under hvilke man turde anbefale de nævnte Herrer's Andragende. Endskjønt disse Betingelser ikke vare faa affrækkende — se Uddrag af Odense Byraads Forhandlinger for Aaret 1871, Side 41 og følgende Sider — som de, der vare opstillede for Bollhorn og Bjørn, faa troede dog Andragerne ikke at kunne benytte den saaledes givne Tilladelse og have senere udkastet en anden Inddæmningsplan, ved hvis Udførelse man ikke vil benytte Kanalæmningen og derfor formentlig heller ikke vil blive afhængig af, hvorledes Odense Kommune stiller sig til Sagen. Endnu før denne Inddæmningsplan

*) I dette Aar blev Regnskabsaaret atter ført tilbage til Kalenderaaret, saa her kun er Tale om Tiden fra 1ste April til Aarets Udgang.

dukkede frem, havde 12 Gaardmænd i Stige faaet Tilladelse til at inddæmme det Stykke af Vigten, som støder umiddelbart op til den af L. Paulsen paabegyndte og senere fuldendte Inddæmning, og Eneretshaverne have ogsaa sat et Dige, men da dette kun ragede lidt op over Dagligvande, have Højvandene senere bortstjålet Toppen af denne Dæmning. Dette Terræn vilde imidlertid uden synderlig Beføstning blive tørlagt, saasnart den store Inddæmning efter den første Plan kom i Stand, men da nu denne vil indskrænke sig til en Del af Lumby Strand, vil den næppe komme Eneretshaverne i Stige til Gode. Det Terræn, hvorom her er Tale, er en 44 Tønder Land. Længere ude i Fjorden under Munkbo Bakke har Entreprenør Larsen af Odense paabegyndt Inddæmning af en større Indrevig. (De Kilder, hvoraf man kan faa nærmere Oplysning om Inddæmninger i Odense Fjord ere nævnte paa første Side.)

Andre Anliggender. Lodbjerne i Odense Fjord mistede noget af deres Fortjeneste ved Anskaffelsen af „Dagmar“, og der opstod i den Anledning nogen Strid, som dog snart jævnedes ved mindelig Overenskomst. Næsten ligesaa gik det med den Trætte, som foranledigedes ved det Krav paa Godtgjørelse, som Kanaludvalget i 1864 forlangte af de Mænd, som i 1863 havde ladet Næsbøghoved Sø udtørre. Der var nemlig ved denne Lejlighed igjennem Klufetflusen i Kanalen udflydt saa megen Mudder fra Søen, at der udenfor Slusen i Kanalen kun var 7 til 8 Fod Vand. Der blev nedsat en Landvæsenkommission, ved hvilken Sagen i Mindelighed afgjordes saaledes, at der af vedkommende Lodsjeere gaves Kanalvæsenet en Godtgjørelse af 162 Rd. Der var Tale om ved Opudring at gøre Sejløbet igjennem den saakaldte „Sæf“ bredere, og da opkræve en ringe Afgift af Varer, som bleve løssede i Klintebjerg Havn; Ejerne af Etablissementet modsatte sig imidlertid dette, og da det ved Anskaffelsen af Bugseri pbaaden blev mindre nødvendigt at foretage denne Udvidelse af Sejløbet, opgaves Planen.

Et Andragende til Regeringen i 1871 om nogle Lempelser i Betalingen af Næstgjælden affloges. „Dagmar“s Besætning reddede i 1869 Mandskabet paa Skonnerten „Kristian“ og lønnedes derfor med 50 Rd. Til sætningen i Kanalen var altid størst i Munden og lige udenfor samme, og da igjen især i den vestlige Side af Løbet, hvor der flere Gange var tilsat med 3 à 4 Fod Mudder. Der anskaffedes en Metalsprøjte til Skibenes Rensning og en Decimalvægt, hvorpaa der kan vejes 3000 Pd.; Sprøjten havde tilhørt „Alexander Newsky“, som strandede paa Harbøre. I 1865 opmudredes Klintebjerg Havn, hvortil Grosserer Esmann benyttede Kanalens Muddervaskine.

Da Frederik den syvende sidste Gang var i Odense — 1862 —, gjorde han ombord paa sit Lystfartøj i Selskab med Kanalkommissionen, Byraadet og flere indbudne en Lysttur ud ad Kanalen til den

lille Holm i Fjorden nordøst for Klintebjerg, hvor der spistes Frokost; Holmen gav Kongen ved denne Lejlighed Navnet „Unsgaards Holm“.

I Aaret 1863 foreslog Indenrigsministeriet at sælge Baagø til en Privatmand med den Forpligtelse, i en fastsat Tid ganske at udtørre Stranden, og det var kun ved Kanalkommissionens velbegrundede Modforestillinger, at det Tab for Kommunen, som Salget vilde have medført, forhindrede.

XI.

Odense Handelsflaade og Handel før og nu.

Naar jeg havde saa megen Fantasi, som den Forfatter havde, der i 1775 fortæller, at Odin havde sin Flaade liggende i Sømoen ved Tollelund; vilde jeg sandsynligvis have kunnet beskrive, hvorledes den Knub eller udhulede Træstamme saa ud, hvori Odin første Gang satte over Odense Na, og da dette Fartøj vel maa kunne betragtes som Stamfader til alle de øvrige, som Odense har ejet, vilde jeg saaledes ogsaa have begyndt ved Begyndelsen af Odense Handelsflaades Historie. Nu er jeg ikke saa lykkelig og maa derfor ikke blot overspringe Begyndelsen, men ogsaa Fortsættelsen, og kan kun begynde, hvor jeg omtrent maatte ende. Jeg har nemlig kun kunnet finde spredte Oplysninger om, hvor mange og store Skibe, der have hørt hjemme i Odense, eller hvis Gjere have boet i denne By, før indeværende Aarhundrede. Deres Antal har imidlertid næppe nogensinde været stort, naar man ikke vil tage Stige med, thi der ude boede, i det mindste i forrige Aarhundrede, de fleste, som ejede og førte Skibe. I Frederik den andens Tid maa der dog have været drevet nogen større Handel og Skibsfart af Borgere i Odense, hvilket fremgaar saavel af Oluf Bagers Historie som af Beretningen om, at Odense i den nordiske Syvaarskrig maatte yde store Leverancer til Søværnet, ja endogsaa udruste og bemande et Krigsskib, hvilket dog godt, efter hvad vi vide om de da brugelige Krigsskibe, kan have været en stor Sagt. Man kan med temmelig stor Sikkerhed antage, at, paa en ganske enkelt Undtagelse nær, have alle her hjemmehørende Skibe, indtil Handelen efter Krigen fra 1807 til 1814 tog noget Opsving, have været enmastede Fartøjer. Der vilde altsaa kun være at undersøge, hvor mange Byen

har ejet af saadanne Skibe, men den Videnskab, som kaldes Statistik, kjendte man indtil for faa Aar ikke, og naar en enkelt Forfatter omtaler Odense Handel, da opgiver han ikke noget Tal i saa Henseende. Man ved imidlertid, at de faa Skibe, som hørte hjemme i Odense og Stige, næsten udelukkende sejlede paa Kjøbenhavn, Lübeck og Norge. At Skibene maa have været smaa følger jo ogsaa deraf, at store ikke kunde komme op til de egentlige Havne i Naen og ved Stige, og Havnen ved Klintebjerg, tidligere Klintepore, var jo den Gang egentlig ikke andet end den aabne Fjord.

Medens det nok er muligt, at der i et eller andet Værk eller Arkiv kan findes Oplysninger om en ældre Tid end 1769, maa jeg dog af Mangel paa Kjendskab dertil begynde med dette Aar, i hvilket Odense med Stige ejede 19 Fartøjer, som alle vare Sagter; i 1799 havde dette Tolddistrikt dog 29. Som tidligere bemærket forsvandt denne Flaade næsten ganske i Krigen, og det gik kun langsomt med at skabe en ny. Ved Aaret 1830 var den kun vokset til 32, som alle vare mindre Fartøjer. Men nu gik det rask fremad, og allerede ved Aaret 1848 var Antallet vokset til 50, og Læstedrægtigheden mere end fordoblet. Det største Opsving tog dog Odense Handelsflaade i Halvtredserne, da den voksede til 74 Skibe med en Drægtighed af 2,220 Kommercælæster, næsten det dobbelte af hvad den var i 1848. Paa dette Standpunkt har den siden holdt sig.

Med Handelen har det altid staaet noget bedre til end med Skibsfarten, thi stort Opland og Blomstring af en eller anden Industrigren har Odense altid kunnet glæde sig ved. Dog, da Landbostandens Raar have en stor Indflydelse paa Provinsbyerne, og hine, som bekjendt, indtil Trediverne vare alt andet end misundelsesværdige, stod Handelen indtil ved denne Tid i Odense som i alle andre Byer i Stampe. Jeg skal dog ikke nærmere omtale Byens Handel i tidligere Tider, men henvise til Biskop Engelstofts „Odense Bys Historie“, som indeholder ikke saa Oplysninger i den Henseende.

Den bedste Maalestof for Handelens Standpunkt har man i Tolldindtægterne, men denne Maalestof kan dog kun anvendes paa den allernyeste Tid, eftersom Pengenes Værdi har forandret sig saa meget, og Toldblogvningen ogsaa er undergaaet store Forandringer. Man er derfor ikke berettiget til at uddrage den Slutning, at, fordi Indtægten af Tolden og Konsumtionen i Odense for henved 100 Aar siden kun var omtrent 16,000 Rd. aarlig, men nu aarlig i Gjennemsnit 230,000 Rd., Handelen er bleven over 14 Gange større, medens det dog er mere end sandsynligt, at den er bleven endnu flere Gange større. Til de ovenfor nævnte Omstændigheder, som gjør det umuligt at drage en Parallel imellem Nutid og Fortid efter denne Maalestof, kommer endnu, at Smugleriet tidligere dreves i et saa stort Omfang, at næppe mere end Halvdelen af de indførte Manufakturvarer bleve fortolbede og stemplede; Bispefræmmere fra Slesvig indsmuglede en stor Mængde ved Lillebelt, og fra Skibene ffete Smugleriet fornemmelig ved Stige, som i Forhandlingerne i

1823 og 24 om Baagø Strands Afslutning fra Kanalen i de stærkeste Udtryk betegnes som en sand Smuglerrede. Jeg skal derfor indskrænke mig til at meddele, hvormeget Toldindtægterne med Tillæg af Skibs- og Brænderiafgifterne, men med Fradrag af Godtgjørelserne og Krigsfattolden have beløbet sig til siden 1865.

I Regnskabsaaret 1866—67 vare de 225,004 Rd., 1867—68 235,354 Rd., 1868—69 243,865 Rd., 1869—70 227,143 Rd., 1870—71 227,076 Rd., 1871—72 226,080 Rd.

